

MITÄ VÄKILAVALTATILANTEEN JÄLKEEN?

Lasten- ja nuorten koti Himaharjun toimintamalli väkivaltatilanteen jälkeen

Pirjo Mäenpää-Ronkainen

Opinnäytetyö

Diakonia-ammattikorkeakoulu

Diak Itä, Pieksämäki

Sosiaalialan koulutusohjelma

Sosionomi (AMK) 2014

TIIVISTELMÄ

Mäenpää-Ronkainen, Pirjo. Mitä väkivaltatilanteen jälkeen? Lasten- ja nuorten koti Himaharjun toimintamalli väkivaltatilanteen jälkeen. Pieksämäki, kevät 2014, 83 sivua, 7 liitettä. Diakonia-ammattikorkeakoulu, Diak Itä, Pieksämäki. Sosiaalialan koulutusohjelma, sosionomi AMK.

Opinnäytetyö on kehittämispainotteinen opinnäytetyö, joka toteutettiin yhteistyössä Lasten- ja nuorten koti Himaharjun työntekijöiden kanssa. Opinnäytetyössä mallinnettiin Lasten ja nuorten koti Himaharjuun väkivaltatilanteiden jälkeistä toimintaa. Tarkoituksena oli luoda kokonaiskuva väkivaltatilanteiden jälkeisen tilanteen hoitamisen tärkeistä, yhtenäisiä toimintatapoja kaikille työntekijöille, lisätä turvallisuutta niin nuorille kuin työntekijöille ja lisätä työssäjaksamista. Mallinnuksella tehtiin työyhteisöön kirjalliset toimintaohjeet työntekijöille väkivaltatilanteen jälkeiseen toimintaan.

Teoriaosa käsittelee väkivaltaa, turvallisuutta, jälkikäsitteilyä ja tärkeimpiä lakeja, jotka liittyvät lastensuojelulaitoksessa tapahtuviin väkivaltatilanteisiin. Se sisältää alkukartoituksen, mallin kehittämisen, mallin kokeilun, mallin palautteen ja siitä vielä jatkotyöstämisen malliksi. Malli otettiin käyttöön alkuvuodesta 2014 ja se tarkastetaan joka syksy.

Mallissa kehitettiin toimintatavat väkivaltatilanteiden jälkeiseen työhön. Väkivaltatilanteet jakautuvat kaikkiaan neljään eri tyyppiin: nuori on väkivaltainen itseään kohtaan, nuori on väkivaltainen toisia nuoria kohtaan, nuori on väkivaltainen työntekijää kohtaan ja nuori on väkivaltainen ympäristöönsä kohtaan. Malli sisältää kaikkiaan neljä erilaista osaa: Väkivallan jälkeisen tilanteen toimintaohje Himaharjussa, Väkivallan jälkeisen tilanteen toimintaohjeen selitysosa, yksittäisten Väkivaltatilanteiden todennusdokumentit ja Selontekokaavake.

Avainsanat: lastensuojelu, väkivalta, turvallisuus, mallinnus, toimintamalli, jälkikäsitteily

ABSTRACT

Mäenpää-Ronkainen, Pirjo. What to do after a violent confrontation? Operational model in Himaharju child and youth home. Pieksämäki, spring 2014, 83 pages, 7 attachments. Diaconia University of Applied Sciences, Soscial Services Degree Programme, Bachelor of in Social Services.

This thesis was created in co-operation with the staff of Himaharju child and youth home. The goal was to create and develop a uniform operational model that could be used to post-process violent confrontations in the workplace. The other objectives were to make sure all the employees understood the importance of handling the violent situations in a uniform way, to increase job safety for both the children and the employees and to decrease the exhaustiveness of work. In practice this meant creating a written manual that encompasses the post-processing of violent situations and the relevant legislation.

The theoretical part addresses violence, safety, post-processing and legislation concerning the violent situations in child protection institutions. It contains a survey of the situation, developing, testing and feedback of the early model and developing it into an existing model that was adopted in Himaharju in January 2014. The model will be evaluated and checked every autumn.

The model is about post-processing violent situations in the workplace. The violent situations fall into four categories: youth seeks to harm herself, other youths, employees or the environment. The model contains four parts: the quick manual for post-processing the violent situations, the commentary part which explains the manual in depth, the documentation forms for single episodes and the form with which the perpetrator can tell her own version.

Keywords: Child protection, violence, safety, model, operational model, post-processing

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	5
2 OPINNÄYTETYÖN TAUSTA JA TEHTÄVÄ.....	8
2.1 Lasten- ja nuorten koti Himaharju	8
2.2 Opinnäytetyön tavoitteet	9
3 OPINNÄYTETYÖN TEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT.....	11
3.1 Väkivallan käsittelyyn ja sen mallintamiseen liittyvää alkukartoitusta	11
3.2 Väkivalta	12
3.2.1 Väkivallan muodot	13
3.2.2 Perheväkivalta ja traumat	15
3.2.3 Valta	17
3.3 Jälkikäsitteily.....	18
3.4 Turvallisuus.....	19
4 VÄKIVALLAN JÄLKEISIIN TILANTEISIIN LIITTYVÄ LAINSÄÄDÄNTÖ.....	21
4.1. Lastensuojelulaki.....	21
4.2 Työturvallisuuslaki.....	25
4.3 Rikoslaki	28
5 MALLINNUSPROSESSI.....	30
5.1 Mallinnusprosessin vaiheet	30
5.2 Erityyppiset väkivaltatilanteet kyselyn tulos	33
5.3 Mallinnuksen palaute	36
6 HIMAHARJUN TOIMINTAMALLI VÄKIVALTATILANTEEN JÄLKEEN.....	39
6.1 Toimintamallin yleisesittely.....	39
6.2 Toimintamallin erityyppisten väkivaltatilanteiden yhteisiä piirteitä.....	41
6.3 Toimintamallin erityyppisten väkivaltatilanteiden erityispiirteitä	45
6.3.1 Nuori on käyttäytynyt väkivaltaisesti itseään kohtaan.....	45
6.3.2 Nuori on käyttäytynyt väkivaltaisesti toisia nuoria kohtaan	45
6.3.3 Nuori on käyttäytynyt väkivaltaisesti työntekijää kohtaan	46
6.3.4 Nuori on käyttäytynyt väkivaltaisesti ympäristöönsä kohtaan	47
6.4 Yhteisön turvallisuuden palauttaminen.....	47
7 POHDINTA	49
7.1 Mallinnusprosessin arviointi	49
7.2 Toimintamallin arviointi	50
7.4 Teorian suhde malliin.....	53
7.5 Oma ammatillinen kasvu.....	53
7.6 Kehittämisasihteja tulevaisuuteen	54
LÄHTEET.....	56
LIITE 1 Toimintaohje	
LIITE 2 Toimintaohjeen selitysosa	
LIITE 3 Selontekokaavake	
LIITE 4 Väkivaltatilanteiden todennus dokumentit	
LIITE 5 Alkukartoituskysely	
LIITE 6 Mallinnusprosessin aloitus	
LIITE 7 Mallinnuksen palautekysely	

1 JOHDANTO

Useissa eri yhteyksissä julkisuudessa kasvattajat ovat kertoneet lasten ja nuorten käyttäytymisen muuttuneen väkivaltaisemmaksi. Päiväkodeissa ja kouluissa on kasvatus- ja opetushenkilöstö ollut huolissaan väkivaltakäyttäytymisen lisääntymisestä ja siihen puuttumisen mahdollisuuksista. Perusopetuslain muutoksilla on tuotu opettajille keinoja puuttua väkivaltaiseen käytökseen. Mitä väkivallan jälkeen, on siis ajankohtainen aihe kasvatusyhteisöissä.

Yleisenä työkuultuurina lastensuojelussa on ollut, ettei huostaanoton ja sijoituksen myötä lapsen ei tarvitse joutua enää väkivaltaisiin tilanteisiin (Huovinen & Marttala 2013, 11). Todellisuudessa tilanne on osin toinen. Väkivaltainen käyttäytyminen ei välttämättä lopu sijoituksen myötä. Kuinka väkivaltatilanteeseen yhteisössä reagoidaan, on vahva signaali väkivallan tekijälle, väkivallan uhrille ja samassa yhteisössä oleville. Sijoitetuilla lapsilla ja nuorilla on monilla vakavia traumaattisia kokemuksia väkivallasta ennen sijoitusta. Väkivallan kokeminen ilman jälkikäsitteilyä saattaa pahentaa heidän omaa kuntoaan tai hidastaa heidän tervehtymistään. Väkivalta rikkoo aina yksityistä ja yhteistä turvallisuutta. Väkivaltatilanteiden käsitteleminen yhteisössä jälkikäteen on tärkeää nuorten ja työntekijöiden kokeman turvallisuuden tunteen palauttamisen kannalta.

Väkivallalla on yhteiskunnassamme seuraamuksia. Nuorten on tärkeää jo varhaisessa vaiheessa oppia kohtaamaan ja selvittämään asiat ja ottamaan vastuuta tekemisistään. Hoitoympäristössä työntekijä on nuoren tukena tekemässä tätä selvittelytyötä. Tätä kautta lapsille ja nuorille vahvistuu käsitys siitä, että vaikka elämässä tulee tehtyä välillä huonoja valintoja ja virheitä, voi asioita selvittää, vastata seuraamuksista, oppia ja mennä elämässä eteenpäin.

Väkivaltaisen nuoren kanssa työskentely vaatii työntekijöiltä osaamista toimia oikein hankalissa tilanteissa. Väkivaltatilanteen jälkeen tapahtuman purkaminen työyhteisössä sovitulla tavalla mahdollistaa työntekijän ammatti-identiteetin oikeanlaista vahvistamista ja edistää myös työssäjaksamista. Esimerkiksi työterveyshuollosta ajoissa saatava apu on niin työnantajan kuin työntekijänkin etu.

Työskentelen yksityisessä lastensuojelulaitos Lasten- ja nuortenkoti Himaharjussa Kiu-ruvedellä. Väkivaltaisia tilanteita sattuu Himaharjussa ajoittain, ja niihin puututaan ammatillisella osaamisella. Selkeä yhtenäinen toimitapa ja ohjeistus väkivaltatilanteiden jälkikäsitteystä on puuttunut. Kullakin työntekijällä on ollut omia hyviä käytänteitä väkivaltatilanteiden hoitamiseen ja olemme oppineet toinen toisiltamme. Uudelle työntekijälle tämä kuitenkin on aikaa vievä tapa oppia asiat, jotka täytyy ottaa huomioon ja muistaa väkivaltatilanteiden jälkeen.

Opinnäytetyön tarkoituksena on ollut laatia yhdessä työyhteisön kanssa yksinkertaisen tiivis toimintamallikonaisuus väkivaltatilanteiden jälkeiseen käsitteelyyn. Toimintamalli kattaa työskentelyn väkivaltaisen nuoren kanssa, väkivallan kohteeksi joutuneen työntekijän kanssa, väkivallan kohteeksi joutuneiden nuorten kanssa ja yhteisössä väkivaltatilannetta nähneiden ja kuulleiden nuorten kanssa.

Käytän tässä opinnäytetyössä Himaharju nimikettä kuvaamaan Lasten ja nuortenkoti Himaharjua. Käytän moniammatillisesta henkilökunnasta yhteisnimitystä työntekijä. Himaharjuun sijoitetuista lapsista ja nuorista käytän yhteisnimitystä nuoret.

Opinnäytetyön alku (Luku 3 ja 4) koostuu väkivaltatilanteiden jälkikäsitteelyyn liittyvästä teoriasta siihen liittyvine lakeineen. Keskiössä (Luku 5) käydään läpi mallinnusprosessi ja loppuosassa (Luku 6) esitellään tehty toimintamalli. Varsinainen toimintamalli on liitteissä 1-4.

2 OPINNÄYTETYÖN TAUSTA JA TEHTÄVÄ

2.1 Lasten- ja nuorten koti Himaharju

Himaharju on huostaan otetuille kouluikäisille lapsille ja nuorille tarkoitettu yksityinen lastensuojelulaitos. Himaharjussa on paikkoja pojille seitsemän, tytöille viisi ja yksi pihapiirissä oleva itsenäistyvän nuoren pieni yksiö. Kiuruveden keskustassa on nelipaikkainen itsenäistymisasunto. Himaharjun vahvaa osaamisaluetta ovat lapsi- ja nuorisopsykiatria, neuropsykiatria ja vammais- sekä perhetyö. Himaharjussa on kokemusta myös monikulttuurisesta ja maahanmuuttajataustaisten asiakkaiden kanssa työskentelestä. Siellä ei hoideta useisiin vakaviin rikoksiin syyllistyneitä eikä suunnitelmallista väkivaltaa käyttäviä lapsia ja nuoria. (Lasten- ja nuorten koti Himaharju.)

Himaharjussa on moniammatillinen työntekijäjoukko. Kasvatustehtävissä on 16 työntekijää muun henkilöstön lisäksi. Himaharjun pihapiirissä sijaitsee Kiuruveden kaupungin peruskoulu, jossa luokat ovat 1-9. Koulun henkilökunnasta osa on Kiuruveden kaupungin ja osa Himaharjun henkilökuntaa.

Himaharjun arvoja ovat turvallisuus, vastuullisuus, tasa-arvo, oikeudenmukaisuus, yksilöllisyys, yhteisöllisyys, suunnitelmallisuus, järjestelmällisyys, luonnon kunnioittaminen ja taloudellisuus. Yhteisön tärkeimmäksi arvoksi on yhdessä nuorten kanssa valittu turvallisuus, joka näkyy monella tavalla jokapäiväisessä toiminnassa. Siihen kuuluvat yksityisyyden kunnioittaminen, ruumiillinen koskemattomuus, toimintojen ennakointi, kiusaamiseen puuttuminen, aikuisten läsnäolo, turvallinen ympäristö, kirjatut säännöt ja ohjeet sekä sähköinen kulunvalvontajärjestelmä ja kameravalvonta. (Lasten- ja nuorten koti Himaharju)

2.2 Opinnäytetyön tavoitteet

Opinnäytetyöni on kehittämispainotteinen työ, jonka tavoitteena on kehittää omaan työyhteisöön toimintamalli väkivaltatilanteiden jälkikäsittelyyn. Kehittämispainotteisesta työstä käytetään myös nimitystä toiminnallinen opinnäytetyö ja sen yleiset tavoitteet ovat käytännön toiminnan ohjeistaminen tai opastaminen, toiminnan järjestäminen ja järjeistämisen sekä mallintaminen ja toteuttaminen. Kehittämispainotteisessa opinnäytetyössä yhdistyvät käytännön toteutus ja sen raportointi. (Kohti tutkivaa ammattikäytäntöä 2010, 33.)

Opinnäytetyön yleistavoitteita ovat:

1. Tuottaa kokonaiskuva väkivaltatilanteiden jälkikäsittelyn tärkeydestä
2. Yhtenäistää työntekijöiden työskentelytapoja
3. Tuottaa turvallisuutta kaikille osapuolille Himaharjussa
4. Lisätä työntekijöiden työssäjaksamista

Konkreettisena tuotoksena on tehdä työyhteisöön kirjallinen ohjeistus eli toimintamalli väkivaltatilanteiden jälkeiseen toimintaan, jolla näihin tavoitteisiin päästään.

Tarkoituksena on työskennellä työyhteisön kanssa yhdessä yhteisen mallin rakentamiseksi. Tutustun olemassa olevaan ja mahdollisimman ajantasaiseen teoretiseen laakeineen, joiden pohjalta rakennan mallia. Mallia testataan ja muokataan saadun palautteen pohjalta käytettävään muotoon.

Osatavoitteina opinnäytetyössä on tuottaa työntekijöille selkeä malli ja toimintaohjeita väkivaltatilanteiden jälkikäsittelyyn. Mallissa huomioidaan vaaditut kirjaamiset eli raportoinnit ja rajoituspäätökset sekä lakien velvoittamat toimenpiteet. Mallin tarkoituksena on myös selkeyttää eri työntekijöiden työnjakoa ja vastuita. Mallilla pyritään varmistamaan, että väkivaltatilanne on käsitelty loppuun laitoksen kasvatustyön kannalta laadukkaasti.

Väkivaltatilanne on työntekijää kuormittava tilanne. Mallin tulee olla niin selkeä, että työntekijä voi helposti edetä sen mukaan. Siinä tulee olla näkyvissä sekä HETI-toimenpiteet että PIAN-toimenpiteet. HETI-toimenpiteet ovat asioita, jotka on hoidettava samana päivänä väkivaltatapahtuman kanssa. PIAN-toimenpiteet ovat asioita,

jotka hoidetaan väkivaltatilanteen jälkeisinä päivinä. Malliin tulee sisältyä selvennysosa, josta voi tarkistaa asioita perehdytyksen ja unohdusten varalle. Mallin tulee sisältää myös lastensuojelu-, rikos- ja työturvallisuuslainsäädännöstä nousevat huomioon otettavat toimenpiteet.

Riskeinä toimintamallin tekemisessä työyhteisössä ovat, ettei mallia koeta työyhteisölle tarpeelliseksi, malli ei ota paikkaansa työnapuvälineenä kaiken työkiireen ja -paineen keskellä, malli ei tavoita uusia työntekijöitä perehdytysvaiheessa ja että mallinnustyöskentelyn vetäjä on osa työyhteisöä. Mallin tarpeellisuus on noussut erityisesti omasta tarpeestani yhtenäisille toimintaohjeille väkivaltatilanteiden jälkeen. Tämän vuoksi en välttämättä hahmota työyhteisön yleistä tarvetta tälle mallille. Uusien toimintamallien käyttöönotto vaatii aikaa ja vanhojen työntekijöiden ei ole aina helppo omaksua uutta työskentelytapaa osaksi omaa toimintaansa. Uuden työntekijän perehtyminen toimintamalliin voi jäädä vaillinaiseksi, mikäli väkivaltatilanteita ei esiinny työn alkuvaiheessa. Myöhemmin jokaisen oletetaan osaavan toimia väkivaltatilanteiden jälkeen yhtenäisellä toimintatavalla.

3 OPINNÄYTETYÖN TEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT

Työntekijän on työskenneltävä aina sosiaalityön ammattieettisiä periaatteita noudattaen. Niitä ovat ihmisarvon kunnioittaminen, oikeudenmukaisuus ja tasa-arvo. (Haastavien tilanteiden kohtaaminen erityistä tukea tarvitsevien palveluissa 2010). Jotta työntekijä pystyy käsittelemään väkivaltatilanteet asianmukaisesti, hänen täytyy olla selvillä niihin johtavista syistä, nuorten väkivaltaisen käyttäytymisen syistä ja siitä, miten itse väkivaltatilanteissa toimitaan.

Tässä opinnäytetyössä aikaisempien tutkimuksien osuutta ei juuri ole, koska väkivaltatilanteiden jälki käsittelyyn liittyvää tutkimusta lastensuojelussa on olemassa vähän. Opinnäytetyöhön liittyvä lainsäädäntö on valittu auttamaan työntekijää väkivaltatilanteiden jälkikäsittelyssä. Työn kannalta keskeiset käsitteet ovat väkivalta, jälkikäsittely ja turvallisuus. Mallinnuskäsite käsitellään luvussa neljä.

3.1 Väkivallan käsittelyyn ja sen mallintamiseen liittyvää alkukartoitusta

Väkivaltaa ja siihen johtaneita syitä ja seurauksia on tutkittu paljon. Väkivaltatilanteiden jälkikäsittelyä on tutkittu vähän, ja ne painottuvat, kehitysvammalaitoksiin ja psykiatriseen hoitoon, joissa jo lainsäädännöt ovat erilaisia lastensuojeluun verrattuna. Lähipinnä tämän opinnäytetyön aihetta oli Kajaanin ammattikorkeakoululle Sari ja Sonja Pajarin tekemä opinnäytetyö ”Asukkaiden välillä tapahtuneiden väkivaltatilanteiden jälkihoito Kuusanmäen palvelukeskuksessa”. Työssä tutkittiin väkivallan ennaltaehkäisyä, kirjaamisia ja nykyisen jälkihoidon käytännön kuvaamista. Heidän tutkimukseensa todettiin, että yhtenäisen mallin saaminen väkivaltatilanteiden käsittelyyn asukkaiden kanssa olisi työntekijöille ja asukkaille tarpeellinen. (Pajari & Pajari 2010, tiivistelmä, 3943)

Kouluissa on puolestaan tehty toimintamalleja koulukiusaamisen puuttumiseen. Aila Paloniemi kirjoitti koulukiusaamiseen puuttumisesta lehtiartikkelin. Artikkelissa Paloniemi kirjoittaa, että koulutuksen järjestäjien velvollisuus on tehdä suunnitelma, miten kiusaamista, häirintää ja väkivaltaa pyritään ehkäisemään, mutta samalla kouluista

puuttuu jälkihoidon mallit vastaaviin tilanteisiin. Artikkelissa kerrotaan myös, että Keski-Suomen ELY-keskuksen erikoissuunnittelija Päivi Hamarus on kehittämässä yhteistyökumppaneidensa kanssa teoreettisen pohjan jälkihoidonmallia. Mallia on kokeiltu Lahdessa Valopilkkuprojektissa. (Paloniemi 2013)

Tiedustelin myös Itä-Suomen aluehallintovirastolta, onko heillä tietoa lasten suojelulaitoksissa olevista väkivaltatilanteiden jälkeisistä toimintaohjeista. Marita Uusitalo kertoi, ettei tarkastusten yhteydessä ole tullut esille tällaisia malleja. Hän myös oli sitä mieltä, että jos niitä olisi olemassa, ne olisi varmasti heille esitelty. (Uusitalo 2013) Oletettavaa siis on, että väkivaltatilanteen jälkeisen alueen huomioiminen on vielä hyvin uutta. Sitä tehdään suuronnettomuuksien yhteydessä, mutta pienemmissä konflikteissa sitä ei ole juurikaan huomioitu.

3.2 Väkipalta

Väkivallan määrittelytapoja on useita. Tässä opinnäytetyössä olen käyttänyt Maailman terveysjärjestö WHO:n käyttämän määritelmää. Sen mukaan *”väkivalta on fyysisen voiman tai vallan tahallista käyttöä tai sillä uhkaamista, joka kohdistuu ihmiseen itseensä, toiseen ihmiseen tai ihmisryhmään tai yhteisöön ja joka johtaa tai joka voi hyvin todennäköisesti johtaa kuolemaan, fyysisen tai psyykkisen vamman syntymiseen, kehityksen häiriytymiseen tai perustarpeiden tyydyttymättä jäämiseen”* (Krug & Dahlberg & Mercy & Zwi & Lozano 2005, 21).

WHO:n määritelmässä väkivalta yhdistetään nimenomaan itse tekoon eikä sen lopputulokseen. Se kattaa laajan kirjon seurauksia, myös psyykkisen vamman, perustarpeiden tyydyttämättä jäämisen ja kehityksen häiriytymisen. Tutkijoiden piirissä on tullut yhä yleisemmäksi käsitys siitä, että väkivaltaa on sellainenkin toiminta, joka ei välttämättä johda vammautumiseen tai kuolemaan, mutta joka merkitsee kuitenkin olennaista rasi- tusta yksilöille, perheille, yhteisöille tai terveydenhuoltojärjestelmälle. (Krug ym. 2005, 21)

Ennen murrosikää aloitettu merkittävä väkivaltainen käyttäytyminen ennakoi nuoruus- iässä voimakasta väkivaltakäyttäytymisen toistumista. Vastaavasti ensi kertaa murros-

iässä esiintynyt vakava väkivaltakäyttäytyminen on selvästi vähemmän huolestuttavaa mahdollisen tulevan väkivaltaisuuden kannalta, joskin sekin vaatii toimenpiteitä. (Nurmi 2013, 91–92)

Moniin mielenterveyden häiriöihin liittyy kohonnutta riskiä väkivaltaiseen käyttäytymiseen erityisesti nuoruusiässä. Väkivaltainen käyttäytyminen on käytöshäiriöissä yksi tyypillinen oirekuva, eikä väkivaltainen käytös ole useinkaan yllättävää. ADHD tarkkaavaisuushäiriöön liittyy vahvasti impulssikontrollin ongelmia. Autismissa puutteelliset vuorovaikutus taidot ja murrosikä tuottavat usein aggressiivista käyttäytymistä. Psykooseissa mielenmaailman poikkeamat reaali maailmasta altistavat väkivaltaisuudelle silloin, kun henkilö harhaisuustilassa kokee uhkaa tai kontrollia. (Nurmi 2013, 96–97)

Ahdistuneisuushäiriöt saattavat tuottaa käytöshäiriöitä, jotka puolestaan lisäävät väkivallan riskiä. Syömishäiriöisellä nuorella on kohonnut riski väkivaltaiseen käyttäytymiseen, joka ilmeisesti liittyy varsinaista syömishäiriötä edeltävään vihamieliseen reagointiin niihin stressitekijöihin, jotka laukaisevat syömishäiriön. Nuorten masennustiloille on tyypillistä monet psykiatriset oheissairaudet, esim. ahdistus, jotka puolestaan saattavat kohottaa altistumista väkivaltaiselle käytökselle. Persoonallisuushäiriödiagnoosia ei anneta vielä lapsille ja nuorille, mutta jotkin persoonallisuuspiirteet ennustavat kuitenkin jo kehitysikäisillä kohonnutta väkivaltakäyttäytymisen riskiä. Epäterve narsismi lapsilla ja nuorilla on väkivaltaisen käyttäytymisen riskitekijä. Kiivasta keskustelua herättää tieteellisen tutkimuksen kohteena lasten ja nuorten kohdalla tunnekylmä ja empatiakyvytön persoonallisuuden piirre, liittyen myöhempään väkivaltaisen käyttäytymisen todennäköisyyteen. Näihin liittyvät käyttäytymisen piirteinä elämyshakuisuus, riskinotto ja piittaamattomuus rangaistuksesta tai sen uhasta. (Nurmi 2013, 99–101)

3.2.1 Väkivallan muodot

Tahallisuuden käsite on myös mukana määritelmässä. Väkivallan käytön tahallisuus ei välttämättä merkitse aikomusta aiheuttaa vahinkoa. Ero voi olla suuri tarkoitetun käytöksen ja tarkoitetun seurauksen välillä. Väkivallan tekijä saattaa tehdä tarkoitukselli-

sesti teon, jota objektiivisesti tarkastellen on pidettävä vaarallisena ja hyvin todennäköisesti negatiivisia seurauksia aiheuttavana, mutta jota tekijä ei koe sellaiseksi. Esimerkiksi nuori voi osallistua tappeluun toisen nuoren kanssa, jossa nyrkin käyttäminen päähän kohdistuvassa iskussa tai aseiden käyttäminen riidan yhteydessä lisää varmasti vakavan vamman tai kuoleman riskiä, vaikka kumpikaan seuraus ei olisi tarkoituksellinen. Väkivallan käyttö on ilmeistä, mutta vamman aiheuttaminen ei ole tarkoituksellista. (Krug, ym. 2005, 22)

Toinen seikka tahallisuuteen liittyen on eron tekemistä vahingoittamisen tarkoituksen ja ”väkivallan käytön” tarkoituksen välillä. Väkivalta on kulttuurisesti määräytyntä. Joidenkin kulttuurien taustojen ja uskomusten mukaan tarkoituksellisesti aiheutettua vahinkoa toiselle ei mielletä väkivallaksi. Tässä määritelmässä väkivalta kuitenkin määritellään suhteessa yksilöiden terveyteen tai hyvinvointiin. Tietty käyttäytymistapa, esimerkiksi puolison tai lapsen lyöminen, voi joidenkin ihmisten mielestä olla hyväksyttävää. Sitä on kuitenkin pidettävä väkivaltaisena tekona, koska se aiheuttaa yksilölle terveydellisiä seuraamuksia. (Krug, ym. 2005, 22)

Väkivaltaa voidaan jaotella eri tavoin. Yksi eniten käytetty jaottelu väkivaltakäyttäytymisestä on jako reaktiiviseen ja proaktiiviseen tyyppiin. Reaktiivinen väkivalta on reaktiota todelliseen uhkaan tai virheellisesti uhkaavaksi koettuun tilanteeseen. Nuoren reaktio on suhteettoman voimakas koettuun uhkaan tai loukkaukseen suhteutettuna. Väkivallan teko on silloin itsessään päämäärä ja tapahtuu siis sietämättömän tunnetilan purkamiseksi. Näin reaktiivisesti toimivat nuoret ovat kasvaneet usein julman kurin alaisina ja joutuneet itse kaltoin kohdelluiksi. He tulkitsevat aggressiivisiksi sellaiset vuorovaikutustilanteet, joissa toisen osapuolen tarkoitus on ollut olla neutraali tai jopa ystävällinen. Tällaista sanotaan aggressiiviseksi virhetulkinnaksi. Moniin mielenterveyden häiriöihin ja pitkäaikaisiin kehityksellisiin vaikeuksiin (esim. neurokognitiiviset erityisvaikeudet) liittyy juuri aggressiivista virhetulkintaa. Esimerkiksi nuori luulee toisen tuijottaneen tai irvistelleen hänelle. Nuori menettää malttinsa sietämättömäksi kokemassaan tilanteessa, eikä hänellä ole parempia keinoja tilanteen purkamiseen eikä malttia harkita tekoaan. Nuorelta siis puuttuu usein sosiaalisia taitoja ja itsehillintää. Nuorella on usein vaikeuksia hahmottaa sosiaalisia tilanteita, puutteita vuorovaikutustaidoissa ja läheisyyden ja etäisyyden säätelykyvyssä. Heillä on usein myös tunnesäätely ja impulssikontrolli ikätasoistaan heikompaa. (Nurmi 2013, 73–75)

Proaktiivinen eli välineellinen väkivalta on puolestaan suunnitelmallista ja harkittua väkivaltaa, eikä siihen välttämättä liity tekoherkellä voimakasta tunnetilaa. Se tapahtuu jonkin muun tavoitteen saavuttamiseksi esim. rahan, seksin tai halutun aseman saavuttamiseksi. Myös suunniteltu kosto kuuluu tällaiseen väkivaltaan. Proaktiivista väkivaltaa käyttävät nuoret ovat kasvaneet aggressiivisten ja epäsosiaalisten roolimallien vaikutuspiirissä. He ovat oppineet ajattelemaan, että väkivalta on ainakin heille itselle ja hänen viiteryhmälleen oikeutettu ja hyvä keino saavuttaa päämääriä. Harkittuun tekoon valmistautuminen edellyttää itsehallintaa. Proaktiivista väkivaltaa käyttävillä nuorilla ei useinkaan ole omaa muutostoivetta käyttäytymiselleen. He ovat usein kokeneet niin paljon turhautumista ja pettymystä sosiaalisissa tilanteissa, ettei heillä ole enää uskoa siihen, että asiat voisivat mennä paremmin tai muuttua. Olosuhteet ympäristössä on saatava sellaisiksi, etteivät he voi jatkaa epäsosiaalista käyttäytymistä. Nuoren eri kasvuympäristöt pitää saattaa yhtenevästi sellaiseksi, että niissä on yhteiset rajat ja yhteinäiset seuraamukset väärinkäytöksistä. Myös motiivointia muutokseen voi tuoda se, että nuori tajuaa, ettei entisillä toimintamalleilla pääse totuttuihin saavuttamiinsa päämääriin. Ahdistuksen hallintaa, impulssikontrollia ja sosiaalisia taitoja lisäävät interventiot voivat lisätä nuorelle sellaisia taitoja, ettei hänen tarvitse käyttää väkivaltaa sietämättömien tunnetilojen purkamiseen. (Nurmi 2013, 74–76)

3.2.2 Perheväkivalta ja traumat

Perheväkivalta on yksi väkivallan muoto ja se on perheen sisällä tapahtuvaa väkivaltaa. Siksi se on myös yksi vaikeimmista väkivallan muodoista. Perheväkivalta voi esiintyä fyysisenä, psyykkisenä, seksuaalisena tai taloudellisena. Väkivalta perheessä vaikuttaa aina myös lapsiin, vaikka he eivät olisikaan suoraan itse väkivallan kohteina. Väkivalta tuo pelon ja uhan ilmapiiriin ja lisää jännittyneisyyttä. Lapset näkevät väkivallan jäljet, vaikka he eivät olisikaan suoraan itse paikalla. (Lajunen, Andell, Jalava, Kemppainen & Ylenius-Lehtonen 2005, 27)

Väkivallalle altistuminen on myös vakavasti otettava riski lapsen kehityksessä. Väkivallan traumakokemukset vaikuttavat lapseen sekä suoraan että välillisesti heikentyneen vanhemmuuden kautta. Avun hakeminen voi perheelle olla vaikeaa, koska perheväkivaltaan liittyy paljon häpeää, syyllisyyttä ja pelkoa. Juuri tämän vuoksi avun hake-

misen kynnyksen madaltaminen on erittäin tärkeää niissä yhteisöissä, joissa työskennellään ylipäänsä lasten kanssa. (Lajunen, ym. 2005, 27)

Väkivallalle altistavia tekijöitä lapsuudessa ja nuoruudessa ovat mm. kaltoinkohtelu, aiempi väkivaltainen toiminta, hermoston välittäjäaineet, sikiöaikaiset ympäristötekijät, antisosiaalinen ympäristö, kiintymyssuhteen ongelmat, mielenterveyteen liittyvät ongelmat ja traumaattiset tapahtumat. Lapsuudessa tapahtuva kaltoinkohtelu, esim. väkivallan kohteeksi joutuminen, väkivallan todistaminen, lapsen perustarpeiden laiminlyönti ja varhaisen hoivasuhteen katkeaminen, ovat altistavia tekijöitä väkivaltaiselle käyttäytymiselle. Kaltoinkohtelua kokeneilla on monenlaisia psykologisia reaktioita esim. ylivalppaus, ärtyvyys, luottamuksen menetys, heikentynyt itsetunto, itsehallinnan ja ympäristön hallinnan tunteen menettäminen, yksinäisyyden tunne ja itesyytökset. (Nurmi 2013, 90–101)

Väkivaltaiselle käyttäytymiselle altistaa yhtäläillä toveripiiriin ulkopuolelle jättäminen kuin epäsosiaalinen toveripiirikin. Myös kiintymyssuhde epäsosiaaliseen, aggressiiviseen aikuiseen roolimallina, puutteellinen valvonta, epäjohdonmukainen ja julma kuri sekä vanhemman kyvyttömyys asettaa kehityksen mukaisia rajoja lapselle ja nuorelle altistavat väkivaltaiselle käyttäytymiselle. (Nurmi 2013, 95)

”Traumalla tarkoitetaan henkistä tai ruumiillista vaurioita tai haavaa.” Traumoja voidaan jakaa kahteen eri tyyppiin. Ykköstypin traumassa on kyse yksittäisestä traumaattisesta tapahtumasta, johon yksilö on joutunut osalliseksi esim. itsemurha tai muu onnettomuus. Kakkostypin trauma on yksilölle toistuva traumatisoiva tapahtuma esim. perheväkivalta, inesti tai kiusaaminen. (Nurmi 2013, 163)

Lapsuuden- ja nuoruudenaikaiset traumakokemukset saattavat altistaa kehitysikäisiä väkivaltaiselle käyttäytymiselle. Posttraumaattinen stressihäiriö saattaa olla merkittävä välittävätekijä väkivaltakäyttäytymiseen. Tällainen riskikäyttäytyminen altistaa nuorta itseään uusille traumatapahtumille, jotka puolestaan jälleen saattavat pahentaa nuoren käyttäytymisen ongelmia. (Nurmi 2013, 98–99)

3.2.3 Valta

Väkivaltaan liittyy myös vallan käsite. Yleisellä tasolla tätä käsitettä voi ymmärtää ikään kuin samastumisena ja sopeutumisena vallitsevaan eli vallassa olevaan tai valtaa pitävään. Yhteiskunta rakentuu erilaisille valmiille toimintamalleille, muodoille ja sitä kautta todellisuus jäsentyy meille. Ihmisellä on taipumus samastua vallitseviin muotoihin ja niihin käsityksiin, jotka muotoihin liittyvät ja niitä ylläpitävät. Muoto tulee esiin selkeästi vasta, kun sitä ei noudateta. On siis olemassa sääntö, joka voi olla ihan vain tapa, johon on kasvettu ja totuttu. (Turunen 1997, 51–52, 284)

WHO:n määritelmä sisältää itsessään myös vallan käsitteen. Se laajentaa väkivaltaisen teon luonnetta koskemaan myös tekoja, uhkauksia ja pelottelua, jotka johtuvat valtasuhteesta. Tätä vasten tulee mukaan myös laiminlyönti ja tekemättä jättäminen. Siten käsitteet fyysinen voima tai vallankäyttö on ymmärrettävä niin, että ne pitävät sisällään myös laiminlyönnin ja kaikenlaisen fyysisen, seksuaalisen ja psykologisen hyväksikäytön samoin kuin itsetuhoisen käyttäytymisen ja itsemurhan. (Krug, ym. 2005, 2122)

Keskinen käsittelee vallan käsitettä suhteessa väkivaltaan. Hänen tutkimustensa mukaan valta sisältää aina vastarinnan mahdollisuuden ja se kohdistuu tekijän tekoihin samalla kontrolloiden ja suunnaten niitä. Sen vuoksi vallan edellytyksenä on useiden erilaisten toimintatapojen mahdollisuus. Hänen mukaansa väkivalta toimii eräänä vallan taktiikkana ja erityisesti toistuessaan lukkiuttaa valtasuhteita. (Keskinen 2005, 47–48)

Kun ihminen kapinoo valtaa vastaan, voi se suuntautua periaatteessa kolmeen eri kohteeseen: muotoja luovaan tahoon, pelkäänsä itse muotoihin tai vallan käyttöön muotojen sisässä. Pystyäkseen vaikuttamaan muotoon on päästävä vaikuttamaan jollain tavalla vallitsevaan muotoon. Sitä voi tehdä monella tapaa esim. äänestämällä tai kansalais-tottelemattomuudella. Vallitsevien muotojen rikkominen ja kapinointi on hyökkäys näitä muotovaltoja vastaan ilman vakavampia perusteita. Tällöin voi olla kyse hulinoinnista, provokatiivisesta käyttäytymisestä tai jopa rikollisuudesta. (Turunen 1997, 288–291)

3.3 Jälkikäsitteily

Väkivaltatilanteessa suurin osa ihmisistä toimii hallitusti. Harvalle tulee paniikkireaktioita tai maltinmenetystä. Välittömästi tilanteen jälkeen uhri pyrkii normalisoimaan tilanteen eikä näin ollen edes tunnista avuntarvettaan. Kun kriittinen vaihe on mennyt ohi, työntekijä voi kokea mm. pelkoa, avuttomuutta ja syyllisyyttä.

Väkivaltatilanteen jälkeen mahdollisimman pian olisi päästävä purkamaan kohdattu tilanne esim. työtovereiden tai ulkopuolisen ammattilaisen kanssa. Tavoitteena on uhrin jälkireaktioiden lieventäminen, joita voivat olla mm. unettomuus, itsesyytökset, kiukku, häpeä, masentuneisuus, järkytys ja pelko. Käytännön neuvojen antaminen uhrille on tarpeen ja omalta työryhmältä saatava tuki on tärkeää. Ennen työpaikalta poistumista, tulee myös sopia, kuka ottaa yhteyttä väkivallankohteeksi joutuneeseen. Yhteydenotto tulisi olla joko samana tai seuraavana päivänä. Yhteydenotto antaa mahdollisuuden uhrille käydä väkivaltatilanne läpi henkilön kanssa, joka tuntee työn hyvin. Nopeakin tilanteen purkua tulee siis aina tarjota väkivaltatilanteen jälkeen, vaikka tilanne ei olisi ollut erityisen vakava, koska monesti väkivaltatilanteessa mukana olleet saattavat häpeillä, pelätä tai jostain muusta syystä pitää tarpeettomana tilanteen nopeaa käsittelyä. (Seretin, Leena 2004,80–81); Lehestö, Koivunen & Jaakkola 2004 126127)

Työyhteisön uhka ja väkivaltatilanteet ovat työyhteisössä yhteisesti käsiteltäviä asioita. Jokaiselle tulee antaa mahdollisuus tuoda esiin omat ajatukseensa ja kokemuksensa tapahtuneesta. Uhria ei pidä syyllistää tapahtuneesta, koska jokainen tekee väkivaltatilanteessa parhaansa. (Seretin, Leena 2004,80–81) Tilanteesta voidaan pikemminkin yhdessä oppia tulevia vastaavanlaisia tilanteita varten.

Tilanne tulee myös purkaa väkivallantekijän ja mahdollisten muiden tilanteessa olleiden kanssa. Mikäli väkivaltatilanteesta on seurannut ruumiillisia vammoja tai jälkiä on niistä tehtävä myös rikosilmoitus ja käytävä terveydenhuollossa. Työntekijälle tulisi aina tarjota mahdollisuutta jälkihoitoon. Työterveyshuolto arvioi yhdessä uhrin kanssa jälkihoidon tarvetta. Työterveyshuollolla tulee olla valmius turvata jälkihoito ja se tulisi aloittaa 1-3 vrk tapahtuneesta. (Seretin, Leena 2004,80–81)

Väkivaltatilanteet aiheuttavat työntekijöissä tunnerasitusta. Sosiaali- ja terveydenhuollon toimintayksiköille suunnattu turvallisuussuunnitteluoppaassa todetaankin, että ryhmässä tapahtuva määrätietoinen psykologinen jälkipuinti olisi saatava koskemaan myös näitä aloja. Siinä korostetaan myös, että väkivaltatilanteen jälkeen työntekijän ensiapu ja hoidosta huolehtiminen ovat ihan yhtä tärkeitä kuin väkivaltatilanteiden ennaltaehkäisyn osaaminen. (Seretin, Leena 2004,80–81) Jos jälkihoito jätetään tekemättä, tapah-tuma voi muodostua traumaattiseksi ja johtaa turvallisuudentunteen menetykseen ja aiheettomiin pelkoihin (Työturvallisuuskeskus 2004, 80–81; Lehestö, Koivunen & Jaakkola 2004 126127)

Debriefing on ammattilaisesti ohjattu, jäsentynyt tilaisuus äkillisen kriisin läpikäymiseen. Tavoitteena on palauttaa työ ja toiminta normaaliksi, edistää normaalin surutyön käynnistymistä, antaa ymmärrystä omiin ja toisten reaktioihin ja vahvistaa myös ryhmän keskinäistä tukea. Tässä keskitytään enemmän tunteisiin, ja se toteutetaan yleensä defusingin jälkeen. (Työhyvinvoinnin portaat, 2008)

3.4 Turvallisuus

Turvallisuutta voi katsoa eri tasoilta käsin. Tässä opinnäytetyössä keskityn kuvaamaan turvallisuutta sosiaalisena, ihmissuhteisiin liittyvänä turvallisuuskäsitteenä, jolloin puhutaan perhe-, työ-, asuin-, koulu-, harrasteyhteisöistä. Tällöin ollaan ihmissuhdeturvallisuuden ydinalueella. Näillä alueilla turvattomuutta aiheuttavat mm. väkivalta, ilkivalta ja laiminlyönnit. (Niemelä & Lahikainen 2005, 31)

Turvallisuus on inhimillinen peruspyrkimys, joka on mm. kuvattu Malsowin tarvehierarkiassa toisena perustarpeena. Turvallisuus on myös keskeinen arvo, jolloin se merkitsee luotettavuutta eli ennustettavuutta ja levollisuutta. Turvallisuus on myös moderni ihmisoikeus, joka korostaa oikeutta ihmisarvoiseen elämään. (Niemelä & Lahikainen 2005, 22, 31)

Mikko Aallon määritelmä turvallisuuteen lähtee minuuden turvallisuuden kokemuksesta. Siinä yksilön ja ryhmän tila on mahdollisimman turvallinen silloin, kun on mahdollisimman vähän asioita, jotka uhkaavat ihmisen minuutta ja synnyttävät pelkoa, häpeää,

syällisyyttä tai arvottomuuden tunnetta. Turvallisuus on tietoisuutta hyväksytyksi tulemisesta. (Lajunen, Andell, Jalava, Kemppainen, Pakkanen & Ylenius-Lehtonen 2005, 21)

Lapsen turvallisuuden perusta on konkreettisten arkipäivän asioiden hallittavuudessa ja jatkuvuudessa. Siihen vaikuttaa oleellisesti se, että hän pystyy hallitsemaan konkreettisia arkielämän tapahtumia ja päivittäisiä rutiineja. Lapsella täytyy olla myös tunne siitä, että ne ovat hänelle läheisten aikuisten hallinnassa. (Niemelä & Lahikainen 2005, 142)

Työpaikan turvallisuuden tunne syntyy yhteisistä pelisäännöistä, keskinäisestä luottamuksesta ja käytännön työskentelystä (Rissa 1999, 25). Turvallisuuden tunne mahdollistaa työssäjaksamista ja-viihtymistä työntekijöille. Se vapauttaa myös voimavarat itse työhön ja mahdollisesti myös sen kehittämiseen.

4 VÄKIVALLAN JÄLKEISIIN TILANTEISIIN LIITTYVÄ LAINSÄÄDÄNTÖ

4.1. Lastensuojelulaki

Lastensuojelulaki edellyttää, että sijaishuollon aikana lapseen saa kohdistaa rajoitustoimenpiteitä vain siinä määrin kuin huostaanoton tarkoituksen toteuttaminen välttämättä vaatii. Tällaisia vaatimuksia ovat lapsen oma tai toisen henkilön terveys tai turvallisuus taikka muun mainituissa säännöksissä säädetyn edun turvaaminen. Rajoitustoimenpiteet on toteutettava mahdollisimman turvallisesti ja niissä on kunnioitettava lapsen ihmisarvoa. Rajoitustoimenpiteessä on myös riittävästi keskusteltava lapsen kanssa häneen kohdistettujen rajoitustoimenpiteiden syistä. Keskustelu tulee ulottaa myös rajoitustoimenpiteen mahdollisista vaikutuksista sekä lapsen hoito- ja kasvatussuunnitelmaan että asiakassuunnitelmaan. (Lastensuojelulaki, Taskinen 2007,92)

Lasten suojelulain 74 § määrittää rajoitustoimenpiteiden kirjaamisen niiden käytön ja seurannan turvaamiseksi. Kirjaamisen tulee sisältää rajoitustoimenpiteen kuvauksen, toimenpiteen perusteen ja keston. Siinä tulee myös näkyä henkilöt, jotka ovat päättäneet ja olleet läsnä toimenpiteessä. Kirjaamiseen tulee laittaa tarvittaessa myös rajoitustoimenpiteen erityinen syy. Siinä tulee myös näkyä, miten lasta on kuultu ennen rajoitustoimenpiteestä päättämistä tai sen toteuttamista. Kirjauksessa tulee näkyä mm. lapsen mielipide asiasta. (Lastensuojelulaki, Taskinen 2007,92)

Väkivaltatilanteissa tai niiden jälkeen saatetaan joutua turvautumaan lapsen kiinnipitämiseen, liikkumisvapauden rajoittamiseen, lapsen eristämiseen, erityiseen huolenpitoon, asioiden ja esineiden haltuunottoon ja henkilöntarkastukseen. Seuraavissa lainkohdissa, jotka koskevat nimenomaan edellä mainittuja rajoitustoimenpiteitä, en ole käyttänyt suoria lainauksia, koska olen pyrkinyt selkiyttämään tiivistä lakitekstiä lukijaystävällisempään suuntaan lyhentämällä laissa olevia pitkiä virkkeitä useammaksi virkkeeksi.

Kiinnipitäminen (68 §). Lapsesta voidaan pitää kiinni lapsen rauhoittamiseksi. Tällaisia syitä rauhoittamiseen on useita. Lapsen käytös on sekavaa ja uhkaavaa ja hän sen perusteella todennäköisesti vahingoittaisi itseään tai muita. Tilanteessa lapsen oma tai toisen henkilön terveys tai turvallisuus ovat välittömästi vaarassa. Kiinnipitämiseen

joudutaan turvautumaan myös estettäessä omaisuuden merkittävää vahingoittamista. Kiinnipitäminen voi sisältää myös lapsen siirtämisen. Kiinnipitäminen tulee aina olla hoidollista ja huollollista. Se on myös lopetettava heti, kun se ei enää ole välttämätöntä. Kiinnipitämisestä on tehtävä siihen turvautuneen henkilön kirjallinen selvitys laitoksen johtajalle. Laitoksen johtajan turvautuessa kiinnipitämiseen on selvitys annettava lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle. (Lastensuojelulaki, Taskinen 2007,97)

Liikkumavapauden rajoittaminen (69 §). Lapsen liikkumisvapauden rajoituksella tarkoitetaan, ettei lapsi saa poistua laitoksen alueelta, laitoksesta tai asuinyksikön tiloista, jos se on lapsen huollon kannalta välttämätöntä ja se on lapsen edun mukaista. Rajoituksen edellytyksenä on kolme eri syytä. Ensimmäisenä syynä lapsen huostaanotto-perusteeseen on ollut, että lapsi on vaarantanut vakavasti terveyttään tai kehitystään käyttämällä päihteitä, tehnyt muun kuin vähäisenä pidettävän rikollisen teon tai muulla niihin verrattavalla käyttäytymisellä. Toisena syynä on että lapsi käyttäytyy laitoksessa edellä mainituilla tavoilla. Kolmantena syynä on että rajoitus on muutoin lapsen huollon tai hoidon kannalta tarpeen lapsen suojelemiseksi häntä itseään vakavasti vahingoitavalta käyttäytymiseltä. Rajoituksen voi tehdä seitsemäksi päiväksi laitoksen johtaja tai hänen määräämänsä henkilö. Sen pidemmästä rajoituspäätöksestä on tehtävä ilmoitus lapsen sosiaalityöntekijälle, joka voi tehdä jatko päätökset aina 30 vrk asti. Rajoitus on purettava heti, kun se ei enää ole välttämätöntä eikä sitä saa määrätä laajempaan kuin lapsen hoito ja kasvatus sitä välttämättä edellyttävät. (Lastensuojelulaki, Taskinen 2007,9798)

Eristäminen (70§). Lapsen eristäminen muista laitoksen lapsista edellyttää, että hän on käyttäytymisensä perusteella vaaraksi itselle tai muille. Eristäminen on mahdollista myös, jos eristäminen on muusta erityisen perustellusta syystä lapsen hengen, terveyden tai turvallisuuden kannalta välttämätöntä. Lasta ei saa eristää muista laajempaan eikä pidemmäksi ajaksi kuin hänen huolenpitonsa ja hoitonsa välttämättä edellyttää. Se on myös lopetettava heti, kun se ei enää ole välttämätöntä. Eristämisen enimmäisaika on 24 tuntia yhtäjaksoisesti. Jos eristämisen edellytykset ovat edelleen voimassa, siitä on tehtävä uusi päätös. Edellytyksenä eristämisen jatkamiselle on, että lapsen hoitoa ei ole tarkoituksenmukaista tai mahdollista järjestää muulla tavalla. Ennen eristämisen jatkamista lapselle on suoritettava lääkärin tarkastus, ellei se ole ilmeisen tarpeetonta.

Lääkärintarkastus tulee suorittaa tarvittaessa myös eristämisen alkaessa tai eristämisen aikana. Pisimmillään eristäminen voi olla 48t. (Lastensuojelulaki, Taskinen 2007,9899)

Päätöksen eristamisestä tekee laitoksen johtaja tai hänen määräämänsä laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluva henkilö. Hänen tulee myös ilmoittaa viipymättä eristämispäätöksestä tai sen jatkamisesta lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle. Lapsen eristäminen tulee tapahtua laitoksen hoito- ja kasvatushenkilöstön jatkuvan huolenpidon alaisena. Eristämispäätöksen yhteydessä pitää lapselle määrätä henkilö, joka on vastuussa lapsen turvallisuudesta. Olosuhteet eristämisen aikana täytyy olla sellaiset, että lapsi saa riittävän huolenpidon ja hoidon sekä mahdollisuuden keskustella hoitajan kanssa. (Lastensuojelulaki, Taskinen 2007,9899)

Aineiden ja esineiden haltuunotto (65 §). Laitoksen haltuun tulee ottaa lapselta päihetymistarkoituksessa käytettävät aineet ja tällaisen aineen käyttöön erityisesti soveltuvat välineet. Lapselta on otettava myös lapsen itsensä tai toisen henkilön vahingoittamiseen tarkoitetut aineet tai esineet. Haltuun on myös otettava aineet tai esineet, jotka ominaisuuksiensa puolesta soveltuvat vaarantamaan lapsen omaa tai toisen henkilön terveyttä, henkeä tai turvallisuutta tai vahingoittamaan omaisuutta. Ilmi voi tulla myös, että lapsella on hallussaan muita aineita tai esineitä, jotka vakavasti haittaavat sijaishuollon järjestämistä tai laitoksen yleistä järjestystä. Tällöin aineet tai esineet on otettava laitoksen haltuun. Edellytyksenä on, että lapsi käyttäisi näitä aineita tai esineitä vaarantamis- ja vahingoittamistarkoituksessa. (Lastensuojelulaki, Taskinen 2007,94)

Haltuunoton tulee tehdä laitoksen johtaja tai laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluva henkilö. Siitä on viipymättä ilmoitettava johtajalle tai hänen määräämälleen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluvalla henkilöllä, jonka tulee tehdä haltuunotosta päätös. Tätä toimenpidettä ei saa jatkaa pidempään kuin se on välttämätöntä lapsen hoidon ja kasvatuksen tai laitoksen järjestyksen kannalta. Kun sijaishuolto päättyy, on haltuun otettu omaisuus palautettava lapselle lukuun ottamatta päihdyttäviä aineita, jotka on hävitettävä. (Lastensuojelulaki, Taskinen 2007,94; Alkoholilaki 1994)

Henkilöntarkistus (66 §). Henkilöntarkastuksen saadaan tehdä, jos on perusteltua syytä epäillä, että lapsella on vaatteissaan tai muutoin yllään itseään, toista henkilöä tai muuta omaisuutta tai terveyttä vahingoittavia aineita tai esineitä. Tällöin myös tulee

olla oletettavaa, että lapsi käyttäisi niitä edellä mainituilla tavoilla. Ilmi voi myös tulla, että lapsella on hallussaan aineita tai esineitä, jotka vakavasti haittaavat sijaishuollon järjestämistä tai laitoksen yleistä järjestystä. Myös epäily siitä, että lapsella on hallussaan päihtymistarkoitukseen käytettäviä aineita tai tällaisen aineen käyttöön erityisesti soveltuvia välineitä edellyttää henkilöntarkastusta. (Lastensuojelulaki, Taskinen 2007, 95)

Tarkastuksen tekee laitoksen johtaja tai hänen määräämänsä laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluva henkilö ja se on tehtävä laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluvan toisen henkilön läsnä ollessa. Tarkastushenkilöiden tulee olla samaa sukupuolta lapsen kanssa, jollei kyseessä ole terveydenhuollon ammattihenkilö. Tästäkin voidaan poiketa, jos toimenpiteen suorittaminen välittömästi on välttämätöntä lapsen tai toisen henkilön turvallisuuden varmistamiseksi. (Lastensuojelulaki, Taskinen 2007, 95)

Erityinen huolenpito (7173§). Erityistä huolenpitoa voidaan järjestää, mikäli lapsen yksityinen etu sitä välttämättä vaatii. Erityisen huolenpidon tarve syntyy esim. lapsen vakavan päihde- ja rikoskierteen kakaisemiseksi tai lapsen oma käyttäytyminen vaarantaa vakavasti hänen henkeään, terveyttään tai kehitystään. Tällöin lapselle on lastensuojelulaitoksessa järjestettävä moniammatillista hoitoa ja huolenpitoa, jonka aikana lapsen liikkumisvapautta voidaan hänen hoitonsa ja huolenpitonsa edellyttämässä laajuudessa rajoittaa. Tämän tarkoituksena on katkaista lasta itseään vahingoittava käyttäytyminen ja mahdollistaa hänelle kokonaisvaltainen huolenpito. (Lastensuojelulaki, Taskinen 2007,99)

Päätöksen erityisestä huolenpidon aloittamisesta tai jatkamisesta tekee sosiaalihuollon johtava viranhaltija lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän valmistelun perusteella. Päätös tulee perustua lapsen tilanteen moniammatilliseen arvioon. Laitoksessa olevan lapsen arvion voi tehdä laitoksen käytössä oleva asiantuntijatiimi. Rajoituspäätös enimmillään voi olla 30vrk. Sitä voidaan jatkaa enintään 60 vrk erittäin painavista syistä, mikäli lapsen sijaishuollon järjestäminen sitä edelleen välttämättä vaatii. Erityinen huolenpito tulee lopettaa välittömästi, jos se osoittautuu tehottomaksi suhteessa asetettuihin tavoitteisiin tai kun tarvetta ei enää ole. Lopettamisesta vastaa lapsen sosiaalityöntekijä. (Lastensuojelulaki, Taskinen 2007,100)

Edellä mainittujen asiantuntijoiden on myös tavatta lasta säännöllisesti erityisen huolenpidon aikana. Lapselle on myös tehtävä tarvittavat lääkärintarkastukset rajoituksen aikana. Häntä voidaan myös estää poistumasta ilman lupaa tai valvontaa tarkoitukseen varatuista tiloista. Rajoituksen päätöksen tekijän ja sijaishuollon on myös pidettävä kirjaa erityisen huolenpidon toteuttamista koskevista toimenpiteistä ja niiden vaikutuksesta lapseen ja hänen tilanteeseensa. Lasta koskeva asiakassuunnitelma on myös tarkistettava erityisen huolenpidon päättyessä (Lastensuojelulaki, Taskinen 2007,100)

4.2 Työturvallisuuslaki

Työturvallisuuslain tavoitteena on suojella työntekijän turvallisuutta, terveyttä ja työkykyä. Sillä pyritään ehkäisemään myös terveyden haittojen syntymistä. Työturvallisuuslain nojalla annetuissa säädöksissä määritellään mm. työnantajan ja työntekijän velvollisuudet. Työnantajalla on lain nojalla yleinen ja laaja huolehtimisvelvollisuus. Alansa asiantuntijana hänen oletetaan olevan selvillä hänen toimialalle ja työpaikalle ominaisista vaara- ja haittatekijöistä sekä niiden torjunnasta. Myös työntekijällä on velvollisuus noudattaa työturvallisuuslakia ja työnantajan antamia määräyksiä. (Suomen yrittäjät)

Olen poiminut työturvallisuuslaista sellaisia kohtia, joita voidaan soveltaa väkivaltatilanteiden jälkeiseen tarkasteluun sekä työnantajan että työntekijän velvollisuuksien näkökulmista. Seuraavissa työturvallisuuslainkohdissa, en ole käyttänyt suoria lainauksia, koska olen pyrkinyt selkiyttämään tiivistä lakitekstiä lukijaystävällisempään suuntaan ja lyhentämällä laissa olevia pitkiä virkkeitä useammaksi virkkeeksi. Työturvallisuuslakiin tuli tarkennuksia 1.6.2013 ja olen ottanut ne huomioon tässä työssä.

Työturvallisuuslain 8.§:n 1. momentti velvoitetaan työnantajaa huolehtimaan työntekijöiden turvallisuudesta ja terveydestä tarpeellisilla toimenpiteillä. Työnantajan on otettava huomioon tässä tarkoituksessa työhön, työolosuhteisiin, muuhun työympäristöön ja työntekijän henkilökohtaisiin edellytyksiin liittyvät seikat. (Työturvallisuuslaki, Meranen 2011, 23)

Työturvallisuuslain 8.§:n 3. momentti velvoittaa työnantajaa työolosuhteiden parantamiseksi suunnittelemaan, valitsemaan, mitoittamaan ja toteuttamaan tarvittavat toimenpiteet. (Työturvallisuuslaki, soveltamisopas 2011 s.24). Momentti 4 velvoittaa työnantajaa jatkuvasti tarkkailemaan työympäristöä, työyhteisön tilaa ja työtapojen turvallisuutta. Työnantajan on myös tarkkailtava näiden toteutettujen toimenpiteiden vaikutusta työn turvallisuuteen ja terveellisyteen. Momentissa 5 edellytetään myös, että työnantajan tulee huolehtia siitä, että turvallisuutta ja terveellisyttä koskevat toimenpiteet otetaan huomioon tarpeellisella tavalla organisaation kaikkien osien toiminnassa. (Työturvallisuuslaki, Mertanen 2011, 2526)

Työturvallisuuslain 10. §:n 1. momentissa velvoitetaan työnantajaa selvittämään mahdolliset työympäristöstä ja työolosuhteista aiheutuvat haitta- ja vaaratekijät. Jos niitä ei voi poistaa, on työnantajan arvioitava niiden merkitys työntekijöiden turvallisuudelle ja terveydelle. Tällöin on otettava huomioon mm. esiintyneet tapaturmat, työn kuormitus ja -ammattitaito. (Työturvallisuuslaki, Mertanen 2011, 2829)

Työturvallisuuslain 13. §:n mukaan on työn suunnittelussa ja mitoituksessa otettava huomioon työntekijöiden fyysiset ja henkiset edellytykset. Näin voidaan välttää tai vähentää työn kuormitustekijöitä työntekijän turvallisuudelle tai terveydelle. (Työturvallisuuslaki, Mertanen 2011, 35)

Työnantajan on työturvallisuuslain 14. §:n 1. momentin mukaan annettava riittävät tiedot työpaikan haitta- ja vaaratekijöistä. Työnantajan on huolehdittava työntekijän riittävästä työhön perehdyttämisestä ennen työn aloittamista. Tällöin työnantajan tulee ottaa huomioon mm. työntekijän ammatillinen osaaminen ja työkokemus. Työtehtävien muuttuessa työnantajan on huolehdittava edelleen opastuksesta ja ohjauksesta työn haittojen ja vaarojen estämiseksi sekä työstä aiheutuvan turvallisuutta tai terveyttä uhkaavan haitan tai vaaran välttämiseksi. (Työturvallisuuslaki, Mertanen 2011, 36)

Työturvallisuus lain 15. §:n 2. momentissa sanotaan, että silloin kun työn luonne, työolosuhteet tai työn tarkoituksenmukainen suorittaminen sitä edellyttävät eikä tapaturman vaaraa voida välttää, on työnantajan annettava työntekijän käyttöön apuväline tai muu varuste mahdollisen tapaturman vaaran välttämiseksi. (Työturvallisuuslaki, Mertanen 2011, 39)

Työntekijän yleisiin velvollisuuksiin työturvallisuuslain 18. §:n 1. momentin mukaan kuuluu noudattaa työnantajan toimivaltansa mukaisesti antamia määräyksiä ja ohjeita. Hänen on myös noudatettava työnsä ja työolosuhteiden edellyttämää turvallisuuden ja terveellisyyden ylläpitämiseksi tarvittavaa järjestystä ja siisteyttä sekä huolellisuutta ja varovaisuutta. Saman pykälän toisen momentin mukaan tulee hänen työssään huolehtia käytettävissä olevin keinoin kokemuksensa, saamansa ohjauksen ja opetuksen sekä ammattitaidon mukaisesti niin omasta kuin muiden työntekijöiden turvallisuudesta ja terveydestä. (Työturvallisuuslaki, Mertanen 2011, 44)

Työntekijällä on oikeus pidättäytyä työn tekemisestä työturvallisuuslain 23. §:n 1. momentin mukaan, jos työstä aiheutuu vakavaa vaaraa työntekijän omalle tai muiden työntekijöiden hengelle tai terveydelle. Saman pykälän 2. momentin mukaan siitä on ilmoitettava työnantajalle tai tämän edustajalle niin pian kuin mahdollista. Työstä pidättäytymisen oikeus jatkuu siksi, kunnes työnantaja on poistanut vaaratekijät tai muutoin huolehtinut siitä, että työ voidaan suorittaa turvallisesti. (Työturvallisuuslaki, Mertanen 2011, 50)

Työturvallisuuslain 27. §:n 1. momentti ohjeistaa työtä, johon liittyy ilmeinen väkivallan uhka. Työ ja työolosuhteet on järjestettävä niin, että väkivallan uhka ja väkivaltatilanteet ehkäistään mahdollisuuksien mukaan ennakolta. Työpaikalla tulee tällöin olla väkivallan torjumiseen tarvittavat asianmukaiset turvallisuusjärjestelyt tai -laitteet sekä mahdollisuus avun hälyttämiseen. Työnantajan tulee siis vastata siitä, että väkivallan uhka otetaan riittävästi huomioon työpaikalla. Väkivallan kohteeksi joutuneen työntekijän on itse esitettävä mahdolliset rangaistus- ja korvausvaatimukset. Lieväkin pahoinpitely on syytteenalainen, jos se on tullut henkilöön työtehtävässä. Väkivaltaan syyllistynyt vastaa siis teostaan. Jos tapaus arvioidaan työtapaturmaksi, työnantajan pakollisesta tapaturmavakuutuksesta maksetaan korvauksia työntekijälle. (Työturvallisuuslaki, Mertanen 2011, 5556)

4.3 Rikoslaki

Olen poiminut rikoslaista sellaisia kohtia, joita voidaan soveltaa väkivaltatilanteiden jälkeiseen tarkasteluun niin työnantajan, nuoren kuin työntekijän näkökulmista. Seuraavissa rikoslain kohdissa en ole käyttänyt suoria lainauksia, koska olen pyrkinyt selkiyttämään tiivistä lakitekstiä lukijaystävällisempään suuntaan ja lyhentämällä laissa olevia pitkiä virkkeitä useammaksi virkkeeksi. Rikoslakiin tuli tarkennuksia 2011. Ne on otettu huomioon tässä työssä.

Salassapitovelvollisuus ei yleensä estä sosiaali- ja terveydenhoidon ammattihenkilöstöä ilmoittamasta kaikista rikoksista ja rikosepäilyistä. Suurin osa väkivaltarikoksista on virallisen syyttäjän alaisia rikoksia. Hän voi käynnistää rikosoikeudellisen prosessin, vaikka asianomistaja ei sitä halua eikä vaadi. Asianomistajarikoksia ovat vain ilkivalta, pakottamainen, laitton uhkaus, sekä julkisen rauhan rikkominen. Näissä tutkinta etenee vain, jos uhri eli asianomistaja vaatii tekijälle rangaistuksen. (Soisalo 2011, 183)

Soisalo kirjoittaa teoksessaan Väkivallan preventio sosiaali- ja terveysalalla, että jos rikoksesta epäilty on potilas, hänen henkilötietojaan ei saa periaatteessa ilmoittaa kukaan muu kuin rikoksen kohteeksi joutunut tai hänen laillinen edustajansa, jos kyseessä on edellä mainitut yleisen syyttäjän alaiset rikokset. Hiljattain muuttuneen lakimuutoksen ajatus on, että myös työnantaja tai kollega (rikoksen silminnäkijä) voisivat tehdä rikosilmoituksen näissä tapauksissa. Käytänteiden odotetaan muuttuvan vähitellen siihen suuntaan, että työnantaja on ilmoituksen tekijä eikä itse uhri, kun väkivaltainen teko tapahtuu työtehtävässä. (Soisalo 2011, 2005)

Rikoslain 4§ rangaistusvastuun edellytyksenä on, että tekijä on teon hetkellä täyttänyt 15 vuotta ja on syntakeinen. Alle 15-vuotiaat eivät joudu oikeuteen eikä heitä rangaista, koska heitä ei pidetä rikosoikeudellisesti syntykeisina. Täytettyään 15 vuotta on hän syntakeinen ja vastuussa rikoksistaan. Hänet voidaan tuomita sakkoihin, nuorisorangaistukseen, yhdyskuntapalveluun tai vankeuteen. (Laki rikoksista 1889)

Väkivaltaan liittyviä rikoksia on monenlaisia. Henkilön terveyteen ja henkeen kohdistuvat rikokset kuten pahoinpitelyn ja vammantuottamuksen eri muodot, tappo ja murha. Seksuaalirikoksia ovat seksuaalinen häirintä, raiskauksen eri muodot, sukupuoliyhtey-

teen tai seksuaaliseen tekoon pakottamiset ja seksuaalisen hyväksikäytön eri muodot. Yksityisyyden, rauhan ja kunnian loukkaamista koskevat rikokset ovat kotirauhan rikkomisen ja kunnian loukkauksen eri muodot, yksityiselämää loukkaava tiedon levittäminen ja telehäärintä. Vapauteen kohdistuvat rikokset ovat laitton uhkaus, pakottaminen vapaudenriiston eri muodot, panttivangin ottaminen, lapsen omavaltainen huostaanotto ja lapsikaappaus. Omaisuuteen kohdistuvat rikokset ovat petoksen ja kiristyksen eri muodot ja ryöstö. Toimitiloihin ja omaisuuteen kohdistuvat rikokset ovat ilkivalta ja vahingonteko. Muita rikoksia ovat virkamiehen väkivaltainen vastustaminen, salakuuntelu ja salakatselu, julkisrauhan rikkominen, tuhotyön eri muodot, järjestyksirikkomukset, kielletyt esineet ja aineet, toisen vahingoittamiseen soveltuvien esineiden ja aineiden hallussapito ja tuottamusrikokset. (Soisalo 2011, 184-199) Näistä rikoksista löytyy tarkemmat ohjeistukset itse rikoslaista.

5 MALLINNUSPROSESSI

Mallinnuksella tarkoitetaan mm. jonkin toiminnan toteutuksen kuvausta prosessina. Toiminnan prosessin kuvaus lisää palvelun läpinäkyvyyttä. Kuvaukseen sisältyy toiminnan eteneminen ja sisältö, työntekijän tehtävät, tehtävien ajallinen kesto ja suoritusvastuun siirtyminen henkilöltä toiselle. Toiminnan prosessin mallinnuksella saadaan arvioitua prosessin kriittiset kohdat, niissä toimiminen ja resurssit. Siinä saadaan arvioitua myös sitä, mitä muuta mahdollisesti tarvitaan toiminnassa jatkon kannalta. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos i.a.)

Yhdenmukaiset toimintaohjeet edellyttävät kaikkien asiaomaisten sitoutumista ja sovitujen toimintaperiaatteiden noudattamista (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos i.a.). Yhteinen toimintamalli sekä auttaa työyhteisöä noudattamaan samoja toimintatapoja että toimii akuutissa tilanteessa muistilistana. Tutut toimintatavat tuottavat turvallisuutta yhteisössä oleville. Yhteiset toimintaperiaatteet vahvistavat yhteistä tavoitetta väkivaltaan puuttumiseen ja siitä selviytymiseen. Ne vahvistavat myös työntekijöiden herkkyyttä reagoida väkivaltatilanteisiin riittävän tehokkaasti. Toimintamallin rooli on tärkeä myös, jos työntekijöitä työyhteisössä vaihtuu. Kirjallisessa muodossa olevat toimintaohjeet helpottavat uuden työntekijän tarttumista tilanteeseen (Sosiaaliportti i.a.).

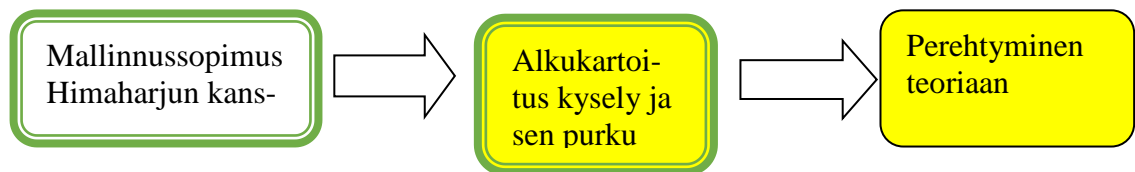
Tämän opinnäytetyön mallinnusprosessin käytän yleisnimitystä toimintamalli. Toimintamalli jakautuu vielä osioihin, jotka ovat mallin toimintaohjeita ja kaavakkeita. Mallinnusprosessi on siis tuottanut toimintamallin väkivaltatilanteiden jälkikäsittelyyn.

5.1 Mallinnusprosessin vaiheet

Mallinnusprosessi jakautui kolmeen vaiheeseen: aloitus-, työskentely- ja käyttöönotto-vaihe. Kaikissa vaiheissa oli omaa- ja yhteistyöskentelyä työyhteisön kanssa. Prosessin vaiheita kuvaavissa kuvioissa vihreä väri on mallinnukseen liittyvää työskentelyä Himaharjun työntekijöiden kanssa. Keltainen väri on omaa työskentelyäni mallinnuksen parissa. Sininen väri on työskentelyä muiden yhteistyökumppaneiden kanssa.

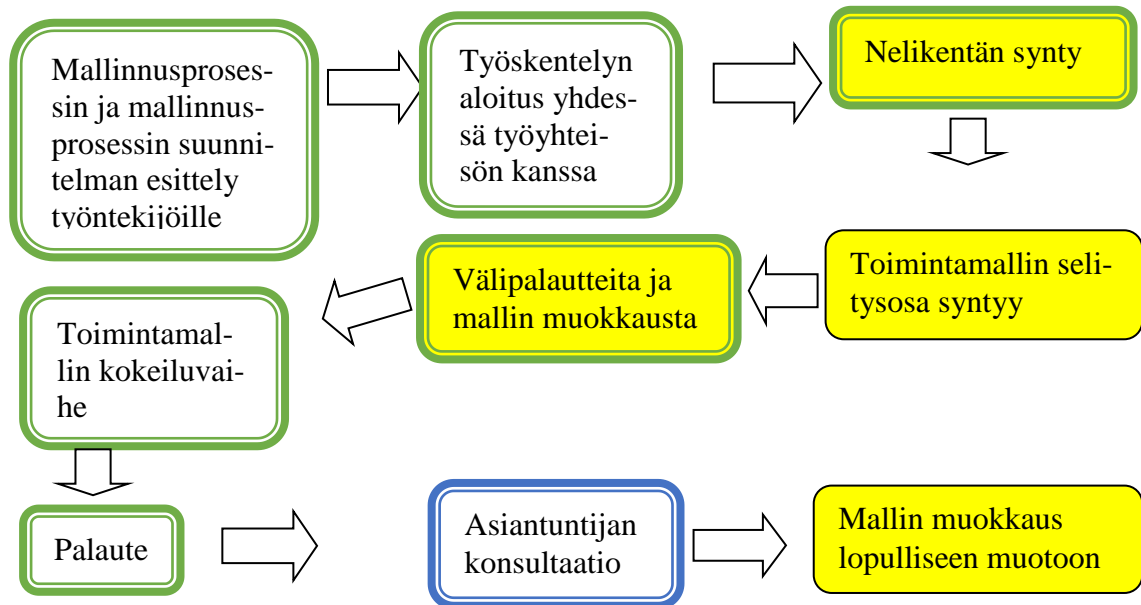
Aloitusvaiheeseen (kuvio 1) liittyi mallinnussopimuksen ja teoriaan perehtymisen lisäksi alkukartoituksen tekeminen työntekijöille. Keväällä 2013 tehtiin sopimus väkivaltilanteiden jälkikäsittelyn yhteisistä toimintaohjeiden tekemisestä opinnäytetyönä Himaharjun toiminnanjohtaja Terttu Röntysen kanssa. Alkukartoituskysely (LIITE 5.) tehtiin työntekijöille keväällä 2013. Siinä kartoitettiin työntekijöiden kokemia erilaisia väkivaltilanteita Himaharjussa, niiden yleisyyttä ja jo työyhteisössä olemassa olevia väkivaltilanteiden jälkikäsittelyn ohjeistuksia. Aloitin samalla väkivaltaan liittyvän ajankohtaisen teorian ja lainsäädännön kartoituksen.

Alkukartoituksella halusin saada tietoa, millä tavoin työntekijät kokivat väkivallan ja miten he selvittelivät väkivaltilanteita. Teoriatiedon etsiminen heti alusta-asti oli erityisen tärkeää, että pystyin määrittämään, miten väkivalta määritellään tässä työssä. Oman tietämyksen lisääminen väkivallasta ja lainsäädännöstä oli myös erittäin tärkeää jo heti alkuvaiheista lähtien.

KUVIO 1. Aloitusvaihe

Työskentelyvaiheen (Kuvio 2) aloitimme loppukesällä 2013, jolloin työntekijät saivat työyhteisöpäivässä lyhyen koosteen alkukartoituskyselyn tuloksista ja väkivallan jälkikäsittelyyn liittyvistä keskeisistä käsitteistä: väkivalta, turvallisuus, jälkihoito, mallinnusprosessi (LIITE 6). Päivässä käytiin läpi myös mallinnusprosessin suunnitelman eri vaiheet. Työntekijät laativat työyhteisöpäivässä ryhmätöinä erilaisia esimerkkejä väkivaltilanteista ja niihin liittyvistä ohjeistuksista. Tarkoitus oli jatkaa malleja työntekijöiden tekemistä esimerkkitapauksista ja tehdä mallinnukset täysin esimerkkipohjaisiksi. Totesin myöhemmin tämän lähestymistavan kuitenkin liian kankeaksi mallintamisen kannalta. Mallista olisi tullut vaikeasti luettava ja hidas toimintatapa itse käytäntöön.

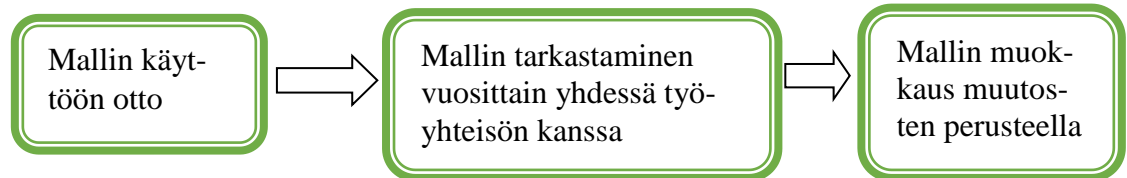

KUVIO 2. Työskentelyvaihe

Elokuun lopussa syntyi idea nelikenttämallista neljän erilaisen väkivaltatyypin pohjalta. Ideasta antoivat palautetta työpaikkaohjaaja Sanna Juntunen ja toiminnanjohtaja Terttu Röntynen. Malli täydentyi toimintaohjeen selitysosalla palautteen pohjalta. Mallin ensimmäinen osa oli lähinnä muistilistamaiset toimintaohjeet, jossa tilanteet oli jaoteltu neljään erilaiseen väkivaltatyypin ja ohjeet mahtuivat yhdelle A4 arkille. Toinen osa oli toimintaohjeiden selitystä, josta voi tarvittaessa katsoa neuvoa, kun ei tiedä tai muista, mitä joku kohta varsinaisissa toimintaohjeissa tarkoittaa ja joka kertoo Himaharjun käytänteistä. Selitysosaa tulaisiin käyttämään myös uuden työntekijän perehdytyksen yhteydessä. Samalla täydensin ja tiivistin väkivaltatilanteiden jälkikäsittelyyn liittyvää teoriaosaa. Työpaikkaohjaaja Sanna Juntunen teki kanssani teorian tiivistysvaihetta.

Kaksiosainen toimintamallia väkivaltatilanteiden jälkikäsittelyyn esiteltiin työntekijöille lokakuussa ja he antoivat siitä palautetta suullisesti. Mallia muokattiin jälleen saadun palautteen perusteella. Toimintamallia kokeiltiin viiden viikon ajan (29.10–3.12.2013) ja kokoajan malli kehittyi eteenpäin työntekijöiden suullisen palautteen pohjalta. Varsinainen palaute mallinnuksesta annettiin paperilla ja suullisesti 3.12.2013 henkilökuntakokouksessa. Palautteen pohjalta malli laajeni edelleen. Siihen lisättiin Himaharjussa jo oleva selontekokaavake ja jokainen väkivaltatilanne haluttiin vielä omaksi A4 arkiksi tulostettavaan ja arkistoitavaan muotoon. Arvokkaan lisän mallinnukseen antoi rikospoliisi Timo Halonen 9.12.2013 käydyssä keskustelussa.

Käyttöönotto vaihe (Kuvio 3) oli alkukevällä 2014. Toimintamalli tullaan tarkastamaan joka syysy ja jolloin siihen tehdään tarvittavat lisäykset ja muutokset. Mallia ei muokata jatkuvasti, vaan muutokset ja lisäykset tehdään keskitetysti kerran vuodessa ja niiden tarve arvioiden yhdessä työntekijöiden kanssa.

KUVIO 3. Käyttöönotto vaihe

5.2 Erityyppiset väkivaltatilanteet kyselyn tulos

Tein alkukartoituskyselyn (LIITE 5) Himaharjun työntekijöille työssä esille tulleista väkivaltatilanteista ja niiden jälkikäsittelystä. Kyselylomakkeita jaettiin 19 työntekijälle, ja niihin vastasi 15 työntekijää. Vastajat olivat kasvattajia, koulun henkilökuntaa ja johtajistoa. Otos on pieni, joten esim. suhdetta työntekijän työsuhteen kestosta kysyttyihin asioihin ei voinut mahdollisen työntekijän tunnistettavuuden vuoksi tehdä.

Työntekijöiltä tuli paljon hyvää ja hyödyllistä osaamista niin nuorten ja aikuisten väliseen kuin työntekijään kohdistuneen väkivallan käsittelyyn. Useimmat ehdotuksista olivat yksittäisiä ja olen käyttänyt niitä toimintamallissa.

TAULUKKO 1. Vastaajien työskentelyaika Himaharjussa (n=15).

Aika	n
alle vuoden	3
1–3 v.	4
4–6 v.	3
yli 6 v.	5

Alkukartoituksella pyrin saamaan käsityksen, mitkä asiat työntekijät kokivat väkivalaksi, miten usein he olivat kohdanneet väkivaltaa, millaista perehdytystä he olivat saaneet väkivaltatilanteiden jälkeiseen käsittelyyn ja miten he ratkovat väkivaltatilanteita.

Kyselyn alussa oli WHO:n määritelmä väkivallasta ja se käytiin kyselyn alussa myös suullisesti läpi. Myöhemmin työntekijöiden kanssa käydyssä kyselyn purkukeskustelussa tuli kuitenkin epäily siitä, olivatko kaikki työntekijät edelleenkin ymmärtäneet väkivallan määritelmää samalla tavalla, koska joku vastaajista ei ollut tavannut koskaan toisiinsa tai itseensä kohdistettua väkivaltaa. Tämä ei työyhteisön mielestä voinut olla mahdollista.

TAULUKKO 2. Kuinka usein vastaaja kohdannut eri väkivaltatilanteita (n=15).

Kerrat	työntekijöihin kohdistunut väkivalta	lasten ja nuorten toisiinsa kohdistama väkivalta	nuoren itseensä kohdistama väkivalta
päivittäin	1	1	0
useita kertoja viikossa	6	4	1
kerran viikossa	4	4	0
kuukausittain	1	4	6
harvemmin	3	1	7
ei koskaan	0	1	1

TAULUKKO 3. Työntekijöiden kokemia väkivallan muotoja (n=15).

Väkivallan muoto	työntekijää
puremista	13
potkimista	15
sylkemistä	15
kynsimistä	11
haukkumista	14
syrjimistä	10
uhkailua	13
seksuaalista ahdistelua	3
itsetuhoisuutta	6
jotain muuta, mitä?	1
- nuoret jättävät jonkun toisen nuoren ulkopuolelle	

Oletukseni oli, että pitkään työssä olleet olisivat tienneet enemmän työpaikan käytännöistä väkivaltatilanteiden jälkihoidossa. En ole voinut avata sitä taulukoksi, koska vastaajien määrä oli pieni.

TAULUKKO 4. Miten työntekijät olivat saaneet mielestään perehdytystä/ohjeistusta väkivaltatilanteiden jälkikäsittelyyn varalle (n=15).

Annettu perehdytystä	n
kyllä	10
ei	4
ei vastausta	1

Työntekijöiden saamat ohjeet väkivaltatilanteiden jälkikäsittelyyn olivat lähinnä keskustelut eri osapuolten kanssa. Yksittäisinä mainintoina olivat työnohjaus, kirjallisuuden tutustuminen ja muun avun hakeminen.

Erilaisissa väkivaltatilanteissa korostui keskustelu nuorten kanssa ja anteeksipyyntö. Muutamat olivat maininneet myös rikosilmoituksen tekemisen ja seuraamuksista sopimisen. Yksittäisiä kommentteja olivat mm. ilmoitukset nuoren kotiin, selontekokaavakkeen täyttäminen ja yhteisön kanssa keskustelu.

Työntekijät kuvasivat väkivallan kohteeksi joutuneen työntekijän kanssa tilanteen käsittelyä lähinnä keskusteluksi työvuorossa olevien kollegoiden kanssa. Muutamat mainitsivat myös mahdollisuuden keskustella toiminnanjohtajan tai kasvatusjohtajan kanssa. Yksittäisiä mainintoja olivat työnohjauksen käytön mahdollisuus, työterveyteen ohjaaminen ja debriefingin käyttö.

Alkukartoituksessa kysyttiin lopuksi, miten työntekijöiden mielestä pitäisi käsitellä erilaisia väkivaltatilanteita. Noin puolet vastaajista oli sitä mieltä, että nykyiset toimenpiteet riittävät. Osa työntekijöistä oli antanut paljon yksittäisiä ideoita ja näkökulmia väkivaltatilanteiden käsittelyyn. Näitä ideoita on käytetty tässä toimintamallissa.

5.3 Mallinnuksen palaute

Väkivallan jälkeisen tilanteen toimintaohje ja väkivallan jälkeisen tilanteen toimintaohjeen selitysosa olivat koekäytössä viisi viikkoa. Toimintaohjeet muokkautuivat jo koekäytön aikana. Varsinaisen palautteen työntekijät antoivat kirjallisesti ohjeistuksista sisällöllisesti, ulkomuodollisesti ja tavoitteiden osalta (LIITE 5). Palaute lomakkeita jaettiin 20 ja niistä palautui 15. Palautetta antoivat kasvattajien ja johtajiston lisäksi Himakoulun työntekijät. Palautteen antohetki oli kiireinen, ja osa ennätti laittaa vain kehittämisideat ilman tarkempaa miettimistä. Siksi suoranainen palaute ei ole kattava.

TAULUKKO 5. Tavoitteiden saavuttamista kysyttiin 11 eri tavoitteen kautta ja jokainen sai valita niin monta tavoitetta kuin koki, että kokeiluvaiheessa oli saavutettu (n=15)

Saavutettu tavoite	työntekijää
yhtenäistää työntekijöiden työskentelytapoja väkivaltatilanteiden jälkeen	13
selkeyttää kokonais kuvaa väkivaltatilanteiden hoitamisen tärkeydestä	12
ohjeistaa tarvittavat yhteydenotot ja kirjaamiset	11
tuottaa turvallisuutta kaikille	11
tuottaa malleja väkivaltatilanteiden jälkikäsittelyyn	11
lisätä työssäjaksamista	10
varmistaa väkivaltatilanteen käsittely loppuun saakka	9
mallin selkeys, josta työntekijä voi väkivaltatilanteen jälkeen helposti seurata tehtäviä	9
selkeyttää työnjakoa ja vastuita työntekijöiden välille	8
rajoitusten käyttö lakien ohjaamalla tavalla	8
selvennysosan käytön helppolukuisuus perehdytykseen ja mahdollisten unohdusten varalle.	8

TAULUKKO 6. Riskejä, jotka estävät mallin toteutumista arvioitiin neljällä tarjotulla vaihtoehdolla ja yhdellä avoimella kysymyksellä (n=15).

Riskit	työntekijää
Malli ei tavoita uusia työntekijöitä perehdytysvaiheessa	6
Mallin työstäjän oma subjektiivinen suhtautuminen, koska on osa työyhteisöä, eikä näin ollen kykene irrottautumaan riittävästi tarkastelun objektiiviseen puoleen.	2
Malli ei löydä paikkaansa apuvälineenä työyhteisössä	2
Muuta, mitä näet riskinä:	
- ettei mallia oteta käyttöön kiireen tai viitsimisen takia	1
- henkilöstön määrä ja ammattitaito	1
- jokaisen henkilökohtainen suhtautumistapa malliin eli muistetaanko viedä loppuun ja muistetaanko valvoa, että kaikki tehdään	1
- ei löydä paikkaa koulussa ja sopiiko malli koululle	1
- miten perehdytyksessä siirto käytäntöön uusille työntekijöille onnistuu hoituu	1
- mallia ei hyödynnetä pitkällä tähtäimellä niin paljon kuin voitaisiin	1
Malli ei ole tarpeellinen työyhteisössä	0

Mallin jatkotyöstössä, kehittämisessä ja lisäyksissä toivottiin monenlaisia asioita. Ensimmäkin toivottiin, että ”nelikentän” kohderyhmät korostuisivat ja erottuisivat paremmin toisistaan. Malli olisi parempi värillisenä, ja hätänumeroon soitto olisi korostetusti jokaisessa osiossa heti alussa. Toimintajärjestykset nelikentissä haluttiin mahdollisimman samanlaisiksi kaikissa osioissa ja että niiden järjestystä vielä hiottaisiin. Malliin tuotaisiin mukaan jo Himaharjussa olemassa oleva Selontekokaavake (LIITE 3) pienellä muokkauksella. Väkivallan kohdistuessa työntekijään muistutettiin, toimintaohjeeseen lisättäväksi vahinkoilmoituksen tekemisestä ja missä ajassa se on tehtävä.

Johdon mielestä ohjeistus ylitöiden tekemisestä väkivaltatilanteen jälkeen mallin kaikissa osissa oli turha. Tämän palautteen myötä rakensin toimintaohjeen selitysosien alkuun laajemmat yleisohjeet ylitöistä, poliisin ohjeistuksen kirjaamisista, rikosilmoituksista ja mahdollisesta poliisikonsultaatiosta.

Miten varmistetaan, että kaikki tarvittava on tehty, oli iso ja tärkeä kysymys suullisessa palautteessa. Siihen kehitettiin osan työyhteisön kanssa erilliset lomakkeet nelikentän pohjalta. Samalla kaavakkeesta saadaan nuoren omalle kasvattajalle dokumentti, että

väkivaltatilanne on käsitelty loppuun asti. Näitä lomakkeita kutsutaan tästä eteenpäin Väkivaltatilanteen todennusdokumentiksi (LIITE 4).

Palautteessa tuli esiin vielä kouluun, nuorten tiedottamiseen ja toimintamallin laajentamiseen liittyviä näkökulmia. Tässä opinnäytetyössä mallia ei ole lähdetty käsittelemään näitä asioita, koska niitä kannattaa käsitellä ihan omina töinään. Niistä nousee hyviä jatkokehitys- ja mallinnusaiheita.

6 HIMAHARJUN TOIMINTAMALLI VÄKIVALTATILANTEEN JÄLKEEN

Toimintamallin liitteissä ovat vain lopulliset toimintaohjeet eli välivaiheen mallit on jätetty sieltä pois. Toimintamallin liitteet on tarkoitettu vain Himaharjun käyttöön ja siksi ne sisältävät myös tiedollisesti sellaisia asioita, jotka sellaisenaan ei välttämättä avaudu talon ulkopuolisille lukijoille. Opinnäytetyön raporttiosassa toimintamallia avataan mahdollisimman paljon tässä luvussa yleisellä tasolla.

6.1 Toimintamallin yleisesittely

Toimintamallilla pyritään työntekijöille saamaan kokonaiskuva väkivaltatilanteiden jälkikäsitteilyn tärkeydestä ja yhtenäiset käytännöt väkivaltatilanteiden jälkeiseen käsittelyyn. Toimintamallilla pyritään tuomaan turvallisuutta yhteisöön työntekijöille ja nuorille väkivaltatilanteen jälkeen. Sillä pyritään myös lisäämään työntekijöiden työssäjaksamista pitkällä aikavälillä. Väkivallan jälkeisistä toimintaohjeista kerrotaan uusille nuorille ja työntekijöille heidän taloon perehdyttämisvaiheessa. Tällä hetkellä nuorille ei ole vielä omaa kirjallista selvitystä väkivallan jälkeisistä toimista Himaharjussa.

Toimintamalli on neliosainen. Ensimmäinen osa on ns. nelikenttätyyppinen eli ”Väkivallan jälkeisen tilanteen toimintaohje Himaharjussa” (LIITE 1). Toinen osa on nelikentän selitysosa eli Väkivallan jälkeisen tilanteen toimintaohjeen selitysosa (LIITE 2). Kolmas osa on väkivaltatilanteen nuoren täyttämä ”Selontekokaavake” (LIITE 3). Neljäs osa on yksittäisen Väkivaltatilanteen todennusdokumentti, joita on kaikkiaan neljä erilaista dokumenttia (LIITE 4). Toimintamalli on kaikissa neljässä toimipisteessä konkreettisesti lehtikoteloon rakennettuna. Kotelon kyljessä on laminoituna Väkivallan jälkeinen toimintaohje. Kotelon sisällä on erivärisissä muovitaskuissa muut toimintamallin osat ja Selontekokaavakkeita ja väkivallan todennusdokumenteja on kopioituna jo valmiiksi. Toimintamalli löytyy perehdytysoppaasta (google drive) ja jokaisen työtietokoneen aloitusruudulta pikakuvakkeena.

”Väkivallan jälkeisen tilanteen toimintaohje Himaharjussa” (LIITE 1) on muistilista tyyppinen toimintaohje, josta pystyy nopeasti katsomaan heti ja seuraavina päivinä tehtävät toimenpiteet. Se ohjaa työntekijän toimintaa väkivaltatilanteen jälkeisissä toimitissa.

”Väkivallan jälkeisen tilanteen toimintaohjeen selitysosa” (LIITE 2) on tarkoitettu lähinnä perehdytysvaiheeseen, harvemmin tapahtuvien väkivaltatilanteiden selvittelyyn tai työntekijöille, jotka harvemmin selvittelevät väkivaltatilanteita. Siinä käsitellään kaikki toimintaohjeessa esille tulleet väkivaltatilannetyypit hyvin yksityiskohtaisesti. Se sisältää Himaharjun omaa sisäistä tietoutta ja työskentelytapoja. Toimintaohjeen selitysosan alussa on yleiset ohjeet ajan käytöstä, kirjaamisista, vastuusta, rikosilmoituksesta ja toimintaohjeen muuttamisesta. Lopusta löytyvät myös väkivaltatilanteita ohjaavat lait (lastensuojelu-, työturvallisuus- ja rikoslaki) tiivistä koottuna.

Selontekokaavake (LIITE 3) on väkivaltatilanteen jälkeen nuoren oma kirjallinen selvitys väkivaltatilanteesta. Hän täyttää sen itsekseen tai työntekijän kanssa yhdessä keskustellen. Sen tarkoitus on saada yleiskuva tapahtuneesta kaavakkeen täyttäjän näkökulmasta. Kaavakkeen voi täyttää myös väkivaltaa nähneet nuoret, jos tilanteessa ei ole ollut työntekijöitä paikalla, ja tapahtumien kulusta on epäselvyyttä. Nuori saa myös mahdollisuuden miettiä, mitä on oppinut tilanteesta ja ehdottaa kasvatuksellista seuraamusta.

Yksittäisen väkivaltatilanteen todennusdokumentti (LIITE 4) on tarkoitettu helpottamaan itse väkivaltatilanteen jälkiselvittelyn seuranta. Siitä nähdään, onko selvitystyö väkivaltatilanteesta hoidettu loppuun asti. Se on nuoren omaa työntekijää varten tärkeä kooste väkivaltatilanteesta sen eri vaiheineen. Dokumentti kulkee arkityötä ohjaavan päivälistan mukana niin kauan, että kaikki tarpeellinen on tehty väkivaltatilanteen jälkeen. Sen jälkeen se liitetään nuoren omaan kansioon.

Malliin tulevat muutokset on tehtävä ensisijaisesti nettiversioon. Ne on huolehdittava myös nelikentän paperiversioiden kaikkiin Himaharjun toimipisteisiin. Lisäksi on syytä informoida muutoksista työntekijöitä sen hetkisillä parhaiten kaikki tavoittavalla keinolla. Mallit tarkastetaan aina syksyisin työyhteisöpäivässä.

6.2 Toimintamallin erityyppisten väkivaltatilanteiden yhteisiä piirteitä

Kaikissa eri väkivaltatyypisissä tilanteissa toistuu lähes aina sama kaava ja samat asiat. Samaa asiaa saatetaan hoitaa erityyppisissä väkivaltatilanteissa hieman eritavalla tai siinä on otettava huomioon joitain asioita vähän eritavoin kuin toisessa tilanteessa. Käyn eroavaisuuksia läpi kohdassa 6.3.

Soittamalla 112 kutsutaan lisäapua, jos väkivaltatilanteen seuraukset vaativat mahdollista sairaalahoitoa, terveydentilan tarkistamista tai väkivaltainen käyttäytyminen jatkuu edelleen. Työntekijän tulee arvioida ja rauhoittaa tilanne ja estää lisävahingot. Hänen tulee kutsua avuksi vuorossa oleva kokenut työntekijä, jonka kanssa he sopivat työnjaosta ja toimenpiteistä.

Väkivaltatilanteet tulee hoitaa tapahtumapäivänä niin pitkälle kuin mahdollista. Tarvittaessa ylityötä voi tehdä väkivallan tapahtumapäivänä ilman erillistä lupaa. Mahdolliset ylityöt on kuitenkin syytä kirjata työntekijöiden käyttämään työajan seurantaan väkivaltatilanteen merkinnällä.

Yksittäisen väkivaltatilanteen dokumentointi lomakkeessa (LIITE 4) jokaisen toiminnon jälkeen on viiva, johon tulee työntekijän kirjata omat nimikirjaimet kuitaukseksi siitä, että kyseinen kohta on tehty. Tehtävät on ajateltu tiettyyn järjestykseen, mutta luonnollisesti järjestys voi vaihdella. Joissakin tapauksissa, osa kohdista on tarpeettomia. Silloin vedetään vain viiva kyseiseen kohtaan. Väkivaltatilanteen tallennusdokumentti kulkee päivälistan liitteenä niin kauan kunnes väkivaltatilanne on käsitelty loppuun. Näin varmistetaan tiedon kulkua väkivaltatilanteen etenemisestä nopeasti vuoroissa vaihtuville työntekijöille.

Väkivaltatilanteen tarkka ja oikeanlainen kirjaaminen on tärkeä kaikkien osapuolten kannalta. Sillä turvataan niin työntekijän kuin asiakkaankin oikeudet. Teksti tulisi olla sellaista, että kuka tahansa voi ymmärtää kirjoitetun vain yhdellä tavalla. Kieliasu tulee olla hyvää suomenkieltä eikä murreilmauksia saa käyttää. Kirjaamisessa täytyy selkeästi erottaa tapahtunut, havainto ja tulkinta. Siinä tulee käyttää kyseisen nuoren ja työntekijän omaa nimeä (ei lempinimeä). (Timo Halonen, henkilökohtainen tiedonanto 9.12.2013) Muita nuoria käsitellään nimikirjaimin. Jos samoja nimikirjaimia on useam-

pia, tulee siihen lisätä tarpeellinen määrä kirjaimia, että nuoret pystytään erottamaan toisistaan. Rajoitustoimenpiteiden kirjaamisessa on muistettava tarkasti toteutetun rajoitustoimenpiteen eri vaiheet.

Väkivaltatilanteen hoitamisesta on vastuussa ensisijaisesti työntekijä, joka on ollut tilanteessa paikalla ja alkanut tilannetta selvittää. Asiasta voidaan sopia muullakin tavalla työvuorossa olevan vastaavan työntekijän kanssa. Jos työvuorossa ei ole minkään yksikön vastaavaa työntekijää paikalla, on vuoroon nimetty päivystävä vastaavatyöntekijä. Jos vastaavaa työntekijää ei ole työvuorossa, on läsnä olevista työntekijöistä nimetty aina vuorovastaavatyöntekijä, jolla on vastuu esim. työntekijään kohdistuneen väkivallan tilanteen työntekijän rauhoittamisesta. Kokeneella työntekijällä tarkoitetaan henkilöä, jolla on työkokemusta Himaharjussa. Hän kykenee tekemään tilannearvioita ja rauhoittamaan yhteisöä usein paremmin kuin hiljattain työyhteisöön tulleet työntekijät. Vastaavan työntekijän on aina saatava tieto väkivaltatilanteesta. Hän päättää rajoitustoimenpiteitten esittämisestä. Rajoituspäätöksen tekee aina kasvatustoimittaja tai hänen valtuuttamansa henkilö.

Nuorta tulee kuulla ennen mahdollista rajoituksen asettamista ja häneltä tulee kysyä mielipidettä rajoitukseen. Sen jälkeen tehdään rajoitustoimenpiteen toteuttaminen esim. henkilön tarkastus ja aineiden ja esineiden haltuun otto. Mahdollisessa henkilön tarkastuksessa tulee huomioida, että tarkastushenkilöitä tulee olla paikalla kaksi työntekijää ja heidän tulee olla samaa sukupuolta nuoren kanssa, jollei kyseessä ole terveydenhuollon ammattihenkilö. Tästäkin voidaan poiketa, jos toimenpiteen suorittaminen välittömästi on välttämätöntä nuoren tai toisen henkilön turvallisuuden varmistamiseksi.

Väkivaltatilanteiden jälkeen käytetään Himaharjussa käytössä olevaa **selontekokaavaketta** (LIITE 3). Väkivaltaa tehnyt nuori ja väkivallan kohteeksi joutunut nuori eli uhri täyttävät ne omilla tahoillaan ja kertovat siinä oman näkemyksensä tapahtumien kulusta, mitä on mielestään oppinut tapahtumasta ja hän saa itse ehdottaa kasvatuksellista seuraamusta. Myös tilanteen nähneille nuorille voi antaa selontekokaavakkeen täytettäväksi. Nuori ja työntekijä allekirjoittavat kaavakkeen. Selontekokaavakkeilla saadaan muodostettua kuvaa siitä, mitä on tapahtunut ja pystytään paremmin jatkamaan lisäselvittelyä. Jos on kyse pienemmästä nuorten

keskinäisestä välien selvittelystä, tilanne kannattaa hoitaa mahdollisimman pian tehdä tarvittavat anteeksipyynnöt. Valvontakameran tallenteelta voidaan tarkistaa tilanteen kulkua, jos tilanne on tapahtunut tallennusalueella.

Vartijaa käytetään tarvittaessa lisäturvan tuojana Himaharjussa. Hän ei osallistu kasvatuksellisiin tehtäviin vaan turvaa työntekijöiden työntekoa ja tuo yhteisöön turvallisuutta. Vartijan tulo- ja lähtöaika kirjataan aina ylös.

Yhteisössä olevien toisten nuorten huomioiminen on tarpeen etenkin, jos he ovat kuulleet ja nähneet tapahtunutta. Toteaminen, että tilanne on työntekijöiden hallinnassa, tuottaa jo turvallisuutta muille nuorille. Arjen normalisointi ja aikuisen aika ovat nuorille tärkeitä turvan tuojia.

Konkreettiset jäljet valokuvataan sekä läheltä että kaukaa. Kaukaa kuvaaminen sen vuoksi, että kasvot näkyvät ja ettei myöhemmin voi väittää, että kuvat eivät ole esim. omista käsistä. Lähikuvissa käytetään makrotoimintoa, joka on tarkoitettu lähikuvaukseen. Salamavaloa ei kannata käyttää, koska se ylivalottaa helposti kuvan. Kuvat siirretään kamerasta tietokoneella olevaan nuoren omaan tiedostopankkiin ja kamerasta poistetaan nuoresta otetut kuvat.

Rikosilmoitus tulee tehdä vähintään, jos vartalossa on mustelmia, puremajälkiä, haavoja tai muita jälkiä, jotka ovat väkivaltatilanteen seurausta. Työyhteisössä tulee olla yhtenäinen linja rikosilmoituksen tekemisestä, että työntekijät eivät erotaudu toisistaan nuorten näkökulmasta sellaisiin työntekijöihin, joita voi tai ei voi satuttaa. Rikosilmoitus tehdään mieluiten suoraan poliisilaitokselle, jossa voidaan tehdä mahdollisten jälkien kuvaus. Poliisi voi kirjata ilmoituksen myös S (sekalaiset) merkinnällä, jolloin tapahtunut tulee poliisin tietoon, mutta siitä ei tehdä rikosilmoitusta. Näin voisi menetellä esim. alakouluikäisten kanssa, joista työntekijän on vaikea tehdä rikosilmoitusta väkivallan tekijöinä. Jos on asiasta epävarma tai on muuta kysyttävää, voi rikospoliisi Timo Halosta myös konsultoida joko puhelimella xxx-xxxxxxx tai sähköpostilla xxxxxx.xxxxxxx@xxxxxx.xx. (Timo Halonen, henkilökohtainen tiedonanto 9.12.2013) Uhrille kerrotaan rikosilmoituksen tekemisen oikeudesta. Rikosilmoitukset tehdään suoraan poliisilaitokselle. Tapahtuma tulee ilmoittaa tällöin

myös viipymättä tekijälle, tekijän ja uhrin vanhemmalle ja niistä tulee tehdä tarvittavat kirjaukset.

Kun tilanne on tarpeeksi rauhallinen, saatetaan **osapuolet yhteen** ja kumpikin kertoo omat kokemukset ja tuntemukset. Tässä vaiheessa on myös yleensä hyvä hetki **anteeksipyynnölle**. Väkivalta on aina väärin eikä se ole hyväksyttyä yhteiskunnassa eikä yhteisössä. Jos rikosilmoitusta ei vielä ole tehty, on siihen uudelleen syytä palata etenkin, jos kehoon on tullut jälkiä tai sosiaalisessa mediassa on levitetty toisesta sopimatonta tai perätöntä tietoa.

Nuoren kotiin otetaan yhteys ja kerrotaan tapahtuneesta. Nuoren raporttiin tulee merkitä yhteydenotto kotiin. Koko väkivaltilanne ja sen jälkeiset toimet kirjataan raporttiin, vaikka lyhyestikin, koska tietoja voi täydentää seuraavana päivänä. Raporttiin on kirjattava myös annetut rajoitukset ja niiden käytännön merkitys. Rajoituspäätös kirjataan ja tulostetaan kahtena kappaleena. Ensimmäinen menee nuoren oman työntekijän lokeroon, joka postittaa sen nuoren kausikoosteen yhteydessä nuoren sosiaalityöntekijälle. Toinen laitetaan rajoituskansioon. Rajoituspäätöksen allekirjoittaa rajoituksen antaja. Jos työntekijä on jäämässä vapaille, on hänen sovittava vastaavan ohjaajan kanssa, kuka jatkaa hänen tehtäviään vai jatkaako hän itse niitä palattuaan. Nuorten raportteihin merkitään yhteydenotot kotiin. Koko tapahtuma kirjoitetaan myös raporttiin, vaikka lyhyestikin, koska tietoja voi täydentää seuraavana päivänä. Raporttiin on kirjattava myös annetut rajoitukset ja niiden käytännön merkitys. Rajoituspäätös myös tulostetaan kahtena kappaleena. Ensimmäinen menee nuoren omantyöntekijän lokeroon, joka postittaa sen kausikoosteen yhteydessä nuoren sosiaalityöntekijälle. Toinen laitetaan rajoituskansioon. Rajoituksen antajan on allekirjoitettava rajoituspäätökset. Jos työntekijä on jäämässä vapaille, on hänen sovittava vastaavan ohjaajan kanssa, kuka jatkaa hänen tehtäviään vai jatkaako hän niitä itse palattuaan takaisin työhön.

Ilmoitukset nuoren sosiaalityöntekijälle ja terapeutille tulee tehdä lähipäivinä. Ilmoituksen voi tehdä sähköpostilla tai tekstiviestillä. Nuoren tietoihin merkitään nämä yhteydenotot.

6.3 Toimintamallin erityyppisten väkivaltatilanteiden erityispiirteitä

6.3.1 Nuori on käyttäytynyt väkivaltaisesti itseään kohtaan

Nuori on esimerkiksi viillellyt itseään, uhannut tappaa itsensä tai yrittänyt itsemurhaa. Itseään vahingoittava nuori tulee siirtää turvalliseen tilaan ja hänen yksin jättämistään tulee välttää. Nuoresta tulee pitää erityistä huolta ja tuoda hänelle turvaa. Häntä ei tule jättää pitkäksi aikaa yksin, vaikka rajoitustoimenpiteitä ei asetettaisikaan. Keskustelu-yhteyden saaminen ja siinä oleminen ovat ensiarvoisen tärkeitä itsetuhoisen nuoren kanssa.

Lähipäivinä tulee keskustelua nuoren kanssa edelleen jatkaa ja hänen vointiaan tulee seurata. Jos nuori on esim. viillellyt itseään, hänen kanssaan opetellaan haavojen hoito ja rasvaus hänen omassa huoneessaan. Hänelle myös kerrotaan, että haavat peitetään vaateuksella, koska niiden ei ole tarkoitus herättää huomiota yhteisössä. Avoimuudella ja nuorten ohjeistamisella pyritään estämään, se ettei muut nuoret kerro itseään satuttaneen nuoren tilannetta sosiaalisessa mediassa. Ajan antaminen kaikille nuorille on tilanteen jälkeen erityisen tärkeää, vaikka ei ole tarkoituksenmukaista antaa viestiä nuorille, että vain itseään vahingoittava nuori saa aikuisen huomiota.

6.3.2 Nuori on käyttäytynyt väkivaltaisesti toisia nuoria kohtaan

Nuori esimerkiksi uhkaa tai on uhannut toisia nuoria psyykkisellä tai fyysisellä väkivallalla, nuori käyttäytyy väkivaltaisesti toisia nuoria kohtaan, nuori käyttää seksuaalista valtaa toista nuorta kohtaan tai nuori käyttäytyy sosiaalisessa mediassa uhkaavasti toisia nuoria kohtaan.

Sosiaalisesta mediasta dokumentointi otetaan kuvankaappauksella ja toimitetaan poliisille todistusaineistoksi. Joissakin lievemmissä tilanteissa seuraamuksia yhteisössä on voinut väkivallan tekijälle myös miettiä väkivallan uhri tai yhteisö. Seuraamus on voinut olla esim. jonkin palveluksen tekeminen toiselle.

6.3.3 Nuori on käyttäytynyt väkivaltaisesti työntekijää kohtaan

Nuori on esimerkiksi uhkaa väkivallalla, nuori tekee työntekijää kohtaan väkivaltaisen teon tai nuori uhkaa työntekijän perhettä tai läheisiä.

Väkivallan kohteeksi joutunut työntekijä tulee siirtää pois tilanteesta mahdollisimman pian. Vammojen dokumentoinnista ja tapaturmavakuutuksen täyttämisestä tulee huolehtia aina. Vuorovastaavan työntekijän tulee huolehtia väkivallan kohteena olleen työntekijän psyykkisestä tuesta.

Tilannetta käydään väkivallan kohteeksi joutuneen työntekijän kanssa aina läpi. Joskus tarve on vähäinen ja toisinaan taas suuri. Keskustelussa on hyvä käydä tapahtuma läpi ja siihen liittyviä tuntemuksia. Siinä on myös hyvä tarkistaa, että työntekijä ymmärtää, ettei tapahtuma ollut hänen vika. Keskustelun tulee olla uhrille tukea-antavaa ja siitä huolehtii joko vastaava- tai vuorovastaavatyöntekijä.

Keskustelu väkivallan tekijän ja väkivallan kohteena olleen työntekijän välillä on syytä myös järjestää mahdollisimman pian. Tilanteessa on oltava paikalla aina toinen työntekijä. Sekä väkivallan tekijä että uhri kertovat omat kokemukset tilanteesta. Tässä vaiheessa on myös yleensä hyvä hetki anteeksipyyntölle.

Tilanteeseen tuo haastetta se, että väkivallankohteeksi joutunut olisi paras raportin kirjaaja, mutta ei ehkä pysty sitä itse tekemään. Siksi onkin syytä vuorovastaavan hoitaa raportin ja rajoitusten tekeminen kuulemansa pohjalta. Uhri voi täydentää niitä työhön palattuaan tai sähköpostin välityksellä.

Väkivallan kohteeksi joutuneen työntekijän on viimeistään seuraavana päivän tehtävä rikosilmoitus. Tämä on välttämätöntä ja tehtävä aina. Väkivaltaa tehnyt nuori saattaa muutaman päivän kuluttua päätyä rikosilmoituksen tekoon työntekijää kohtaan. Hän ehkä kokee, että työntekijä on aiheuttanut esim. tilanteen jälkeisessä kiinnipidossa vammoja nuorelle. Tilanne, jossa työntekijä on jättänyt rikosilmoituksen tekemättä ja raportti on kirjoitettu huolimattomasti, on erittäin huono tilanne työntekijän kannalta (Timo Halonen, henkilökohtainen tiedonanto 9.12.2013)

Päivystävä vastaava työntekijä soittaa väkivallankohteeksi joutuneelle työntekijälle vielä kotiin ja varmistaa hänen vointiaan keskustelemalla tapahtuneesta. Keskusteluapua antaa tarvittaessa myös kasvatusjohtaja. Työterveyshuollosta saa tarvittaessa apua tilanteen jälkikäsitteilyyn. Tilannetta tulee käsitellä vielä yhteisössä. Usein nuorilla on huoli työntekijästä. Väkivaltaa tehnyt nuori voi tulla myös eristetyksi yhteisössä, jos tilannetta ei saada käsiteltyä riittävästi.

6.3.4 Nuori on käyttäytynyt väkivaltaisesti ympäristöään kohtaan

Nuori on esimerkiksi hajottanut ikkunan tai uhkaa tuhota jotain. Nuori siivoaa, jos mahdollista aiheuttamaansa sotkut esim. heittämiään tavaroita. Nuori pyytää anteeksi myös yhteisöltä väkivaltaista käyttäytymistään. Tilanteesta puhutaan yhteisössä ja nuoret voivat tuoda siinä esiin tunteuksiaan, kun joutuvat näkemään ja kuulemaan väkivaltaista käyttäytymistä. Seuraavana päivänä mietitään nuoren kanssa yhdessä mahdollisista korvauksista. Nuorilla on yleensä myös hyviä ideoita itsellään siitä, miten he voivat korjata tai korvata aiheuttamaansa vahinkoa. Tärkeää on, ettei asiaa jätetä hoitamatta ja ettei korvaus veny liian kauas itse tapahtuneesta. Aikuinen on yhdessä nuoren kanssa tekemässä mahdollista korvaustyötä.

6.4 Yhteisön turvallisuuden palauttaminen

Turvallisuuden palauttaminen yhteisöön on väkivaltatilanteen jälkeen tärkeää. Kaikille yhteisössä oleville on stressaavaa, jos tunnelma on jännittynyt ja jokainen joutuu tarkkailemaan yhteisön turvallisuuden tasoa. Turvallisuutta palautetaan yksilö- ja ryhmäkeskusteluilla. Tarvittaessa käytetään myös muita nuorten rauhoittamiskeinoja kuten hieromista, musiikin kuuntelua ja annetaan aikuisen aikaa iltahetkissä. Arjen mahdollisimman nopea normalisointi ja rutiineista kiinni pitäminen tuovat turvaa kaikille.

Nuorten kanssa keskustellaan itse väkivaltatilanteesta ja siihen liittyvistä tunteista. Keskustelussa voidaan esimerkiksi etsiä sitä kriittistä hetkeä, mikä tilanteen käänsi väkivallaksi. Voidaan myös miettiä, mikä olisi voinut muuttaa tilannetta, ettei se olisi

päätynyt väkivaltaan. Väkivallan tekijälle painotetaan, että väkivalta on aina väärin. Hänelle kerrotaan, että muut nuoret yllensä suhtautuvat väkivaltaisesti käyttäytyvään nuoreen pelokkaasti. Uhrille painotetaan sitä, että syy väkivaltaiseen teon kohteeksi joutumiseen ei ole hänen. Keskustelut käydään kummankin nuoren kanssa aluksi erikseen.

Nuorten kanssa voidaan keskustella siitä, miten väkivaltilanteisiin joutumista voisi välttää ja miten yhteisössä voitaisiin jatkossa välttää vastaavanlaisia tilanteita. Nuoret voivat kertoa toisilleen omia tapojaan rauhoittaa itseään ja kannustaa toisia löytämään oma tapansa purkaa pahaa oloa.

Aikuisen tulee myös seurata, ettei väkivaltaa tehnyt nuori tule eristetyksi yhteisössä. Jos tällaista havaitaan, on tilannetta käsiteltävä yhteisössä avoimesti. Myös aikuisten on silloin mietittävä, millaisia toimenpiteitä olisi yhteisön turvallisuuden palauttamiseksi vielä lisättävä.

7 POHDINTA

Työyhteisössä on haasteellista kehittää uusia työskentelytapoja kaiken arkityön rinnalla. Haastetta tuo mm. työn hektisyys, yhteisen ajan ja visioiden löytäminen. Työn kehittäminen opinnäytetyönä on oivallinen tapa tällaiseen kehitysprosessiin, koska kehittäminen vaatii myös sitä, että joku ottaa siitä kokonaisvastuun. Tässä mallinnuksessa minä toimin kehittäjänä työyhteisön sisältä käsin ja samalla tein opiskeluihin liittyvän opinnäytetyön. Tällaisessa tavassa on hyvänä puolena mm., että tuntee työtä kohtuullisen hyvin sisältä käsin. Huonoja puolia on, ettei välttämättä näe asioita riittävästi ulkopuolisen silmin ja kysymysten asettelu saattaa jäädä liian kapeaksi.

Himaharjun työyhteisö on jaksanut kohtuullisen hyvin paneutua mallinnuksen tekemiseen, vaikka työpäivät ovat kiireisiä. Isomman aihealueen äärelle asettuminen on aikaa ja rauhoittumista vaativaa. Seuraava mallinnusprosessi sujuu työyhteisöltämme jo paremmin, kun tiedämme mallinnusprosessista aikaisempaa enemmän. Aika näyttää jääkö nyt tehty toimintamalli sellaiseksi, että se elää työyhteisön mukana uudistuen tarpeiden mukaisesti ja tehdäänkö jo kohta seuraavaa mallinnusprosessia. Tämä toimintamalli liitetään Himaharjun laatukäsikirjaan ja näin ollen sen tulisi pysyä käytänteenä työntekijöiden arjessa.

7.1 Mallinnusprosessin arviointi

Toimintamallin tekoprosessi kesti toukokuusta 2013 helmikuuhun 2014. Himaharjun työntekijät osallistuivat toimintamallin tekoon alkukartoitus- ja palautekyselyyn vastaamalla, ideoimalla, antamalla suullista palautetta ja kokeilemalla mallia. Mallinnusprosessi voi toimia työyhteisön merkittävänä yhteisenä ammatillisena kasvuna ja sitouttaa työntekijöitä yhteisiin toimintaperiaatteisiin paremmin kuin pelkästään paperilla annetut ylemmältä taholta tulleet toimintaohjeet.

Tavoitteiden ja riskien esillä pitäminen on tärkeää. Samalla etsitään toimintamallin kriittisiä pisteitä ja etsitään niihin apua. Palautteen ottaminen keskitetysti prosessin eri vaiheessa, sen analysointi, muutokset ja muutosten yhteiset arvioinnit tulee kirjata jo

suunnitteluprosessissa ylös. Näissä kaikissa vaiheissa olisi voinut terävöittää toimintaa ja selkeämmin pitää niitä enemmän esillä.

Työyhteisön mukaan sitominen oli itselleni haasteellista, koska olin osa työyhteisöä. Mallinnusentekoprosessi oli minulle uusi työskentelytapa. Tiesin, ettei oma innostukseni työyhteisössä pelkästään riitä, vaan muutkin olisi saatava mukaan mallinnusprosessiin. Aluksi pitäydyin aivan liikaa siinä, että tämä on opinnäytetyö ja esittelin yhteistä mallinnusprosessia työyhteisössä opinnäytetyön näkökulmasta. Vasta, kun osasin työskentelyn puolivälissä itse irrottautua opinnäytetyön tekemisen ajatuksesta ja siirtää painopisteen mallinnuksen tekoon, alkoi työntekijöiden aktiivinen osallistuminen mallinnus työskentelyyn olla merkittävää. Toimintamallin konkretisoituminen syksyllä työntekijöille auttoi heitä antamaan siitä palautetta, ja muokkaamaan sitä työssä oleviin tarpeisiin. Työyhteisön tehtävä oli enemmän arvioida ja antaa lisävinkkejä siitä, mitä vielä tulisi huomioida mallinnuksen tekemisessä.

Etenkin työskentelyn alkuvaiheessa minulla oli liian vahvoja mielipiteitä siitä, mitä mallissa tulisi olla. Ajatteluani rajoitti myös se, että työskentelen lähinnä tyttöjen yksikössä ja siellä väkivaltatilanteet näyttäytyvät hieman toisenlaisina kuin poikien yksikössä ja itsenäistymisasumisessa. Tässä vaiheessa auttoi väkivallan hahmottamista työyhteisössämme työpaikkaohjaajan kanssa käydyt kokemusten vaihdot.

Tein alkukartoituskyselyn heti prosessin alussa. Purin kyselyn alkuosan heti, mutta loppuosan vasta syksyllä. Loppuosa sisälsi kuitenkin paljon arvokkaita näkökulmia toimintamalliin, joita olisin voinut käyttää jo huomattavasti aikaisemmin. Aluksi en osannut antaa arvoa yksittäisille näkökulmille, joista tämä mallinnus loppujen lopuksi alkoi muodostua. Rikospoliisia olisi pitänyt haastatella myös huomattavasti aiemmin, että hänen tuomansa asiat olisi saatu jo mallin kokeiluvaiheeseen mukaan.

7.2 Toimintamallin arviointi

Väkivaltatilanne ja sen käsittely vie paljon työntekijän voimavaroja. Vaativaan tilanteeseen saatu selkeä toimintamalli vapauttaa työntekijän voimavaroja ajan kanssa. Työntekijä kykenee käyttämään ammatillista osaamista huomattavasti paremmin väkivallan

jälkitilanteen purkamiseen, kun hän voi ohjata toimintaansa toimintamalliin tukeutuen. Työntekijän voimavarat eivät valu muistamisprosesseihin vaan väkivaltaisen tilanteen selvittelyyn ja yhteisön turvallisuuden palauttamiseen. Työvuoron jälkeen työntekijä pystyy irrottautumaan nopeammin vaativasta työvuorosta. Hänen ei tarvitse miettiä kysymyksiä, muistinko kaikki, mitä piti tehdä tai olenko toiminut oikein vaativissa tehtävissä. Toimintamalli ei poista kaikkia tällaisia pohdintoja, mutta ne auttavat työntekijää hoitamaan työn työssä.

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli tuottaa toimintamalli väkivaltatilanteiden jälkikäsitteilyyn Himaharjun lasten- ja nuortenkodille, joka toimii yksityisenä lastensuojelulaitoksena Kiuruvedellä. Toimintamallilla pyritään saamaan työntekijöille kokonaiskuva väkivaltatilanteiden jälkikäsitteilyn tärkeydestä ja yhtenäiset käytännöt väkivaltatilanteiden jälkeiseen käsitteilyyn. Toimintamallilla pyritään tuomaan turvallisuutta yhteisöön työntekijöille ja nuorille väkivaltatilanteen jälkeen. Sillä pyritään myös lisäämään työntekijöiden työssäjaksamista pitkällä aikavälillä. Väkivallan jälkeisistä toimintaohjeista kerrotaan uusille nuorille ja työntekijöille heidän taloon perehdyttämisvaiheessa. Tällä hetkellä nuorille ei ole vielä omaa kirjallista selvitystä väkivallan jälkeisistä toimista Himaharjussa.

Toimintamallin tarkoitus on auttaa työntekijää väkivaltatilanteen jälkeisessä työskentelyssä ensisijaisesti muistilistamaisesti ja toissijaisesti perehdytyksen tukena. Toimintamallissa on neljä erilaista väkivaltatilannetta, jotka ovat tyypillisiä laitoshoidossa oleville nuorille: nuoren väkivalta itseä kohtaan, nuoren väkivalta toisia nuoria kohtaan, nuoren väkivalta työntekijää kohtaan, nuoren väkivalta ympäristöä kohtaan. Toimintamalli sisältää Väkivallan jälkeisen tilanteen toimintaohje Himaharjussa (LIITE 1), Väkivallan jälkeisen tilanteen toimintaohjeen selitysosana lakeineen (LIITE 2), Selontekokaavakkeen (LIITE 3) ja Väkivaltatilanteiden todennusdokumentit (LIITE 4).

Mallinnusprosessin aikana saatiin työyhteisöön yhteistä ymmärrystä väkivallan määrittelystä ja se näkyy nyt tehdyssä mallissa. Mallinnuksen palautekyselyssä (LIITE 7) 80 % vastaajista koki, että malli on selkeyttää kokonaiskuva väkivaltatilanteiden hoitamisen tärkeydestä työyhteisössä. Työntekijöistä peräti 87 % koki, että malli on yhtenäistänyt väkivaltatilanteiden jälkeistä työskentelytapaa työntekijöiden keskuudessa. Työntekijöistä 73 % koki mallin tuottavan turvallisuutta nuorille ja työntekijöille. Työnteki-

jöistä 67 % koki, että malli lisää työssäjaksamista. Kaikki asetetut tavoitteet lyhyellä kokeiluvaiheella saavutettiin yli 60 %.

Mallinnuksen tarpeellisuutta työyhteisössä ei asettanut kukaan riskiksi palautekyselyssä, vaikka olin sen itse arvioinut alkuvaiheessa suurimmaksi riskiksi. Suurimmaksi riskiksi (40 %) työntekijät arvioivat mallissa, ettei se tavoita uusia työntekijöitä. Uudella työntekijällä saattaa mennä jonkin aikaa, ennen kuin hän kohtaa väkivaltatilanteen. Jos perehdyttävä työntekijä ei ole toimintamallia hänelle opastanut, hänellä ei voi olla yhteinen toimintamalli tiedossa.

Mallin työstäjän oman subjektiivisen suhtautumisen mallinnuksen tekoon näki riskinä 13 %. Samansuuruisena riskinä työntekijät kokivat, ettei malli löydä paikkaansa työntekijän apuvälineenä työyhteisössä. Yksittäisinä (7 %) vastauksina oli riskeihin arvioitu, ettei mallia viitsitä ottaa käyttöön kiireen takia, ettei henkilöstön määrä tai ammattitaito riitä mallin toteuttamiseen, hoitavatko kaikki työntekijät väkivaltatilanteet mallin mukaan loppuun saakka ja sopiiko malli Himakouluun.

Toimintamallia on muokattu ulkoisesti ja sisällöllisesti työntekijöiltä saadun palautteen mukaan. Itse toimintaohjeesta tuli helppolukuinen ja sen työntekijä oppii todennäköisesti jonkin aikaa työskenneltyään jopa ulkoa. Muutosten tekeminen ja muokkaaminen tehdään keskitetysti kerran vuodessa ja silloin muutokset huolehditaan mallin joka osaan. Jatkuvasti tehdyt muutokset eivät tavoita aina kaikkia työntekijöitä tasapuolisesti eikä muutoksen painoarvoa ennätetä mietitä yhdessä työntekijöiden kanssa.

Toimintamallin tarkoitus on olla kuitenkin elävä ja muuttuva. Kokeiluvaiheessa jo tehtiin paljon muutoksia ja niiden laittaminen oli siihen helppoa. Käytön alkuvaiheessa toimintamallia tullaan muokkaamaan tiheämmin. Uudet työntekijät ja uudet nuoret tuovat siihen uusia huomioitavia asioita. Esim. yksi vasta-aloittanut työntekijä ehdotti, että malliin lisättäisiin vielä tulevaisuudessa ihmishahmo, johon merkataan rastilla, mihin väkivallan teko on kohdistunut. Toinen uusi työntekijä huomautti, ettei työterveyteen tai päivystykseen aina pääse heti vastaanotolle ja siksi voi hoitajaa pyytää kirjaamaan työntekijän omiin tietoihin, että on ollut väkivallan kohteena ja mihin on saanut ”osuman”. Näin jäisi edes jonkinlainen dokumentti myös terveydenhuollon tietoihin, ennen kuin mustelma haalenee tai haava menee umpeen.

7.4 Teorian suhde malliin

Toimintamallin teoriaosa muodostui sekä väkivallan ja sen eri muotojen, jälkikäsitteilyn, turvallisuuden ja mallinnuksen käsitteistä että väkivaltatilanteiden jälkityötä ohjaavista laeista (lastensuojelu-, työturvallisuus- ja rikoslaki). Kaikki keskeiset käsitteet ja lait ovat mukana mallissa. Väkivaltaan liittyvän teorian ymmärtäminen auttaa työntekijää käsittelemään väkivaltatilanteita nuorten kanssa ja huolehtimaan turvallisuuden palauttamisesta yhteisöön.

Teoriaosan rajaaminen oli haasteellista väkivallan osalta, koska tietoa siitä oli runsaasti. Viime syksynä julkaistu Lapsen ja nuoren viha -teos (Nurmi 2013) osoittautui ajankohdattaiseksi ja lastensuojelutyön näkökulmasta erinomaiseksi teoreettisen viitekehyksen rakentajaksi. Teoria antaa ymmärryksen väkivaltaisen nuoren käyttäytymisen syistä ja seurauksista. Sen avulla pystyy väkivaltatilanteita käymään läpi nuorten ja työntekijöiden kanssa paremmin. Työntekijällä täytyy olla ymmärrys siitä, ettei nuori itsessään ole paha.

7.5 Oma ammatillinen kasvu

En ollut ennen Himaharjua työskennellyt kuin satunnaisesti väkivaltaisten nuorten kanssa ja jouduin työstämään työsuhteeni alkuvaiheessa omaa suhdetta väkivaltaan. Minulla oli kuitenkin tunne, että tarvitsen enemmän teorian tietämystä ja konkreettisia välineitä väkivallan käsittelyyn niin itseni, toisten työntekijöiden kuin nuorten kanssa. Siksi aiheesta tuli minulle mallinnusprosessin aikana entistä tärkeämpi. Yhdeksän kuukauden prosessini opinnäytetyössä on ollut rikas monenlaisen oppimisen kannalta, mutta samalla myös raskas, koska työ on ollut tämän aiheen vuoksi vapaa-ajassani läsnä lähes kokoajan. Opinnäytetyön tekijänä olen ideoinut, hankkinut teorian tietoa, esitellyt mallia ja keskeistä teoriaa, laatinut kyselylomakkeita ja analysoinut niitä, ottanut palautetta vastaan, muokannut ja hankkinut tietoa mallin rakentamiseen.

Omaa kasvua toimintamallin tekijänä kuvaa hyvin se, etten voinut aluksi edes mieltää, mitä mallintaminen on. Sana oli minulle vieras ja vaati työstämistä myös teoriatasolla. Kehittämisen vetäjänä toimiminen omassa työyhteisössä on jatkossa minulle helpom-

paa, kun olen jo aiemmin saattanut yhteen perusteellisesti teoriaa ja käytäntöä. Jatkossa tiedän ennakolta mallinnusprosessin vaiheet, osaan suunnitella ja kertoa työyhteisölle tai yhteistyökumppaneille, mitä ollaan tekemässä tai etsimässä. Jatkossa osaan ottaa oman roolin innostajana ja teorian ja käytännön kokoajana rennommin.

Väkivalta oli käsitteenä laaja ja väkivaltatilanteet itsessään olisivat saaneet jo ihan oman opinnäytetyönsä. Työn rajaaminen oli minulle haasteellista. Työpaikkaohjaajani Sanna Juntusen kanssa käymäni pohdinta erilaisista väkivaltatilanteista oli tärkeää rajaustyössä niin mallinnuksen kuin teoriaosankin kannalta. Kävimme hänen kanssaan mitä erilaisempia kokemiamme ja kuvitteellisia väkivaltatilanteita läpi peilaten niitä työstettävään teoriaan ja toimintamalliin. Koko työyhteisöltä ei olisi voinut irrottaa sellaista työpanosta mallinnuksen tekemiseen.

7.6 Kehittämisasihteita tulevaisuuteen

Monia mielenkiintoisia aihealueita oli rajattava pois tästä opinnäytetyöstä. Jatkokehittämisenä tälle mallinnustyölle voisi Himaharjuun tehdä oman oppaan nuorille, jossa heille kerrotaan, mitä väkivallalla Himaharjussa käsitetään ja mitä tapahtuu väkivaltaisen käyttäytymisen jälkeen. Sitä voisivat nuoret itse olla tekemässä tämän mallin pohjalta. He voisivat myös itse kuvittaa oppaan. Debriefing-koulutus tai oman vastaavan purkutavan luominen olisi tarpeen työyhteisöön, koska työntekijöiden vaihtuvuus on kuitenkin aika suuri. Tätä myös esitettiin mallituksen palautteessa työntekijöiden taholta.

Dokumentoinnin käytännöt olisi hyvä opinnäytetyön aihe. Kirjaamisissa tulisi saada sellaiset käytänteet, että kaikkien oikeusturva säilyy ja että tulkinnanvaraa ei jäisi lukijalle. Kuvan ottamisissa pitäisi olla sellaiset ohjeet, että jokainen tietää, miten kuvat otetaan, mistä ne täytyy ottaa ja miten kuvat arkistoidaan.

Opinnäytetyötä tehdessä Himakoulusta tuli kysymys siitä, miten koulu, koululainsäädäntö ja väkivalta kulkevat yhdessä. Näitä ohjeistuksia ei tehty tähän työhön koulun näkökulmasta. Osa koulun henkilökunnasta on kuitenkin myös Himaharjun henkilökun-

taa. Miten tätä mallia voidaan soveltavaa koulupäivässä, jäi selvittämättä tässä työssä. Siinä olisi hyvä aihe sosiaali-, kasvatus- tai opetuspuolen päättöihin.

Jatkoselvityksiä tai toimintamalleja voisi tehdä väkivaltaan liittyen monista aiheista. Esimerkiksi yhteisön turvallisuuden palauttaminen väkivaltatilanteen jälkeen, toiminnallisia menetelmiä väkivallan ja tunteiden hallintaan eri- ikäisille nuorille ja väkivaltatilanteiden vaikutuksista yhteisössä, jossa traumataustaisia nuoria. Uskon ja toivon, että väkivalta voisi vähentyä tulevaisuudessa, jos meillä on määrätietoisia tapoja puuttua siihen. Tällä aihealueella löytyy vielä paljon tehtävää.

LÄHTEET

- Haastavien tilanteiden kohtaaminen erityistä tukea tarvitsevien palveluissa: Työntekijän käsikirja. 2010 Pokeva Hanke 2007-2009
www.eskoo.fi/documents/Haastavat%20tilanteet%20-käsikirja.pdf
- Halonen, Timo 2013. Rikospoliisi, Itä-Suomen poliisilaitos. Iisalmi. Henkilökohtainen tiedonanto 9.12.2013
- Huovinen, Anu & Marttala, Pia (toim.). Pelastakaa lapset ry:n julkaisuja 21 i.a Puheenvuoroja väkivallasta ja sijaishuollosta 28.5.2013. Toimittaneet ja http://www.pelastakaalapset.fi/puheenvuoroja_vakivallasta_ja_sijaishuollosta/. Tuloste tekijän hallussa.
- Keskinen, Suvi 2005. Perheammattilaiset ja väkivaltatyön ristiriidat: Sukupuoli, valta ja kielelliset käytännöt. Tampere: University Press
- Kohti tutkivaa ammattikäytäntöä: Opas Diakonia-ammattikorkeakoulujen opinnäytetöitä varten 2010. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.
- Krug, Etienne; Dahlberg, Linda; Mercy, James; Zwi, Anthony & Lozano, Rafael (toim.) 2005. Väkivalta ja terveys maailmassa – WHO:n raportti. Jyväskylä: Gummerrus.
- Lajunen, Kaija; Andell, Minna; Jalava, Leena; Kemppainen, Kaija; Pakkanen, Marjo & Ylenius-Lehtonen, Mirja 2005. Turvataitoja lapsille: turvataito kasvatuksen oppimateriaali. Helsinki: Stakes
- Laki rikoksista 1889/18890039001, 19.12.1889. Viitattu 15.6.2013.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001>
- Laki alkoholista 1994/1143/1994, 01.01.1995. Viitattu 30.7.2013.
[http://www.finlex.fi/fi/laki/smur/1994/19941143?search\[type\]=pika&search\[pika\]=alkoholilaki](http://www.finlex.fi/fi/laki/smur/1994/19941143?search[type]=pika&search[pika]=alkoholilaki)
- Laki työturvallisuudesta 2002/20020738, 23.8.2002. Viitattu 1.6.2013.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2002/20020738>
- Lasten- ja nuortenkoti Himaharju i.a. 05.05.2013. <http://www.himaharju.fi/>. Tuloste tekijän hallussa.
- Lehestö, Mika; Koivunen, Olli & Jaakkola, Heikki 2004. Hoitajan turva. Helsinki: Edita
- Niemelä, Pauli & Lahikainen, Anja-Riitta (toim.) 2000. Inhimillinen turvallisuus. Tampere: Vastapaino

- Nurmi, Päivi (toim.) 2013. Lapsen ja nuoren viha. Jyväskylä : PS-kustannus
- Pajari, Sari & Pajari, Sonja 2010. Aukkaiden välillä tapahtuneiden väkivaltatilanteiden jälkihoito Kuusanmäen palvelukeskuksessa. Viitattu 5.6.2013
http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/24434/Sari_Pajari.pdf?sequence=1
- Paloniemi, Aila 2013. Koulukiusaamisesta jää elinikäinen trauma. Keski-Suomalainen 20.10.2013 <http://www.ksml.fi/mielipide/kolumnit/koulukiusaamisestajaa-elinikaiset-traumat/1692601>.
- Pelastakaa lapset ry:n julkaisuja 21 i.a Puheenvuoroja väkivallasta ja sijaishuollosta 28.5.2013. Toimittaneet Anu Huovinen ja Pia Marttala s.9
http://www.pelastakaalapset.fi/puheenvuoroja_vakivallasta_ja_sijaishuollosta/. Tuloste tekijän hallussa.
- Rauramo, Päivi 2008. Työhyvinvoinnin portaat: viisi vaikuttavaa askelta. Helsinki: Edita
- Rissa, Kari 1999. Riskit Hallintaan: turvallisuus, terveys, ympäristö, laatu, tuottavuus. Helsinki: Työturvallisuuskeskus.
- Seretin, Leena (toim.) 2004. Sosiaalialan työsuojelu ja kehittämisopas (24029). Työturvallisuuskeskus
- Soisalo, Raul 2011. Väkivallan preventio sosiaali- ja terveystalalla. Latvia: Jelgavas Tipografija.
- Sosiaalialan työsuojelu- ja kehittämisopas 2004. Helsinki: Työturvallisuuskeskus.
- Sosiaaliportti.fi i.a. Vammaispalvelujen käsikirja. Toimintamallit ja prosessit ammattilaisen tukena 10.6.2013 <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/vammaispalvelujen-kasikirja/tyovalineita/vakivalta-ja-vammaisuus/vakivallan-tunnistaminen-ja-siihen-puuttuminen/toimintamalli-ja-prosessit/> Tuloste tekijän hallussa
- Suomen yrittäjät i.a alasivu 21.11.2013 <http://www.yrittajat.fi/fi-FI/tyonantajanabc/tyoturvaluus/> Tuloste tekijän hallussa
- Taskinen, Sirpa 2007. Lastensuojelulaki (417/2007): soveltamisopas. Helsinki: Stakes.
- Terveyden ja hyvinvoinninlaitos i.a. Tutkimus ja kehittäminen. Mallinnus 10.6.2013.
http://www.thl.fi/fi_FI/web/fi/tutkimus/tyokalut/neuvontapalvelut/kehittaminen/toiminta/tuotteistus/kuvaus Tuloste tekijän hallussa
- Turunen, Kari E 1997. Halut, arvot ja valta. Jyväskylä: Atena.

Turvallisuussuunnitteluopas sosiaali- ja terveydenhuollon yksiköille 2001. Helsinki:

Sosiaali- ja terveysministeriö.

Työturvallisuuslaki: soveltamisopas, (toim) Mertanen, Virve 2011. Helsinki: Työterveyslaitos.

Uusitalo, Marita 2013. Sosiaalihuollon ylitarkastaja, Itä-Suomen aluehallintovirasto.

Sähköposti 29.11.2013.

VÄKIVALLAN JÄLKEISEN TILANTEEN TOIMINTAOHJE HIMAHARJUSSA

<p>NUOREN VÄKIVALTA ITSEÄÄN KOHTAAN: HETI</p> <ul style="list-style-type: none"> - 112, jos tilanne sitä vaatii - estä lisävahingot, saata nuori mahdollisimman turvalliseen tilaan eikä jätetä yksin - ota lisäavuksi kokeneempi työntekijä - ilmoitus vastaavalle mahd. lisäohjeiden saamiseen - rajoitustoimenpiteen asettaminen esim. huoneen tarkistus vahingoittavien tavaroiden takavarikointi - toisten nuorten huomioiminen - kuvaaminen - ilmoitus nuoren kotiin - kirjaamiset ja rajoitusten tekeminen <p>LÄHIPÄIVÄT</p> <ul style="list-style-type: none"> - nuoren voinnin seuraaminen, ohjeistukset eikä jätetä yksin - ilmoitukset ja kirjaamiset - keskustelu yhteisössä, ajan antamista, avoimuutta ja tiedon estäminen sosiaaliseen mediaan 	<p>NUOREN VÄKIVALTA TYÖNTEKIJÄÄ KOHTAAN: HETI</p> <ul style="list-style-type: none"> - lisäavun saaminen ja lisävahinkojen estäminen - työntekijän vaihtaminen tilanteeseen - 112, jos tilanne sitä vaatii - terveyskeskuskäynti, tapaturmavakuutuksen täyttö - vartijan kutsuminen tarvittaessa ja kirjaus - vuorovastaava huolehtii väkivallan kohteena olleen työntekijän psyykkisestä tuesta - selontekokaavakkeen täyttö - ilmoitus vastaavalle mahd. lisäohjeiden saamiseen - nuoren rauhoittaminen ja tilanteen läpi käyminen - tunnetasolla työntekijän kanssa tilanteenläpikäyminen - toisten nuorten huomioiminen - ilmoitus nuoren kotiin - anteeksipyyntö ja rikosilmoituksen tekeminen - kirjaamiset, rajoitusten tekeminen ja dokumentointi <p>LÄHIPÄIVÄT</p> <ul style="list-style-type: none"> - nuoren ja työntekijän kohtaaminen - työntekijän tilanteen tarkistaminen ja mahdollisen lisäavun pariin ohjaaminen - ilmoitukset ja kirjaamiset - yhteisössä tilanteen käsittely turvallisuuden palauttamiseksi
<p>NUOREN VÄKIVALTA TOISIA NUORIA KOHTAAN: HETI:</p> <ul style="list-style-type: none"> - 112, jos tilanne sitä vaatii - tilanteen rauhoittaminen - ota lisäavuksi kokeneempi työntekijä - vartijan kutsuminen tarvittaessa ja kirjaus - mahdollisten fyysisten vammojen hoito ja dokumentointi - selontekokaavakkeen täyttö - ilmoitus vastaavalle mahd. lisäohjeiden saamiseen - osapuolten kuuleminen - mahdollisen rikosilmoituksen tekeminen - anteeksipyyntö - ilmoitus nuorten koteihin - toisten nuorten huomioiminen - kirjaaminen ja rajoitusten tekeminen <p>LÄHIPÄIVÄT:</p> <ul style="list-style-type: none"> - ilmoitukset ja kirjaamiset - seuraamuksista sopiminen - osapuolten saattaminen yhteiseen - keskusteluun, mahdollinen anteeksipyyntö - keskustelu yhteisössä, niin ettei väärä tieto leviä ja turvallisuus palautuu 	<p>NUOREN VÄKIVALTA YMPÄRISTÖÄ KOHTAAN: HETI:</p> <ul style="list-style-type: none"> - 112, jos tilanne sitä vaatii - nuoren saattaminen turvalliseen tilaan - lisäavun ottaminen tarpeen mukaan - vartijan kutsuminen tarvittaessa ja kirjaus - nuoren rauhoittaminen - mahdollisten fyysisten vammojen hoito - selontekokaavakkeen täyttö - ilmoitus vastaavalle mahd. lisäohjeiden saamiseen - vaurioiden dokumentointi - tilanteen läpi käynti nuoren kanssa - nuori siivoaa aiheuttamansa sotkun - toisten nuorten huomioiminen - anteeksipyyntö - yhteydenotto nuoren kotiin - kirjaaminen ja rajoitusten tekeminen <p>LÄHIPÄIVÄT:</p> <ul style="list-style-type: none"> - seuraamusten sopiminen ja korvaussuunnitelman tekeminen nuoren kanssa - ilmoitukset ja kirjaamiset - keskustelu yhteisössä turvallisuuden palauttamiseksi

VÄKIVALLAN JÄLKEISEN TILANTEEN TOIMINTAOHJEEN SELITYSOSA -

käytetään erityisesti perehdytyksessä ja harvoin tapahtuneiden väkivaltatilanteiden jälkeen

Ohjeistuksella pyritään saamaan yhtenäiset käytännöt työntekijöille, auttamaan työntekijää muistamaan eri vaiheet ja lait akuutissa tilanteessa ja tuomaan turvallisuutta yhteisössä niin aikuisille kuin nuorillekin väkivaltatilanteen jälkeen. Toimintaohjeet kerrotaan myös uudelle nuorelle hänen perehdytysvaiheessaan. Lait löytyvät muistilistan lopusta.

Väkivaltatilanteet tulee hoitaa tapahtumapäivänä niin pitkälle kuin mahdollista. Mahdolliset ylityöt on kuitenkin syytä kirjata työvuorovelhon selitysosaa. Tarvittaessa ylityötä voi tehdä tapahtumapäivänä ilman erillistä lupaa.

Väkivaltatilanteen tarkka ja oikeanlainen kirjaaminen on tärkeä kaikkien osapuolten kannalta. Sillä turvataan niin työntekijän kuin nuoren oikeudet. Teksti tulee olla sellaista, että kuka tahansa voi ymmärtää sen vain yhdellä tavalla. Kieli tulee olla hyvää suomea eikä siinä käytetä murre sanoja. Havainto ja tulkinta täytyy erottaa selkeästi toisistaan. Kirjaamisessa tulee käyttää kyseisen nuoren ja työntekijän omaa nimeä (ei lempinimeä). Muita nuoria käsitellään nimikirjaimin. Jos samoja nimikirjaimia on useampia, tulee siihen lisätä tarpeellinen määrä kirjaimia, että nuoret pystytään erottamaan toisistaan.

Väkivaltatilanteen hoitamisesta on vastuussa ensisijaisesti se henkilö, joka on alkanut selvittää tilannetta. Asiasta voidaan sopia muullakin tavalla vastaavan kanssa. Jokaisen vaiheen jälkeen on viiva, johon tulee kirjata omat **nimikirjaimet kuittaukseksi** siitä, että homma on tehty. Tehtävät on ajateltu tiettyyn järjestykseen, mutta luonnollisesti järjestys voi vaihdella. Joissakin tapauksissa, myös osa kohdista on tarpeettomia. Silloin vedetään vain viiva kyseiseen kohtaan.

Rikosilmoitus tulee tehdä aina, jos vartalossa on mustelmaa, puremajälkeä, haava tai muuta jälkeä, joka on väkivaltatilanteen seurausta. Rikosilmoitus tehdään mieluiten suoraan poliisilaitokselle niin pian kuin mahdollista. Mahdollisten jälkien kuvaamisen voi tehdä myös poliisilaitoksella rikosilmoituksen yhteydessä. Jos on asiasta epävarma tai on muuta kysyttävää, voi rikospoliisi Timo Halosta myös konsultoida joko puhelimella xxx-xxxx tai sähköpostilla xxxxxxxx@xxxxxx.

Muutokset on tehtävä ensisijaisesti nettiversioon, ja on huolehdittava nelikentän paperiversioiden muuttamisesta Elinan talon toimistoon, Päätalon toimistoon, Lähteentien toimistoon ja koululle. Lisäksi muutoksista on syytä informoida viestivihossa.

NUORI ON VÄKIVALTAINEN ITSEÄN KOHTAAN:

Esim.

- Nuori on viillellyt itseään
- Nuori uhkaa tappaa itsensä
- Nuori on yrittänyt itsemurhaa

HETI

- **yhteys 112**
 - o jos tilanne vaatii sairaalahoitoa, terveydentilan tarkistamista tai sisältää edelleen väkivaltaa
- Estä lisävahingot ja saata nuori mahdollisimman turvalliseen tilaan
- Nuoren yksinjättämistä tulee välttää, koska on erittäin suuri riski, että nuori jatkaa itsensä vahingoittamista
 - o keskusteluyhteyden saaminen ja säilyttäminen
- Ota lisäavuksi toinen, mieluummin kokeneempi työntekijä
 - o työnjaon suunnittelu ja vastuunjako
- Ilmoitus vastaavalle työntekijälle lisäohjeiden saamiseksi
 - o ilmoita tilanteesta paikalla olevalle tai päivystävälle vastaavalle työntekijälle
 - o rajoituspäätösten asettamisen miettiminen (kts. alla olevat lainkohdat: Eristäminen, Henkilön tarkastus, Aineiden ja esineiden haltuunotto, Liikkumavapauden rajoittaminen, Poistumiskielto, Eriytyinen huolenpito)
 - o mahdollinen rajoitepäätös vaatii yhteydenoton Kariin
- Rajoitustoimenpiteiden asettaminen esim. aineiden ja esineiden haltuunotto (huoneen tarkistus vahingoittavien tavaroiden takavarikointi)
 - o lapsen kuuleminen ennen rajoitusta ja lapsen mielipide kirjataan rajoituspäätökseen
 - o henkilön tarkastuksessa tulee huomioida, että tarkastushenkilöitä tulee olla kaksi työntekijää ja heidän tulee olla samaa sukupuolta nuoren kanssa, jollei kyseessä ole terveydenhuollon ammattihenkilö
 - o tavarat pussitetaan, luetteloidaan ja laitetaan takavarikkolaatikkoon
- Toisten nuorten huomioiminen
 - o totea lyhyesti, että tilanne on aikuisten hallinnassa
 - o käytä myös muita rauhoittamiseen käytettäviä toimenpiteitä
 - o tämä myös siksi, ettei tieto lähtisi leviämään nuorten mediakäytön seurauksena
- Kuvaaminen
 - o fyysisten vammojen dokumentointi
 - konkreettiset jäljet kuvataan, myös kasvokuva tunnistamisen vuoksi
 - älä käytä salamaa, koska jäljet eivät näy ylivalottamisen vuoksi
 - makroa eli kukan kuvaa (tarkoitettu läheltä kuvaamiseen)
 - siirto kamerasta tietokoneen nuoren omaan kansioon (kuvat eivät saa jäädä yhteisessä käytössä olevaan kameraan)
 - jos ei suostu niin päivystyksessä käyttäminen, jossa kuvaaminen viimeistään tapahtuu
- Ilmoitus nuoren kotiin
 - o soita nuoren kotiin ja kerro tapahtuneesta ja merkitse nappulaan yhteydenpito merkintänä
- Kirjaa tapahtunut ja mahdolliset rajoituspäätösten nappulaan
 - o kirjaa tapahtunut ja tilannearvio nuoren raporttiosaan
 - o tekstiä voit täydentää lisää seuraavana päivinä, jos et ennätä kaikkea laittaa huolellisesti ylös

- rajoituksen kirjaamisen voi tehdä vain rajoituspäätöksen tehnyt henkilö
 - kopiot, allekirjoitukset
 - 1kpl lähikasvattajalle ja 1kpl rajoituskansioon
- jos olet jäämässä vapaalle, kirjaa viestivihkoon tekemättä tai jakamatta jääneet tehtävät, josta ne on jaettava seuraavassa työvuorossa esim. vastaavan työntekijän johdolla

LÄHIPÄIVÄT

- Nuoren voinnin seuraaminen
 - keskustelu yhteys
 - Esim.viiltelyä tehneelle nuorelle kerrotaan
 - haavat puhdistetaan 1-3 x päivässä ja levitetään niihin Bebanthenia aikuisen läsnä ollessa nuoren omassa huoneessa
 - nuori peittää viiltelyn jäljet yhteisössä omalla vaatetuksella niin pitkään kuin ne ovat näkyviä, vaikka olisi kesä ja helle
- Ilmoitukset
 - tapahtuneesta laitetaan viestit sosiaalityöntekijälle ja terapeutille joko sähköpostina tai tekstiviestinä
 - yhteydenpitomerkinnot raporttiosaan
- Keskustelua yhteisön nuorten kanssa
 - ajan antaminen kaikille nuorille
 - viesti ei saa olla kuitenkaan muille nuorille sellainen, että vain itseään vahingoittava nuori saa aikuisen huomion
 - avoimuudella ja nuorten ohjeistamisella pyritään estämään, etteivät muut nuoret kerro itseään satuttaneen nuoren tilannetta sosiaalisessa mediassa.

NUORI ON VÄKIVALTAINEN TOISIA NUORIA KOHTAAN:

Esim.

- Nuori uhkaa toisia nuoria väkivallalla (fyysinen, psyykinen) esim. "Tapan teidät kaikki"
- Nuori käyttää fyysistä väkivaltaa toisia nuoria kohtaan esim. puree, heittelee kivillä, lyö, kuristaa, yrittää hukuttaa
- Nuori käyttää seksuaalista valtaa toista nuorta kohtaan esim. "Mä raiskaan sut"
- Sosiaalisessa mediassa tuleva tappouhkaus tai haukkuminen

HETI:

- **112 soittaminen**
 - o jos tilanne vaatii sairaalahoitoa, terveydentilan tarkistamista tai sisältää edelleen väkivaltaa
- Tilanteen rauhoittaminen
 - o saata nuoret turvalliseen tilaan ja toisista erilleen
- Ota lisäavuksi toinen, mieluummin kokeneempi työntekijä
 - o työnjaon suunnittelu ja vastuun jako
 - kuka rauhoittaa väkivallan tekijää ja kuka on toisten nuorten kanssa
 - tarvitaanko lisäapua
- Vartijan kutsuminen tarvittaessa
 - o kutsumis- ja lähtöajan kirjaukset Päätalolla olevaan kansioon
- Mahdollisten fyysisten vammojen hoito ja dokumentointi
 - o ensiapu ja mahdollinen lääkärissä käyttäminen
 - o fyysisten vammojen dokumentointi
 - konkreettiset jäljet kuvataan, myös kasvokuva tunnistamisen vuoksi
 - älä käytä salamaa, koska jäljet eivät näy ylivalottamisen vuoksi
 - makroa eli kukan kuvaa (tarkoitettu läheltä kuvaamiseen)
 - siirto kamerasta tietokoneen nuoren omaan kansioon (kuvat eivät saa jäädä yhteisessä käytössä olevaan kameraan)
 - jos ei suostu niin päivystyksessä käyttäminen, jossa kuvaaminen viimeistään tapahtuu
 - o dokumentointi esim. sosiaalisesta mediasta
 - kuvankaappaus mahdollisimman pian tutkinnallisista syistä
 - tarkoitus suojata nuorta
 - poliisille kuitenkin muistutettava, ettei kuulustelussa paljasteta mahdollista lähdettä eli suojataan toista nuorta
 - epävarmassa tilanteessa voi soittaa XXX/XXXXXXX Timo Halonen poliisi
- Selontekokaavakkeen täyttö
 - o selontekokaavake annetaan nuorille omissa huoneissa täytettäväksi
 - o myös tilanteen nähneille annetaan kaavake täytettäväksi
 - o näin saadaan muodostettua kuvaa tapahtuneesta
- Ilmoitus vastaavalle
 - o ilmoita tilanteesta päivystävälle vastaavalle työntekijälle
 - o rajoituspäätösten asettamisen miettiminen (kts. alla olevat lainkohdat: Eristäminen, Henkilön tarkastus, Liikkumisen vapauden rajoittaminen, Aineiden ja esineiden haltuunotto)
 - henkilön tarkastuksessa tulee huomioida, että tarkastushenkilöitä tulee olla kaksi työntekijää ja heidän tulee olla samaa sukupuolta nuoren kanssa, jollei kyseessä ole terveydenhuollon ammattihenkilö
 - o mahdollinen rajoitepäätös vaatii yhteydenoton Kariin

- Osapuolten kuuleminen (jos edellistä ei toteuteta samana päivänä)
 - o tapoja on useita esim. nuoret kirjoittavat paperille tapahtumien kulun kukin erillään toisistaan
 - kännykät pois, etteivät nuoret voi sopia keskenään, mitä kirjoittavat
 - myös aikuinen voi toimia kirjurina (arkista kirjoittamasi, että olet ymmärtänyt oikein)
- Mahdollisten rikosilmoitusten tekeminen
 - o suoraan poliisilaitokselle, jolloin asia kirjataan tuoreeltaan
 - o netin kautta asia viivästyy ja mutkistuu
- Anteeksipyyntö
 - o väkivallantekijän on pyydettävä anteeksi väkivallankohdeelta, että hän voi jälleen liikkua yhteisössä
 - o ennen tätä väkivallantekijä on pelkästään huoneessaan ja yhteydessä aikuiseen
- Ilmoitukset
 - o soita nuoren kotiin ja kerro tapahtuneesta, merkitse nappulaan yhteydenpito merkintänä
- Toisten nuorten huomioiminen
 - o totea lyhyesti, että tilanne on aikuisten hallinnassa
 - o käytä myös muita rauhoittamiseen käytettäviä toimenpiteitä
 - o tämä myös siksi, ettei tieto lähtisi leviämään nuorten sosiaalisen mediakäytön seurauksena
- Kirjaa tapahtunut ja mahdolliset rajoituspäätökset nappulaan
 - o kirjaa tapahtunut ja tilannearvio nuoren raporttiosaan
 - o tekstiä voit täydentää lisää seuraavana päivänä, jos et ennätä kaikkea laittaa huolellisesti ylös
 - o rajoituksen kirjaamisen voi tehdä vain rajoituspäätöksen tehnyt henkilö
 - allekirjoitukset
 - 1kpl lähikasvattajalle ja 1kpl rajoituskansioon

LÄHIPÄIVINÄ:

- ilmoitukset
 - o tapahtuneesta laitetaan viestit sosiaalityöntekijälle ja terapeutille joko sähköpostina tai tekstiviestinä
 - o yhteydenpitomerkinnät raporttiosaan
- seuraamuksista sopiminen
 - o yhteisöllisten etujen menettäminen ja kesto, kirjaus myös sanktiotauluun
 - o korvaukset
- osapuolten saattaminen yhteiseen keskusteluun, mahdollinen anteeksipyyntö
 - o asian läpikäyminen asianomaisten kanssa
- turvallisuuden palauttaminen yhteisöön on hyvin tärkeää ja siinä voi käyttää erilaisia tapoja esim. keskustelut, ajan antaminen, iltahetkiin ajan antaminen

NUORI ON VÄKIVALTAINEN **TYÖNTEKIJÄÄ** KOHTAAN:

Esim.

- Nuori uhkailee työntekijää väkivallalla
- Nuori tekee työntekijää kohtaan väkivaltaisen teon (puree, potkii, lyö, heittää esineellä)
- Uhkaa työntekijän perhettä tai läheisiä

HETI

- Lisäavun saaminen ja lisävahinkojen estäminen
- Työntekijän vaihtaminen tilanteeseen
- Ensiavun saaminen, soitto **112** tarpeen mukaan, mahdollisten /fyysisten vammojen hoito ja dokumentointi
- Terveyskeskuksessa käynti ja tapaturmavakuutuksen täyttäminen
- Vartijan kutsuminen tarvittaessa
 - o kutsumis- ja lähtöajan kirjaukset Päätalolla olevaan kansioon
- Vuorovastaava huolehtii väkivallan kohteena olleen työntekijän psyykkisestä tuesta ja tiedon siirtymisestä vastaavalle
- Selontekokaavakkeen täyttö
 - o selontekokaavake annetaan nuorelle täytettäväksi omassa huoneissa
 - o myös tilanteen nähneille annetaan kaavake täytettäväksi
 - o näin saadaan muodostettua kuvaa tapahtuneesta
- Ilmoitus vastaavalle, mahdollisten lisäohjeiden saamiseksi
 - o ilmoita tilanteesta päivystävälle vastaavalle työntekijälle
 - o rajoituspäätösten asettamisen miettiminen (kts. alla kohdat: Eristäminen, Henkilön tarkastus, Aineiden ja esineiden haltuunotto)
 - henkilön tarkastuksessa tulee huomioida, että tarkastushenkilöitä tulee olla kaksi työntekijää ja heidän tulee olla samaa sukupuolta nuoren kanssa, jollei kyseessä ole terveydenhuollon ammattihenkilö
- Nuoren rauhoittaminen ja tilanteen läpi käyminen
- Työntekijän kanssa tilanteen läpi käyminen tunnetasolla
- Tunnetasolla työntekijän kanssa tilanteen läpikäyminen
- Toisten nuorten huomioiminen
 - o tilanteen rauhoittaminen
 - o tämä myös siksi, ettei tieto lähtisi leviämään nuorten sosiaalisen mediakäytön seurauksena
- Ilmoitus nuoren kotiin
 - o soita nuoren kotiin ja kerro tapahtuneesta, merkitse nappulaan yhteydenpito merkintänä
- Anteeksipyyntö ja rikosilmoituksen tekeminen
 - o anteeksipyyntö
 - selvittelyssä aina mukana myös toinen työntekijä
 - väkivallantekijän on pyydettävä anteeksi väkivallankohteelta, jonneks jälleen hän voi jälleen liikkua yhteisössä
 - ennen tätä väkivallantekijä on pelkästään huoneessaan ja yhteydessä aikuisen
 - kerrotaan nuorelle rikosilmoituksen tekemisestä
 - o rikosilmoituksen tekeminen
 - tehdään **viimeistään** seuraavana päivänä
 - tämä on talon linja eli kaikki tekevät aina rikosilmoituksen jos väkivallan kohteeksi joutunut työntekijä on saanut ruumiillisen vamman esim. mustelman, puremajäljen, haavan)

- jos työntekijä ei tee rikosilmoitusta, se asettaa työntekijät keskenään eriarvoiseen asemaan nuorten keskuudessa
- jos työntekijä ei tee rikosilmoitusta, saattaa nuori tehdä itse rikosilmoituksen työntekijää kohtaan esim. kiinnipidon yhteydessä tulleesta mustelmasta.
- Kirjaamiset, rajoitusten tekeminen ja dokumentointi
 - kirjaa tapahtunut ja tilannearvio nuoren raporttiosaan
 - tekstiä voit täydentää lisää seuraavana päivänä, jos et ennätä kaikkea laittaa huolellisesti ylös
 - väkivallan kohteeksi joutuneen työntekijän estyessä raportoinnista itse, hoitaa raportoinnin vuorovastaava työntekijä
 - väkivallan kohteeksi joutunut työntekijä voi täydentää raporttia töihin palatuaan tai sähköpostin välityksellä
 - rajoituksen kirjaamisen voi tehdä vain rajoituspäätöksen tehnyt henkilö
 - allekirjoitukset
 - 1kpl lähikasvattajalle ja 1kpl rajoituskansioon
 - mahdollinen rajoitepäätös vaatii yhteydenoton Kariin
 - fyysisten vammojen dokumentointi
 - konkreettiset jäljet kuvataan, myös kasvokuva tunnistamisen vuoksi
 - älä käytä salamaa, koska jäljet eivät näy ylivalottamisen vuoksi
 - makroa eli kukan kuvaa (tarkoitettu läheltä kuvaamiseen)
 - siirto kamerasta tietokoneen nuoren omaan kansioon (kuvat eivät saa jäädä yhteisessä käytössä olevaan kameraan)

LÄHIPÄIVÄT

- Nuoren ja työntekijän kohtaaminen ellei ole ollut jo edellisenä päivänä
 - mukana toinen työntekijä,
 - anteeksipyyntö
- Työntekijän tilanteen tarkistaminen ja mahdollisen lisäavun pariin ohjaaminen
 - päivystävä vastaava soittaa työntekijälle kotiin ja tarkistaa tarvitseeko hän lisää keskusteluapua kasvatusjohtajalta tai työterveydestä
- ilmoitukset
 - tapahtuneesta laitetaan viestit sosiaalityöntekijälle ja terapeutille joko sähköpostina tai tekstiviestinä
 - yhteydenpitomerkinnot raporttiosaan
- Keskustelu yhteisössä
 - ettei väärä tieto leviä
 - nuorilla huoli väkivallan kohteeksi joutuneesta työntekijästä
 - turvallisuuden palauttaminen yhteisöön on hyvin tärkeää ja siinä voi käyttää erilaisia tapoja esim. keskustelut, ajan antaminen, iltahetkiin panostaminen
 - väkivaltaa tehnyt nuoria ei tule eristetyksi yhteisössä

NUORI ON VÄKIVALTAINEN YMPÄRISTÖÄ KOHTAAN:

Esim.

- Nuori hajottaa irtaimistoa (ikkunan, tuolin, puhelimen, auton)
- Nuori uhkaa ympäristön tuhoamisella ("Poltan tän paikan")

HETI:

- **112**, jos tilanne sitä vaatii
- nuoren saattaminen turvalliseen tilaan
- lisäavun ottaminen tarpeen mukaan
- Vartijan kutsuminen tarvittaessa
 - o kutsumis- ja lähtöajan kirjaukset Päätalolla olevaan kansioon
- nuoren rauhoittaminen
- mahdollisten fyysisten vammojen hoito
- selontekokaavakkeen täyttö
 - o selontekokaavake annetaan nuorille täytettäväksi omissa huoneissa
 - o myös tilanteen nähneille annetaan kaavake täytettäväksi
 - o näin saadaan muodostettua kuvaa tapahtuneesta
- ilmoitus vastaavalle, mahdollisten lisäohjeiden saamiseksi
 - o ilmoita tilanteesta päivystävälle vastaavalle työntekijälle
 - o rajoituspäätösten asettamisen miettiminen (kts. alla kohdat ERISTÄMINEN, HENKILÖN TARKASTUS, AINEIDEN JA ESINEIDEN HALTUUN OTTO,)
 - henkilön tarkastuksessa tulee huomioida, että tarkastushenkilöitä tulee olla kaksi työntekijää ja heidän tulee olla samaa sukupuolta nuoren kanssa, jollei kyseessä ole terveydenhuollon ammattihenkilö
- vaurioiden dokumentointi
 - o vauriot kuvataan
 - o siirto kamerasta tietokoneen nuoren omaan kansioon (kuvat eivät saa jäädä yhteisessä käytössä olevaan kameraan)
- tilanteen läpi käynti nuoren kanssa
- nuori siivoaa aiheuttamansa sotkun
- toisten nuorten huomioiminen
 - o tilanne käytävä läpi heti, ettei tieto vääristy
 - o tämä myös siksi, ettei tieto lähtisi leviämään nuorten mediakäytön seurauksena
- anteeksipyyntö
 - o väkivallantekijän on pyydettävä anteeksi siltä kenen omaisuutta on rikkonut tai niiltä ketkä ovat olleet paikalla väkivallan teon yhteydessä, että hän voi jälleen liikkua yhteisössä
 - o ennen tätä väkivallantekijä on pelkästään huoneessaan ja yhteydessä aikuiseen
- kirjaaminen nappulaan ja rajoitusten tekeminen
 - o kirjoita, vaikka lyhyestikin, tapahtunut ja tilanearvio raporttiosaan. Tekstiä voit täydentää lisää seuraavina päivinä
 - o mahdollinen rajoitepäätös vaatii yhteydenoton Kariin (kts. alla olevat lastensuojelulain kohdat)
 - rajoituksen voi tehdä vain rajoituspäätöksen tehnyt henkilö
 - kopiot, allekirjoitukset
 - 1kpl lähikasvattajalle ja 1kpl rajoituskansioon
 - o jos olet jäämässä vapaalle kirjaa viestivihkoon tekemättä tai jakamatta jääneet tehtävä

LÄHIPÄIVINÄ:

- Seuraamusten sopiminen ja korvaussuunnitelman tekeminen nuoren kanssa nuoren kanssa
 - o nuoren kanssa yhdessä mietitään, miten aiheutunut vahinko korvataan
 - o nuorella yleensä hyviä ideoita itsellä, siitä mitä kaikkea hän voi tehdä asian korvaamiseksi tai korjaamiseksi
 - o tärkeää on, ettei korvaus mene liian pitkäksi itse tapahtuneesta
 - o aikuinen mukana korvaustehtävissä nuoren kanssa
- Ilmoitukset
 - o soita nuoren kotiin ja kerro tapahtuneesta, merkitse nappulaan yhteydenpito merkintänä
 - o tapahtuneesta laitetaan viestit sosiaaliryöntekijälle ja terapeutille joko sähköpostina tai tekstiviestinä
 - o yhteydenpitomerkinnät raporttiosaan
- Keskustelu yhteisössä
 - o ettei väärä tieto leviä
 - o turvallisuuden palauttaminen yhteisöön on hyvin tärkeää ja siinä voi käyttää erilaisia tapoja esim. keskustelut, ajan antaminen, iltahetkiin panostaminen
 - o väkivaltaa tehnyt nuoria ei tule eristetyksi yhteisössä

Lastensuojelulaki

Lastensuojelulaki edellyttää, että sijaishuollon aikana lapsen saa kohdistaa rajoitustoimenpiteitä vain siinä määrin kuin huostaanoton tarkoituksen toteuttaminen välttämättä vaatii. Tällaisia vaatimuksia ovat lapsen oma tai toisen henkilön terveys tai turvallisuus taikka muun mainituissa säännöksissä säädetyn edun turvaaminen. Rajoitustoimenpiteet on toteutettava mahdollisimman turvallisesti ja niissä on kunnioitettava lapsen ihmisarvoa. Rajoitustoimenpiteessä on myös riittävästi keskusteltava lapsen kanssa häneen kohdistettujen rajoitustoimenpiteiden syistä. Keskustelu tulee ulottaa myös rajoitustoimenpiteen mahdollisista vaikutuksista sekä lapsen hoito- ja kasvatussuunnitelmaan että asiakassuunnitelmaan. (Lastensuojelulaki, soveltamisopas, Taskinen 2007,92)

Lasten suojelulain 74 § määrittää rajoitustoimenpiteiden kirjaamisen niiden käytön ja seurannan turvaamiseksi. Kirjaamisen tulee sisältää rajoitustoimenpiteen kuvauksen, toimenpiteen perusteen ja keston. Siinä tulee myös näkyä henkilöt, jotka ovat päättäneet ja olleet läsnä toimenpiteessä. Kirjaamiseen tulee laittaa tarvittaessa myös rajoitustoimenpiteen erityinen syy. Siinä tulee myös näkyä, miten lasta on kuultu ennen rajoitustoimenpiteestä päättämistä tai sen toteuttamista. Kirjauksessa tulee näkyä mm. lapsen mielipide asiasta. (Lastensuojelulaki, soveltamisopas, Taskinen 2007,92)

Väkivaltatilanteissa tai niiden jälkeen saatetaan joutua turvautumaan lapsen kiinnipitämiseen, liikkumisvapauden rajoittamiseen, lapsen eristämiseen, erityiseen huolenpitoon, asioiden ja esineiden haltuunottoon ja henkilöntarkastukseen. Seuraavissa lainkohdissa, jotka koskevat nimenomaan edellä mainittuja rajoitustoimenpiteitä, ei ole käytetty suoria lainauksia, koska olen pyrkinyt selkiyttämään tiivistä lakitekstiä lukijaystävällisempään suuntaan lyhentämällä laissa olevia pitkiä lauseita useammaksi lauseeksi.

Kiinnipitäminen (68 §). Lapsesta voidaan pitää kiinni lapsen rauhoittamiseksi. Tällaisia syitä rauhoittamiseen on useita. Lapsen käytös on sekavaa ja uhkaavaa ja hän sen perusteella todennäköisesti vahingoittaisi itseään tai muita. Tilanteessa lapsen oma tai toisen henkilön terveys tai turvallisuus ovat välittömästi vaarassa. Kiinnipitämiseen joudutaan turvautumaan myös estettäessä omaisuuden merkittävää vahingoittamista. Kiinnipitäminen voi sisältää myös lapsen siirtämisen. Kiinnipitäminen tulee aina olla hoidollista ja huollollista. Se on myös lopetettava heti, kun se ei enää ole välttämätöntä. Kiinnipitämisestä on tehtävä siihen turvautuneen henkilön kirjallinen selvitys laitoksen johtajalle. Laitoksen johtajan turvautuessa kiinnipitämiseen on selvitys annettava lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle. (Lastensuojelulaki, soveltamisopas, Taskinen 2007,97)

Liikkumisvapauden rajoittaminen (69 §). Lapsen liikkumisvapauden rajoituksella tarkoitetaan, ettei lapsi saa poistua laitoksen alueelta, laitoksesta tai asuinyksikön tiloista, jos se on lapsen huollon kannalta välttämätöntä ja se on lapsen edun mukaista. Rajoituksen edellytyksenä on kolme eri syytä. Ensimmäisenä syynä on, että lapsen huostaanottooperusteena on ollut, että lapsi on vaarantanut vakavasti terveyttään tai kehitystään käyttämällä päihteitä, tehnyt muun kuin vähäisenä pidettävän rikollisen teon tai muulla niihin verrattavalla käyttäytymisellä. Toisena syynä on että lapsi käyttäytyy laitoksessa edellä mainituilla tavoilla. Kolmantena syynä on että rajoitus on muutoin lapsen huollon tai hoidon kannalta tarpeen lapsen suojelemiseksi häntä itseään vakavasti vahingoittavalta käyttäytymiseltä. Rajoituksen voi tehdä seitsemäksi päiväksi laitoksen johtaja tai hänen määräämänsä henkilö. Sen pidemmästä rajoituspäätöksestä on tehtävä ilmoitus lapsen sosiaalityöntekijälle, joka voi tehdä jatko päätökset aina 30 vrk asti. Rajoitus on purettava heti, kun se ei enää ole välttämätöntä eikä sitä saa määrätä laajempaan kuin lapsen hoito ja kasvatusta varten välttämättä edellyttävät. (Lastensuojelulaki, soveltamisopas, Taskinen 2007, 97-98)

Eristäminen (70§). Lapsen eristäminen muista laitoksen lapsista edellyttää, että hän on käyttäytymisensä perusteella vaaraksi itselleen tai muille. Eristäminen on mahdollista myös, jos eristäminen on muusta erityisen perustellusta syystä lapsen hengen, terveyden tai turvallisuuden kannalta välttämätöntä. Lasta ei saa eristää muista laajempaan eikä pidemmäksi ajaksi kuin hänen huolenpitonsa ja

hoitonsa välttämättä edellyttää. Se on myös lopetettava heti, kun se ei enää ole välttämätöntä. Eristämisen enimmäisaika on 24 tuntia yhtäjaksoisesti. Jos eristämisen edellytykset ovat edelleen voimassa, siitä on tehtävä uusi päätös. Edellytyksenä eristämisen jatkamiselle on, että lapsen hoitoa ei ole tarkoituksenmukaista tai mahdollista järjestää muulla tavalla. Ennen eristämisen jatkamista lapselle on suoritettava lääkärin tarkastus, ellei se ole ilmeisen tarpeetonta. Lääkärintarkastus tulee suorittaa tarvittaessa myös eristämisen alkaessa tai eristämisen aikana. Pisimmillään eristäminen voi olla 48t. (Lastensuojelulaki, soveltamisopas, Taskinen 2007, 98-99)

Päätöksen eristämisestä tekee laitoksen johtaja tai hänen määräämänsä laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluva henkilö. Hänen tulee myös ilmoittaa viipymättä eristämispäätöksestä tai sen jatkamisesta lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle. Lapsen eristäminen tulee tapahtua laitoksen hoito- ja kasvatushenkilöstön jatkuvan huolenpidon alaisena. Eristämispäätöksen yhteydessä pitää lapselle määrätä henkilö, joka on vastuussa lapsen turvallisuudesta. Olosuhteet eristämisen aikana täytyy olla sellaiset, että lapsi saa riittävän huolenpidon ja hoidon sekä mahdollisuuden keskustella hoitajan kanssa. (Lastensuojelulaki, soveltamisopas, Taskinen 2007, 98-99)

Aineiden ja esineiden haltuunotto (65 §). Laitoksen haltuun tulee ottaa lapselta päihtymistarkoituksessa käytettävät aineet ja tällaisen aineen käyttöön erityisesti soveltuvat välineet. Lapselta on otettava myös lapsen itsensä tai toisen henkilön vahingoittamiseen tarkoitetut aineet tai esineet. Haltuun on myös otettava aineet tai esineet, jotka ominaisuuksiensa puolesta soveltuvat vaarantamaan lapsen omaa tai toisen henkilön terveyttä, henkeä tai turvallisuutta tai vahingoittamaan omaisuutta. Ilmi voi tulla myös, että lapsella on hallussaan muita aineita tai esineitä, jotka vakavasti haittaavat sijaishuollon järjestämistä tai laitoksen yleistä järjestystä. Tällöin aineet tai esineet on otettava laitoksen haltuun. Edellytyksenä on, että lapsi käyttäisi näitä aineita tai esineitä vaarantamis- ja vahingoittamistarkoituksessa. (Lastensuojelulaki, soveltamisopas, Taskinen 2007, 94)

Haltuunoton tulee tehdä laitoksen johtaja tai laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluva henkilö. Siitä on viipymättä ilmoitettava johtajalle tai hänen määräämälleen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluvalla henkilöllä, jonka tulee tehdä haltuunotosta päätös. Tätä toimenpidettä ei saa jatkaa pidempään kuin se on välttämätöntä lapsen hoidon ja kasvatuksen tai laitoksen järjestyksen kannalta. Kun sijaishuolto päättyy, on haltuun otettu omaisuus palautettava lapselle lukuun ottamatta päihdyttäviä aineita, jotka on hävitettävä. (Lastensuojelulaki, soveltamisopas, Taskinen 2007,94; Alkoholilaki 1994)

Henkilöntarkistus (66 §). Henkilöntarkastuksen saadaan tehdä, jos on perusteltua syytä epäillä, että lapsella on vaatteissaan tai muutoin yllään itseään, toista henkilöä tai muuta omaisuutta tai terveyttä vahingoittavia aineita tai esineitä. Tällöin myös tulee olla oletettavaa, että lapsi käyttäisi niitä edellä mainituilla tavoilla. Ilmi voi myös tulla, että lapsella on hallussaan aineita tai esineitä, jotka vakavasti haittaavat sijaishuollon järjestämistä tai laitoksen yleistä järjestystä. Myös epäily siitä, että lapsella on hallussaan päihtymistarkoitukseen käytettäviä aineita tai tällaisen aineen käyttöön erityisesti soveltuvia välineitä edellyttää henkilöntarkastusta. (Lastensuojelulaki, soveltamisopas, Taskinen 2007,95)

Tarkastuksen tekee laitoksen johtaja tai hänen määräämänsä laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluva henkilö ja se on tehtävä laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluvan toisen henkilön läsnä ollessa. Tarkastushenkilöiden tulee olla samaa sukupuolta lapsen kanssa, jollei kyseessä ole terveydenhuollon ammattihenkilö. Tästäkin voidaan poiketa, jos toimenpiteen suorittaminen välittömästi on välttämätöntä lapsen tai toisen henkilön turvallisuuden varmistamiseksi. (Lastensuojelulaki, soveltamisopas s.95).

Eriyinen huolenpito (71-73§). Eriyistä huolenpitoa voidaan järjestää, mikäli lapsen yksityinen etu sitä välttämättä vaatii. Eriyisen huolenpidon tarve syntyy esim. lapsen vakavan päihde- ja rikoskierteen kakaisemiseksi tai lapsen oma käyttäytyminen vaarantaa vakavasti hänen henkeään, terveyt-

tään tai kehitystään. Tällöin lapselle on lastensuojelulaitoksessa järjestettävä moniammatillista hoitoa ja huolenpitoa, jonka aikana lapsen liikkumisvapautta voidaan hänen hoitonsa ja huolenpitonsa edellyttämässä laajuudessa rajoittaa. Tämän tarkoituksena on katkaista lasta itseään vahingoittava käyttäytyminen ja mahdollistaa hänelle kokonaisvaltainen huolenpito. (Lastensuojelulaki, soveltamisopas, Taskinen 2007,99)

Päätöksen erityisestä huolenpidon aloittamisesta tai jatkamisesta tekee sosiaalihuollon johtava viranhaltija lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän valmistelun perusteella. Päätös tulee perustua lapsen tilanteen moniammatilliseen arvioon. Laitoksessa olevan lapsen arvion voi tehdä laitoksen käytössä oleva asiantuntijatiimi. Rajoituspäätös enimmillään voi olla 30vrk. Sitä voidaan jatkaa enintään 60 vrk erittäin painavista syistä, mikäli lapsen sijaishuollon järjestäminen sitä edelleen välttämättä vaatii. Erityinen huolenpito tulee lopettaa välittömästi, jos se osoittautuu tehottomaksi suhteessa asetettuihin tavoitteisiin tai kun tarvetta ei enää ole. Lopettamisesta vastaa lapsen sosiaalityöntekijä. (Lastensuojelulaki, soveltamisopas, Taskinen 2007,100)

Edellä mainittujen asiantuntijoiden on myös tavatta lasta säännöllisesti erityisen huolenpidon aikana. Lapselle on myös tehtävä tarvittavat lääkärintarkastukset rajoituksen aikana. Häntä voidaan myös estää poistumasta ilman lupaa tai valvontaa tarkoitukseen varatuista tiloista. Rajoituksen päätöksen tekijän ja sijaishuollon on myös pidettävä kirjaa erityisen huolenpidon toteuttamista koskevista toimenpiteistä ja niiden vaikutuksesta lapseen ja hänen tilanteeseensa. Lasta koskeva asiakassuunnitelma on myös tarkistettava erityisen huolenpidon päättyessä (Lastensuojelulaki, soveltamisopas, Taskinen 2007,100)

Työturvallisuuslaki

Työturvallisuuslain tavoitteena on suojella työntekijän turvallisuutta, terveyttä ja työkykyä. Sillä pyritään ehkäisemään myös terveyden haittojen syntymistä. Työturvallisuuslain nojalla annetuissa säädöksissä määritellään mm. työnantajan ja työntekijän velvollisuudet. Työnantajalla on lain nojalla yleinen ja laaja huolehtimisvelvollisuus. Hänellä oletetaan alansa asiantuntijana olevan selvillä hänen toimialalle ja työpaikalle ominaisista vaara- ja haittatekijöistä sekä niiden torjunnasta. Myös työntekijällä on velvollisuus noudattaa työturvallisuuslakia ja työnantajan antamia määräyksiä. (Suomen yrittäjät).

Olen poiminut työturvallisuuslaista sellaisia kohtia, joita voidaan soveltaa väkivaltatilanteiden jälkeiseen tarkasteluun niin työnantajan kuin työntekijän velvollisuuksien näkökulmista. Seuraavissa työturvallisuuslainkohdissa, ei ole käytetty suoria lainauksia, koska olen pyrkinyt selkiyttämään tiivistä lakitekstiä lukijaystävällisempään suuntaan lyhentämällä laissa olevia pitkiä lauseita useammaksi lauseeksi. Työturvallisuuslakiin tuli tarkennuksia 2013. Ne on otettu huomioon tässä työssä.

Työturvallisuuslaissa veloitetaan työnantajaa huolehtimaan työntekijöiden turvallisuudesta ja terveydestä tarpeellisilla toimenpiteillä. Työnantajan on otettava huomioon tässä tarkoituksessa työhön, työolosuhteisiin, muuhun työympäristöön ja työntekijän henkilökohtaisiin edellytyksiin liittyvät seikat. (Työturvallisuuslaki, soveltamisopas, Mertanen 2011, 23)

Työturvallisuuslaki velvoittaa työnantajaa työolosuhteiden parantamiseksi suunnittelemaan, valitsemaan, mitoittamaan ja toteuttamaan tarvittavat toimenpiteet. Työnantajaa veloitetaan jatkuvasti tarkkailemaan työympäristöä, työyhteisön tilaa ja työtapojen turvallisuutta. Työnantajan on myös tarkkailtava näiden toteutettujen toimenpiteiden vaikutusta työn turvallisuuteen ja terveellisyteen. Työnantajaa edellytetään myös huolehtimaan siitä, että turvallisuutta ja terveellisyttä koskevat

toimenpiteet otetaan huomioon tarpeellisella tavalla organisaation kaikkien osien toiminnassa. (Työturvallisuuslaki, soveltamisopas, Mertanen 2011, 24)

Työturvallisuuslaissa veloitetaan työnantajaa selvittämään mahdolliset työympäristöstä ja työolosuhteista aiheutuvat haitta- ja vaaratekijät. Jos niitä ei voi poistaa, on työnantajan arvioitava niiden merkitys työntekijöiden turvallisuudelle ja terveydelle. Tällöin on otettava huomioon mm. esiintyneet tapaturmat, työn kuormitus, ammattitaito.). (Työturvallisuuslaki, soveltamisopas, Mertanen 2011, 28-29)

Työturvallisuuslain mukaan on työn suunnittelussa ja mitoituksessa otettava huomioon työntekijöiden fyysiset ja henkiset edellytykset. Näin voidaan välttää tai vähentää työn kuormitustekijöitä työntekijän turvallisuudelle tai terveydelle. (Työturvallisuuslaki, soveltamisopas, Mertanen 2011, 35)

Työnantajan on työturvallisuuslain mukaan annettava riittävät tiedot työpaikan haitta- ja vaaratekijöistä. Työnantajan on myös huolehdittava työntekijän ammatillinen osaaminen ja työkokemus huomioon ottaen mm. työntekijän riittävästä työhön perehdyttämisestä ennen työn aloittamista tai työtehtävien muuttuessa, opastuksesta ja ohjauksesta työn haittojen ja vaarojen estämiseksi sekä työstä aiheutuvan turvallisuutta tai terveyttä uhkaavan haitan tai vaaran välttämiseksi. (Työturvallisuuslaki, soveltamisopas, Mertanen 2011, 36)

Työturvallisuuslaissa sanotaan, että silloin kun työn luonne, työolosuhteet tai työn tarkoituksenmukainen suorittaminen sitä edellyttävät eikä tapaturman vaaraa voida välttää, on työnantajan annettava työntekijän käyttöön apuväline tai muu varuste mahdollisen tapaturman vaaran välttämiseksi. (Työturvallisuuslaki, soveltamisopas, Mertanen 2011, 39)

Työntekijän yleisiin velvollisuuksiin työturvallisuuslain mukaan kuuluu noudattaa työnantajan toimivaltansa mukaisesti antamia määräyksiä ja ohjeita. Hänen on myös noudatettava työnsä ja työolosuhteiden edellyttämää turvallisuuden ja terveellisyysylläpitämiseksi tarvittavaa järjestystä ja siisteyttä sekä huolellisuutta ja varovaisuutta. Saman pykälän toisen momentin mukaan tulee hänen työssään huolehtia käytettävissä olevin keinoin kokemuksensa, saamansa ohjauksen ja opetuksen sekä ammattitaidon mukaisesti niin omasta kuin muiden työntekijöiden turvallisuudesta ja terveydestä. (Työturvallisuuslaki, soveltamisopas, Mertanen 2011, 44)

Työntekijällä on oikeus pidättäytyä työn tekemisestä työturvallisuuslain mukaan, jos työstä aiheutuu vakavaa vaaraa työntekijän omalle tai muiden työntekijöiden hengelle tai terveydelle. Siitä on ilmoitettava työnantajalle tai tämän edustajalle niin pian kuin mahdollista. Työstä pidättäytymisen oikeus jatkuu siksi kunnes työnantaja on poistanut vaaratekijät tai muutoin huolehtinut siitä, että työ voidaan suorittaa turvallisesti. (Työturvallisuuslaki, soveltamisopas, Mertanen 2011, 50)

Työturvallisuuslaki ohjeistaa työtä, johon liittyy ilmeinen väkivallan uhka. Työ ja työolosuhteet on järjestettävä niin, että väkivallan uhka ja väkivaltilanteet ehkäistään mahdollisuuksien mukaan ennakoita. Työpaikalla tulee tällöin olla väkivallan torjumiseen tarvittavat asianmukaiset turvallisuusjärjestelyt tai -laitteet sekä mahdollisuus avun hälyttämiseen. Työnantajan tulee siis vastata siitä, että väkivallan uhka otetaan riittävästi huomioon työpaikalla. Väkivallan kohteeksi joutuneen työntekijän on itse esitettävä mahdolliset rangaistus- ja korvausvaatimukset. Lieväkin pahoinpitely on syytteenalainen, jos se on tullut henkilöön työtehtävässä. Väkivaltaan syyllistynyt vastaa siis teostaan. Jos tapaus arvioidaan työtapaturmaksi, työnantajan pakollisesta tapaturmavakuutuksesta maksetaan korvauksia työntekijälle. (Työturvallisuuslaki, soveltamisopas, Mertanen 2011, 55-56)

Rikoslaki

Olen poiminut rikoslaista sellaisia kohtia, joita voidaan soveltaa väkivaltatilanteiden jälkeiseen tarkasteluun niin työnantajan, nuoren kuin työntekijän näkökulmista. Seuraavissa rikoslain kohdissa, en ole käyttänyt suoria lainauksia, koska olen pyrkinyt selkiyttämään tiivistä lakitekstiä lukijaystävällisempään suuntaan ja lyhentämällä laissa olevia pitkiä virkkeitä useammaksi virkkeeksi. Rikoslakiin tuli tarkennuksia 2011. Ne on otettu huomioon tässä työssä.

Salassapitovelvollisuus ei yleensä estä sosiaali- ja terveydenhoidon ammattihenkilöstöä ilmoittamasta kaikista rikoksista ja rikosepäilyistä. Suurin osa väkivaltarikoksista on virallisen syyttäjän alaisia rikoksia. Hän voi käynnistää rikosoikeudellisen prosessin, vaikka asianomistaja ei sitä halua eikä vaadi. Asianomistajarikoksia ovat vain ilkivalta, pakottaminen, laiton uhkaus, sekä julkisen rauhan rikkominen. Näissä tutkinta etenee vain, jos uhri eli asianomistaja vaatii tekijälle rangaistuksen. (Soisalo 2011, 183).

Soisalo kirjoittaa teoksessaan Väkivallan preventio sosiaali- ja terveysalalla, että jos rikoksesta epäilty on potilas, hänen henkilötietojansa ei saa periaatteessa saaa ilmoittaa kukaan muu kuin rikoksen kohteeksi joutunut tai hänen laillinen edustajansa, jos kyseessä on edellä mainitut yleisen syyttäjän alaiset rikokset. Hiljattain muuttuneen lakimuutoksen ajatus on, että myös työnantaja tai kollega (rikoksen silminnäkijä) voisivat tehdä rikosilmoituksen näissä tapauksissa. Käytänteiden odotetaan muuttuvan vähitellen siihen suuntaan, että työnantaja on ilmoituksen tekijä eikä itse uhri, kun väkivaltainen teko tapahtuu työtehtävässä. (Soisalo 2011, 2005).

Rikoslain 4§ rangaistusvastuun edellytyksenä on, että tekijä on teon hetkellä täyttänyt 15 vuotta ja on syyntakeinen. Alle 15-vuotiaat eivät joudu oikeuteen eikä heitä rangaista, koska heitä ei pidetä rikosoikeudellisesti syyntakeisina. Täytettyään 15 vuotta on hän syyntakeinen ja vastuussa rikoksestaan. Hänet voidaan tuomita sakkoihin, nuorisorangaistukseen, yhdyskuntapalveluun tai vankeuteen. (Laki rikoksista 1889, 3.luku 4§).

Väkivaltaan liittyviä rikoksia on monenlaisia. Henkilön terveyteen ja henkeen kohdistuvat rikokset kuten pahoinpitelyn ja vammantuottamuksen eri muodot, tappo ja murha. Seksuaalirikoksia ovat seksuaalinen häirintä, raiskauksen eri muodot, sukupuoliyhteyden tai seksuaaliseen tekoon pakottamiset ja seksuaalisen hyväksikäytön eri muodot. Yksityisyyden, rauhan ja kunnian loukkaamista koskevat rikokset ovat kotirauhan rikkomisen ja kunnian loukkauksen eri muodot, yksityiselämää loukkaava tiedon levittäminen ja telehäirintä. Vapauteen kohdistuvat rikokset ovat laiton uhkaus, pakottaminen vapaudenriiston eri muodot, panttivangin ottaminen, lapsen omavaltainen huostaanotto ja lapsikaappaus. Omaisuuteen kohdistuvat rikokset ovat petoksen ja kiristyksen eri muodot ja ryöstö. Toimitiloihin ja omaisuuteen kohdistuvat rikokset ovat ilkivalta ja vahingonteko. Muita rikoksia ovat virkamiehen väkivaltainen vastustaminen, salakuuntelu ja salakatselu, julkisrauhan rikkominen, tuhotyön eri muodot, järjestysrikkomukset, kielletyt esineet ja aineet, toisen vahingoittamiseen soveltuvien esineiden ja aineiden hallussapito ja tuottamusrikokset. (Soisalo 2011, 184-199). Näistä rikoksista löytyy tarkemmat ohjeistukset rikoslaista.

SELONTEKOKAAVAKE

NUOREN NIMI _____

PÄIVÄYS _____ KELLO _____

KERRO:

Mitä tapahtui:

Mitä tästä opin? Mitä olisin voinut tehdä toisin?

Kasvatuksellinen seuraamus

Kiinnipito (rastita jos tilanne kiinnipito)

KETÄ OLI PAIKALLA?

NUOREN JA AIKUISEN ALLEKIRJOITUKSET

NUOREN VÄKIVALTA ITSEÄN KOHTAAN:

HETI

- **112**, jos tilanne sitä vaatii _____
- estä lisävahingot, saata nuori mahdollisimman turvalliseen tilaan _____
- ota lisäävuoksi kokeneempi työntekijä _____
- ilmoitus vastaavalle mahd. lisäohjeiden saamiseen _____
- rajoitustoimenpiteen asettamien esim. huoneen tarkistus, vahingoittavien tavaroiden takavarikointi _____
- toisten nuorten huomioiminen _____
- mahdollinen kuvaaminen _____
- ilmoitus nuoren kotiin _____
- kirjaamiset ja rajoitusten tekeminen _____

LÄHIPÄIVÄT

- ohjeistus nuorelle _____
- keskustelut nuoren kanssa eikä jätetä yksin _____
- ilmoitukset ja kirjaamiset _____
- keskustelu yhteisössä niin, ettei väärä tieto leviä ja turvallisuus palautuu _____

NUOREN NIMI _____ PÄIVÄYS _____
 TAPAHTUNUT _____
 TILANNETTA ENSISIJAISESTI HOITANUT TYÖNTEKIJÄ _____

- **Väikivaltatilanteet tulee hoitaa tapahtumapäivänä niin pitkälle kuin mahdollista.** Tarvittaessa myös ylitöitä voi tehdä tapahtumapäivänä ilman erillistä lupaa. Se on kuitenkin syytä kirjata työvuorovelhon selitysosaan.
- **Väikivaltatilanteen hoitamisesta on vastuussa ensisijaisesti se henkilö, joka on tilannetta alkanut selvittää.** Asiasta voidaan sopia muullakin tavalla vastaavan kanssa. Jokaisen vaiheen jälkeen on viiva, johon tulee kirjata omat **nimikirjaimet kuittaukseksi** siitä, että homma on tehty. Tehtävät on ajateltu tiettyyn järjestykseen, mutta luonnollisesti järjestys voi vaihdella, eivätkä kaikki tilanteet vaadi tehtäväksi jokaista kohtaa toimintaohjeesta.
- Jos et muista, mitä pitää tehdä, löydät Google Drivestä perehdytysosasta **VÄKIVALLAN JÄLKEISEN TILANTEEN TOIMINTAMALLIN SELITYSOSAN**

VÄKIVALLAN JÄLKEISEN TILANTEEN TOIMINTAOHJE LASTEN- JA NUORTENKOTI HIMAHARJUSSA

NUOREN VÄKIVALTA TOISIA NUORIA KOHTAAN:

HETI:

- 112, jos tilanne sitä vaatii _____
- tilanteen rauhoittaminen _____
- ota lisäavuksi kokeneempi työntekijä _____
- vartijan kutsuminen tarvittaessa ja kirjaus _____
- mahdollisten fyysisten vammojen hoito ja dokumentointi _____
- selontekokaavakkeen täyttö _____
- ilmoitus vastaavalle mahd. lisäohjeiden saamiseen _____
- osapuolten kuuleminen _____
- mahdollisen rikosilmoituksen tekeminen _____
- anteeksipyyntö _____
- yhteyden otto nuorten kotiin _____
- toisten nuorten huomioiminen _____
- kirjaaminen ja rajoitusten tekeminen _____

LÄHIPÄIVÄT:

- ilmoitukset ja kirjaamiset _____
- seuraamuksista sopiminen _____
- osapuolten saattaminen yhteiseen keskusteluun, mahdollinen anteeksipyyntö _____
- keskustelu yhteisössä, niin ettei väärä tieto leviä ja turvallisuus palautuu _____

NUOREN NIMI _____ PÄIVÄYS _____

TAPAHTUNUT _____

TILANNETTA ENSISIJAISESTI HOITANUT TYÖNTEKIJÄ _____

- **Väkivaltatilanteet tulee hoitaa tapahtumapäivänä niin pitkälle kuin mahdollista.** Tarvittaessa myös ylitöitä voi tehdä tapahtumapäivänä ilman erillistä lupaa. Se on kuitenkin syytä kirjata työvuorovelhon selitysosaan.
- **Väkivaltatilanteen hoitamisesta on vastuussa ensisijaisesti se henkilö, joka on tilannetta alkanut selvittää.** Asiasta voidaan sopia muullakin tavalla vastaavan kanssa. Jokaisen vaiheen jälkeen on viiva, johon tulee kirjata omat **nimikirjaimet kuittaukseksi** siitä, että homma on tehty. Tehtävät on ajateltu tiettyyn järjestykseen, mutta luonnollisesti järjestys voi vaihdella, eivätkä kaikki tilanteet vaadi tehtäväksi jokaista kohtaa toimintaohjeesta.
- Jos et muista, mitä pitää tehdä, löydät Google Drivestä perehdytysosasta VÄKIVALLAN JÄLKEISEN TILANTEEN TOIMINTAMALLIN SELITYSOSAN

VÄKIVALLAN JÄLKEISEN TILANTEEN TOIMINTAOHJE LASTEN- JA NUORTENKOTI HIMAHARJUSSA

NUOREN VÄKIVALTA TYÖNTEKIJÄÄ KOHTAAN:**HETI**

- lisäävun saaminen ja lisävahinkojen estäminen _____
- työntekijän vaihtaminen tilanteeseen _____
- **112**, jos tilanne sitä vaatii _____
- terveyskeskuskäynti, tapaturmavakuutuksen täyttö _____
- vartijan kutsuminen tarvittaessa ja kirjaus _____
- vuorovastaava huolehtii väkivallan kohteena olleen työntekijän psyykkisestä tuesta _____
- selontekokaavakkeen täyttö _____
- ilmoitus vastaavalle mahd. lisäohjeiden saamiseen _____
- nuoren rauhoittaminen ja tilanteen läpi käyminen _____
- työntekijän kanssa tilanteenläpikäyminen tunnetasolla _____
- toisten nuorten huomioiminen _____
- ilmoitus nuoren kotiin _____
- anteeksipyyntöt _____
- kirjaamiset ja rajoitusten tekeminen _____

LÄHIPÄIVÄT

- nuoren ja työntekijän kohtaaminen _____
- mahd. rikosilmoituksen tekeminen ja muut seuraamukset _____
- työntekijän tilanteen tarkistaminen ja mahdollisen lisäävun pariin ohjaaminen _____
- ilmoitukset ja kirjaamiset yhteisössä tilanteen käsittely turvallisuuden palauttamiseksi _____

NUOREN NIMI _____ PÄIVÄYS _____
 TAPAHTUNUT _____

TILANNETTA ENSISIJAISESTI HOITANUT TYÖNTEKIJÄ _____

- **Väkivaltatilanteet tulee hoitaa tapahtumapäivänä niin pitkälle kuin mahdollista.** Tarvittaessa myös ylitöitä voi tehdä tapahtumapäivänä ilman erillistä lupaa. Se on kuitenkin syytä kirjata työvuorovelhon selitysosaan.
- **Väkivaltatilanteen hoitamisesta on vastuussa ensisijaisesti se henkilö, joka on tilannetta alkanut selvittää.** Asiasta voidaan sopia muullakin tavalla vastaavan kanssa. Jokaisen vaiheen jälkeen on viiva, johon tulee kirjata omat **nimikirjaimet kuittaukseksi** siitä, että homma on tehty. Tehtävät on ajateltu tiettyyn järjestykseen, mutta luonnollisesti järjestys voi vaihdella, eivätkä kaikki tilanteet vaadi tehtäväksi jokaista kohtaa toimintaohjeesta.
- Jos et muista, mitä pitää tehdä, löydät Google Drivestä perehdytysosasta VÄKIVALLAN JÄLKEISEN TILANTEEN TOIMINTAMALLIN SELITYSOSAN

**VÄKIVALLAN JÄLKEISEN TILANTEEN TOIMINTAOHJE LASTEN-
 JA NUORTENKOTI HIMAHARJUSSA**

NUOREN VÄKIVALTA TYÖNTEKIJÄÄ KOHTAAN:**HETI**

- lisäävun saaminen ja lisävahinkojen estäminen _____
- työntekijän vaihtaminen tilanteeseen _____
- **112**, jos tilanne sitä vaatii _____
- terveyskeskuskäynti, tapaturmavakuutuksen täyttö _____
- vartijan kutsuminen tarvittaessa ja kirjaus _____
- vuorovastaava huolehtii väkivallan kohteena olleen työntekijän psyykkisestä tuesta _____
- selontekokaavakkeen täyttö _____
- ilmoitus vastaavalle mahd. lisäohjeiden saamiseen _____
- nuoren rauhoittaminen ja tilanteen läpi käyminen _____
- työntekijän kanssa tilanteenläpikäyminen tunnetasolla _____
- toisten nuorten huomioiminen _____
- ilmoitus nuoren kotiin _____
- anteeksipyyntö _____
- kirjaamiset ja rajoitusten tekeminen _____

LÄHIPÄIVÄT

- nuoren ja työntekijän kohtaaminen _____
- mahd. rikosilmoituksen tekeminen ja muut seuraamukset _____
- työntekijän tilanteen tarkistaminen ja mahdollisen lisäävun pariin ohjaaminen _____
- ilmoitukset ja kirjaamiset yhteisössä tilanteen käsittely turvallisuuden palauttamiseksi _____

NUOREN NIMI _____ PÄIVÄYS _____
 TAPAHTUNUT _____

TILANNETTA ENSISIJAISESTI HOITANUT TYÖNTEKIJÄ _____

- **Väkivaltatilanteet tulee hoitaa tapahtumapäivänä niin pitkälle kuin mahdollista.** Tarvittaessa myös ylitöitä voi tehdä tapahtumapäivänä ilman erillistä lupaa. Se on kuitenkin syytä kirjata työvuorovelhon selitysosaa.
- **Väkivaltatilanteen hoitamisesta on vastuussa ensisijaisesti se henkilö, joka on tilannetta alkanut selvittää.** Asiasta voidaan sopia muullakin tavalla vastaavan kanssa. Jokaisen vaiheen jälkeen on viiva, johon tulee kirjata omat **nimikirjaimet kuittaukseksi** siitä, että homma on tehty. Tehtävät on ajateltu tiettyyn järjestykseen, mutta luonnollisesti järjestys voi vaihdella, eivätkä kaikki tilanteet vaadi tehtäväksi jokaista kohtaa toimintaohjeesta.
- Jos et muista, mitä pitää tehdä, löydät Google Drivestä perehdytysosasta **VÄKIVALLAN JÄLKEISEN TILANTEEN TOIMINTAMALLIN SELITYSOSAN**

**VÄKIVALLAN JÄLKEISEN TILANTEEN TOIMINTAOHJE LASTEN-
 JA NUORTENKOTI HIMAHARJUSSA**

LIITE 5 Alkukartoituskysely

KYSELY LASTEN- JA NUORTEN KOTI HIMAHARJUN TYÖNTEKIJÖILLE TYÖSSÄ ESILLE TULLEISTA VÄKIVALTATILANTEISTA JA NIIDEN JÄLKIKÄSITTELYSTÄ

Kysely on alkukartoitus väkivaltatilanteiden jälkikäsitteilyyn liittyvään opinnäytetyöhön, jonka Pirjo Mäenpää-Ronkainen tuottaa Himaharjuun.

Vastaa kysymyksiin ympäröimällä sopivin vaihtoehto tai kirjoittamalla vastauksesi sille varattuun tilaan. Jatka vastaustasi tarvittaessa paperin toiselle puolelle.

Väkivallan määritelmä tässä tutkimuksessa on otettu WHO:lta. Sen mukaan ”**Väkivalta on fyysisen voiman tai vallan tahallista käyttöä tai sillä uhkaamista, joka kohdistuu ihmiseen itseensä, toiseen ihmiseen tai ihmisryhmään tai yhteisöön ja joka johtaa tai joka voi hyvin todennäköisesti johtaa kuolemaan, fyysisen tai psyykkisen vamman syntymiseen, kehityksen häiriintymiseen tai perustarpeiden tyydyttämättäjäyttämiseen** (tarkempi lähde löytyy opinnäytetyöstä)”.

1. Kuinka kauan olet työskennellyt Himaharjussa?

1. alle 1v.	2. 1-3v
3. 4-6v.	4. yli 6v.

2. Miten usein kohtaat työssäsi työntekijöihin kohdistuvaa väkivaltaa?

1. päivittäin	2. useita kertoja viikossa
3. kerran viikossa	4. kuukausittain
5. harvemmin	6. ei koskaan

3. Miten usein kohtaat työssäsi lasten- ja nuorten toisiinsa kohdistamaa väkivaltaa?

1. päivittäin	2. useita kertoja viikossa
3. kerran viikossa	4. kuukausittain
5. harvemmin	6. ei koskaan

4. Miten usein kohtaat työssäsi nuoren itseensä kohdistamaa väkivaltaa?

1. päivittäin	2. useita kertoja viikossa
3. kerran viikossa	4. kuukausittain
5. harvemmin	6. ei koskaan

5. Millaista väkivaltaa kohtaat työssäsi (voit valita useamman vaihtoehdon)?

1. puremista
 2. potkimista
 3. sylkemistä
 4. kynsimistä
 5. haukkumista
 6. syrjimistä
 7. uhkailua
 8. seksuaalista ahdistelua
 9. itsetuhoisuutta
 10. jotain muuta, mitä?
-
-

LIITE 5 Alkukartoituskysely

6. Oletko saanut mielestäsi perehdytystä/ohjeistusta väkivaltatilanteiden jälkikäsittelyn varalle?

1. kyllä

2. ei

Jos vastasit kyllä, minkälaista perehdytystä/ohjeistusta olet saanut? _____

7. Miten väkivaltatilanteita kokemuksesi mukaan nykyisin käsitellään työyhteisössä

1. nuoren kanssa, joka käyttäytyy väkivaltaisesti

2. nuorten kanssa, jotka näkevät väkivaltaa

3. nuorten kanssa, joihin väkivalta kohdistuu

4. työntekijän kanssa, joka joutuu väkivallan kohteeksi

8. Miten väkivaltatilanteita mielestäsi pitäisi käsitellä tai toivoisit käsiteltävän työyhteisössä? Perustelee vastauksesi.

1. Nuoren kanssa, joka käyttäytyy väkivaltaisesti

2. Nuorten kanssa, jotka näkevät väkivaltaa

3. Nuorten kanssa, jotka joutuvat väkivallan kohteeksi

4. Työntekijän kanssa, joka joutuu väkivallan kohteeksi

Kiitos vastauksistasi. Palataan kyselyn tuloksiin loppukesästä.

Väkivaltatilanteiden jälkikäsitteily Himaharjussa

Tavoite

- Yhtenäistää työntekijöiden työskentelytapoja
- Tuottaa turvallisuutta kaikille osapuolille
- Parantaa työssäjaksamista työntekijöille
- Tuottaa työntekijöille selkeitä malleja väkivaltatilanteiden jälkikäsitteilyyn.

Työntekijän valmiudet

- Työntekijöillä täytyy olla perustaidot ja tiedot haastavista tilanteista, niihin johtavista syistä ja miten niissä toimitaan, jotta he pystyvät käsittelemään väkivaltatilanteet asianmukaisesti.
- Työntekijöiden on pystyttävä työskentelemään ammattieettisiä periaatteita noudattaen. Ammattieettisiä periaatteita ovat ihmisarvon kunnioittaminen, tasa-arvo ja oikeudenmukaisuus.

Väkivalta

- on fyysisen voiman tai vallan **tahallista** käyttöä tai sillä uhkaamista, joka **kohdistuu** ihmiseen itseensä, toiseen ihmiseen tai ihmisryhmään tai yhteisöön ja joka **johtaa** tai joka voi hyvin todennäköisesti johtaa kuolemaan, fyysisen tai psyykkisen vamman syntymiseen, kehityksen häiriytymiseen tai perustarpeiden tyydyttymättä jäämiseen. (WHO 2002, 21)
- Tutkijoiden piirissä on tullut yhä yleisemmäksi käsitys siitä, että väkivaltaa on sellainenkin toiminta, joka ei välttämättä johda vammautumiseen tai kuolemaan, mutta joka merkitsee kuitenkin olennaista rasitusta yksilöille, perheille, yhteisöille tai terveydenhuoltojärjestelmälle.

Turvallisuus

- Himaharjun perusarvo
- Yksilön ja ryhmän tila on mahdollisimman turvallinen silloin, kun on mahdollisimman vähän asioita, jotka uhkaavat ihmisen minuutta ja synnyttävät pelkoa, häpeää, syyllisyyttä tai arvottomuuden tunnetta. Turvallisuus on tietoisuutta hyväksytyksi tulemisesta. (Lajunen ym.2005, 21)

Toimintamalli

- Toimintamallin tekemiseen liittyy palvelun tai toiminnan toteutuksen prosessin kuvaaminen
- Tällaiseen kirjalliseen prosessin kirjalliseen kuvaukseen sisältyy mm. toiminnan eteneminen, palvelun sisältö, työntekijöiden tehtävät ja niiden ajallinen kesto eri vaiheissa sekä suoritusvastuun siirtyminen henkilöltä toiselle.
- Kun prosessi on mallinnettu, saadaan paremmin arvioitua resurssien käytön tarkoituksen mukaisuus ja tarvitaanko muuta tukea. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos)

Työntekijöille tehdyn kyselyn tuloksia

- Kyselylomakkeen palautti 15 /19
- Alle vuoden työssä 20%
- 1-3 v. 26,6%
- 4-6 v. 20%
- Yli 6 v. 33,6%

Erlaisia väkivallan muotoja työssä

- Kaikki olivat kohdanneet potkimista ja sylkemistä
- Haukkumista oli kohdannut 14 (93,3%)
- Puremista ja uhkailua oli kohdannut 13 (86,7%)
- Kynsimistä oli kohdannut 11 (73,3%)
- Syrjimistä oli kohdannut 10 (66,7)
- Itsetuhoisuutta oli kohdannut 6 (40%)
- Seksuaalista ahdistelua oli kohdannut 3 (20%)

Työntekijöihin kohdistunut väkivallan kohtaaminen

- Useita kertoja viikossa 6 (40%)
- Kerran viikossa 4 (26,7%)
- Harvemmin 3 (20%)
- Päivittäin 1 (6,7%)
- Ei koskaan 1 (6,7%)

Lasten ja nuorten toisiinsa kohdistaman väkivallan kohtaaminen

- Useita kertoja viikossa 4 (26,7%)
- Kerran viikossa 4 (26,7%)
- Kuukausittain 4 (26,7%)
- Päivittäin 1 (6,7%)
- Harvemmin 1 (6,7%)
- Ei koskaan 1 (6,7%)

Nuoren itseensä kohdistaman väkivallan kohtaaminen

- Harvemmin 7 (46,7%)
- Kuukausittain 6 (40%)
- Useita kertoja viikossa 1 (6,7%)
- Ei koskaan 1 (6,7%)

Perehdytystä/ohjeistusta oli väkivaltilanteiden jälkikäsitteilyyn

- Oli saanut 10 (66,7%)
- Ei ollut saanut 4 (26,7%)
- Ei vastausta 1 (6,7%)

Jälkikäsitteilyn eri toimet

- Puhuminen -> Yhteisö, tekijä, kohde
- Työn jako -> kuka tekee mitäkin
- Kirjaaminen -> raportit, rajoitustoimenpiteet, kuvaamiset
- Yhteyden otot -> vastaavat, esimies, työsuojeluvaltuutettu, vanhemmat, poliisi, terveydenhuolto

Tiimityöskentely

Jokainen tiimi valmistelee malliesimerkin ja sen jälkikäsitteilyn eri tahot alla olevista väkivalta tilanteista.

Jukan tiimi: Väkivaltatilanne nuorten välillä

Niinan tiimi: Nuoren itseensä kohdistama väkivalta tilanne

Marjan tiimi: Nuori joutunut väkivallan kohteeksi netissä

Lindan tiimi: Nuoret kuulevat/näkevät väkivaltatilanteen, mutta se ei kohdistu heihin.

Johto/ muut: Työntekijä väkivallan kohteena

Kaikki ryhmät: Miettikää millä keinoin ja välineillä /tapa huolehditaan väkivaltatilanteiden jälkikäsitteilyä.

Ryhmätöiden purku

- Ryhmäkerrallaan
- Esimerkki ja toimenpiteet
- Muilta ryhmiltä kysymykset / lisäykset
- Millä keinoin ja millä välineillä huolehditaan väkivaltatilanteiden jälkikäsitteilyä?

Palautetta väkivaltatilanteen jälkeisen käsittelyn mallinnuksesta

(Palauta tämä joko suoraan Pirjolle 3.12. henkilökuntakokouksen yhteydessä tai ennen sitä Pirjon lokeroon. Käymme evästävän palautekeskustelun henkilökuntakokouksessa kohdista 17-19.)

Väkivaltatilanteiden jälkikäsitteilyyn alettiin kehittää mallia, joka auttaisi alla olevissa (kohdat 111) tavoitteissa. Mallinnus prosessi on työyhteisön kanssa yhdessä työskentelyä kohti yhteistä päämäärää tuottava käyttökelpoinen malli väkivaltatilanteiden jälkikäsitteilyyn. Prosessi aloitettiin viime toukokuussa. Osa työntekijöistä on ollut mukana koko ajan ja osa hypännyt mukaan syksyn aikana. Väkivaltatilanteiden nelikenttämallinnus ja niiden ”avaus” lakeineen ovat olleet koekäytössä nyt kuukauden ajan. Prosessi on jatkanut kulkuaan senkin jälkeen, joten saat tämän kyselyn liitteenä viimeisimmän päivitetyn version. Tämän mallinnus on myös Pirjon opinnäytetyö sosionomi amk muunto-opintoihin.

Mallinnuksella tavoiteltiin seuraavia asioita (rastita ne kohdat, joissa on mielestäsi onnistuttu)

1. Selkeyttää kokonaiskuvaa väkivaltatilanteiden hoitamisen tärkeydestä _____
2. Yhtenäistää työntekijöiden työskentelytapoja väkivaltatilanteiden jälkeen _____
3. Tuottaa turvallisuutta kaikille _____
4. Lisätä työssäjaksamista _____
5. Tuottaa malleja väkivaltatilanteiden jälkikäsitteilyyn _____
6. Ohjeistaa tarvittavat yhteydenotot ja kirjaamiset _____
7. Rajoitusten käyttö lakien ohjaamalla tavalla _____
8. Selkeyttää työnjakoja ja vastuita työntekijöiden välillä _____
9. Varmistaa väkivaltatilanteen käsittely loppuun saakka _____
10. Mallin selkeys, josta työntekijä voi väkivaltatilanteen jälkeen helposti seurata tehtäviä _____
11. Selvennysosan käytön helppolukuisuus perehdytykseen ja mahdollisten unohdusten varalle _____

Työn ennakolta arvioituja riskitekijöitä (rastita ne kohdat, jotka ovat mielestäsi edelleen riskejä, eivätkä auta mallinnuksen toteuttamisessa):

12. Malli ei ole tarpeellinen työyhteisössä _____
13. Malli ei löydä paikkaansa apuvälineenä työyhteisössä _____
14. Malli ei tavoita uusia työntekijöitä perehdytysvaiheessa _____
15. Mallin työstäjän oma subjektiivinen suhtautuminen, koska on osa työyhteisöä, eikä näin ollen kykene irrottautumaan riittävästi tarkastelun objektiiviseen puoleen _____
16. Muuta, mitä näet riskinä

Evästystä jatkotyöstöön.

17. Mitä mielestäsi mallissa pitäisi vielä korjata

18. Mitä mielestäsi mallissa pitäisi vielä lisätä/kehittää

19. Muuta sanottavaa evästykseksi mallinnuksen loppuhiomista varten

KIITOS VASTAUKSISTASI. TYÖN ILOA JA HYVÄÄ JOULUNODOTUSAIKAA TEILLE KAIKILLE.